

UNIVERZITA KARLOVE v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

CHARAKTERISTIKA VÝCHOVNÉHO STYLU
SOUČASNÉ ČESKÉ RODINY

Characteristic educational style at contemporary Czech families

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc.

Autor diplomové práce: Aneta Benešová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: březen, 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Doc. PhDr. Jany Uhlířové, CSc. s použitím uvedené literatury a informačních zdrojů.

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování

Velmi děkuji paní Doc. PhDr. Janě Uhlířové, CSc. za cenné rady, připomínky a odbornou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

NÁZEV:

Charakteristika výchovného stylu současné české rodiny

ABSTRAKT:

Diplomová práce se zabývá výchovným stylem v současné české rodině. Cílem práce je zjistit jak se výchovný styl rodiny mění z generace na generaci, jaké podněty ho ovlivňují a jak se mění úroveň vztahu mezi rodičem a dítětem. V teoretické části se autorka zabývá pojmem rodina, generace a výchovný styl. Ve výzkumné části autorka zjišťuje, že výchovný styl současných rodičů je liberálnější než výchovný styl předchozí generace. Dochází k posunutí vztahu rodič-dítě do partnerské roviny. V tomto vztahu se rozvíjí pozitivní přístup rodičů k dítěti a zvyšuje se otevřenost v kladení otázek, kde neplatí tabu. V důsledku toho dochází k proměně vztahu učitel-žák, ve kterém autorka sleduje obdobně změny jako ve vztahu rodič-dítě. Závěr práce potvrzuje naplnění cíle hypotézy výzkumné části.

KLÍČOVÁ SLOVA: rodina, výchova, mezigenerační proměna, výchovný styl

TITLE:

Characteristic educational style at contemporary Czech families

ABSTRACT:

This Diploma Thesis deals with the style of education in contemporary Czech family. The aims of this thesis are to ascertain how educational style diverge in generations, which stimuli affect it and determine the changes in relationship between parent and child. In the theoretical part of the paper the terms family, generation and educational style are defined. The practical part reveals the fact that education style of contemporary parents is more liberal than the one of previous generation. Thus, the shift from parent-child to partner relationship can be observed. This relationship supports the parent's positive attitude towards their child and frankness in mutual discussions. A result of previous statement is also the change of teacher-pupil relationship where the similar stimuli can be observed. The conclusion passage confirms the veracity of aim of this thesis and hypotheses from the practical parts.

KEYWORDS: family, education, intergenerational change, educational style

Obsah

Úvod

1. METODY PRÁCE.....	8
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	12
2.1. Rodina.....	12
2.2. Generace.....	27
2.3. Výchovný styl.....	30
3. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	35
3.1. Způsob sběru a zpracování dat.....	36
3.2. Zkoumaný soubor.....	37
3.3. Dotazník pro rodiče.....	38
3.4. Dotazník pro děti.....	60
3.5. Skupinový strukturovaný rozhovor- žáci mladšího školního věku.....	74
3.6. Dotazník pro prarodiče.....	79
3.7. Skupinový strukturovaný rozhovor-učitelé 1.stupně ZŠ.....	96
3.8. Závěr výzkumné části.....	108
Závěr práce.....	113
Literatura a informační zdroje.....	116
Přílohy	

Úvod

Lidská společnost prochází neustálým vývojem. V rámci tohoto vývoje se proměňují hodnoty, které společnost uznává. Na základě této proměny hodnot, sledujeme v historickém kontextu i proměnu výchovného cíle, výchovného stylu a výchovy samotné.

Během vývoje rodiny se měnilo její postavení ve společnosti, hierarchie jejích členů, soudržnost, uzavřenost a otevřenost okolnímu světu. Tyto naznačené skutečnosti se postupně měnily v průběhu staletí. Konstituování rodiny a její postavení ve společnosti vycházelo z věroučného křesťanského postoje vztahu muže a ženy odvozovaného od knihy Genesis Starého zákona. V tomto vztahu je muž považován za nadřazeného ženě, z čehož vyplývá, že je považován za zastupitele rodiny, společností je uznávána jeho autorita.

Rodina je prostředím, ve kterém dochází k primární socializaci. Proto má nezastupitelný význam při výchově a vzdělávání dětí. Ale jak se proměňovala společnost, tak i rodina se postupně vyvíjela, reagovala na změny a přizpůsobovala se jim. Původním historickým úkolem rodiny bylo ochránit, zabezpečit a v raných fázích připravit potomky na vykročení z rodinného kruhu a zajistit tak jejich fungování v širších společenských podmínkách. Pro současnou rodinu jsou tyto úkoly stále aktuální.

Vzhledem k tématu práce autorka nemá potřebu sledovat vývoj rodiny od prehistorie až k současnosti, ale soustřeďuje se na skutečnosti 20. a 21. století. Společenské proměny, které zasáhly českou společnost po roce 1989, nekopírují dlouhý vývoj postupného dozrávání a vývoje společnosti v západních zemích, ale poměrně překotně a místy až příliš rychle se snaží (bez možnosti náležitého dlouhodobého vývoje) dosáhnout stupně vývoje, na které ještě sama nedozrála.

Ve své práci se autorka zabývá výchovným stylem uplatňovaným v generacích rodičů a prarodičů dnešních žáků 1. stupně ZŠ. Zaměřuje se na proměnu výchovného stylu, který je v současné době mnohem liberálnější v porovnání s výchovným stylem předchozích generací. Zjišťuje, zda jsou pro současné rodiče důležité stejné hodnoty a jestli k jejich zakotvení využívají stejných výchovných metod, jako tomu bylo v předcházející generaci.

Cílem autorčiny práce je hledání odpovědi na to jak se výchovný styl z generace na generaci mění, jaké podněty ho ovlivňují a jak se mění úroveň vztahu mezi rodičem a dítětem. Autorka také hledá odpověď na otázku, jaké konkrétní projevy výchovného stylu současných rodičů můžeme zaznamenat ve výchově žáků na 1. stupni.

K dosažení cíle autorka zvolila metodu dotazníku a rozhovoru, na jejichž základě si stanovila následující hypotézy:

- H1. Lze předpokládat, že autoritativní výchovný styl, který byl typický pro předchozí generace, se mění na styl liberální.
- H2. Lze předpokládat, že děti mladšího školního věku si nejsou vědomy rozdílů ve výchovném působení svých rodičů a prarodičů vztahující se k jejich osobě.
- H3. Lze předpokládat, že proměny výchovného stylu se projevují proměnou vztahu mezi rodiči a dětmi a odtud plynoucích konkrétních výchovných projevů (eliminace fyzických trestů, laskavý přístup, otevřenost vztahu,...).
- H4. Lze předpokládat, že učitelé reflektují liberálnější přístup současných rodičů žáků mladšího školního věku a ve své školní praxi na tuto skutečnost reagují.

1. METODY PRÁCE

1.1. Výzkumné metody použité v diplomové práci

Pro teoretickou část použila autorka následující metody: analýzu, syntézu, srovnávání, zobecňování a konkretizaci, indukci a dedukci. Pro výzkumnou část použila autorka práce tyto výzkumné metody: metoda dotazníkovou a metoda strukturovaného rozhovoru.

1.1.1. Analýza a syntéza

Analýza a syntéza jsou dva vzájemně podmíněné procesy. „To znamená, že syntéza je už zahrnuta v samotné analýze a ne mimo ni. Analýza pedagogických jevů a procesů znamená myšlenkové rozčleňování těchto celků na jednotlivé části. V procesu této myšlenkové činnosti se uplatňuje i abstrakce a srovnávání. Analýza umožňuje oddělit podstatné od nepodstatného, odlišit trvalé vztahy od vztahů nahodilých. Po určitém analytickém postupu se opět snažíme plynule dostat k původnímu celku. Dochází zde k syntéze, tj. myšlenkovému spojování částí stránek, vyčleněných prostřednictvím analýzy“ (Skalková, 1983, s. 118)

Autorka ve své práci použila klasifikační analýzu, která je podle Skalkové (1983) nejjednodušší formou analýzy. Umožňuje výzkumnému pracovníkovi pořádat a třídit jevy na základě jejich podobnosti a opakování a umožňuje jejich další poznávání.

Při zpracování dat z dotazníkového šetření autorka použila obsahovou analýzu pedagogických dokumentů (vyjádření učitelů k určitému pedagogickému problému, vyjádření rodičů o dětech a naopak, vyjádření prarodičů o jejich vnoučatech a současných rodičích). Všechny tyto dokumenty považuje Skalková (1983) za účelové, ale řadí je do skupiny neoficiálních dokumentů, u kterých je nutné posoudit jejich spolehlivost a pravdivost, protože může dojít k záměrnému i nezáměrnému zkreslení.

Posledním typem analýzy použité v této práci je analýza kvalitativně kvantitativní. Skalková (1983) popisuje kvalitativní analýzu jako systematický popis a třídění obsahu pedagogických dokumentů, který umožňuje kvantitativní analýzu. Poukazuje však na to, že u pedagogických dokumentů je důležitý především jejich obsah nikoli formální třídění.

1.1.2. Indukce a dedukce

„Jsou to dva pevně spojené a vzájemně se podmiňující momenty složitého dialektického procesu poznávání. Pojem indukce označuje ve smyslu tradiční logiky úsudek od dílčího k obecnému. V širokém slova smyslu se indukcí nazývá souhrn řady empirických metod, přechodu od známého k neznámému, souhrn způsobů zobecňování, analýzy faktů, opírajících se o pozorování, experiment, praxi. Je to složitá cesta vyvozování hypotetických závěrů ze známých tvrzení, z jevů, faktů, událostí, které získáváme při pozorování, experimentech atd. Cílem induktivních metod je proniknout do podstaty jevů, odhalovat jejich zákonitosti. Pojem dedukce v tradiční logice se chápe jako závěr, který směřuje od obecného k zvláštnímu. Je to vyvozování tvrzení z jednoho nebo několika jiných tvrzení na základě zákonů a pravidel logiky“ (Skalková, 1983, s. 121-122)

Indukci použila autorka ve formulování hypotéz a v teoretické části práce.

1.1.3. Metoda dotazníková

Skalková definuje dotazník jako „specifickou metodu, která shromažďování dat zakládá na dotazování osob; je určena pro hromadné získávání údajů“ (Skalková, 1983, s. 86)

Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. (Gavora, 2000, s. 99)

Při tvorbě dotazníku je důležitá konkrétní formulace jeho cíle, který se vztahuje ke zkoumanému problému. Otázky (položky) musí být jasně a konkrétně formulovány s ohledem na věk, vzdělání, sociální charakteristiku a další vlastnosti respondentů. Získané odpovědi respondentů by měly sloužit k ověřování hypotéz výzkumu. Gavora (2000) uvádí základní dělení otázek podle stupně otevřenosti. Rozlišuje uzavřené, polouzavřené a otevřené otázky. Dalším typem otázek jsou otázky škálované. U Skalkové (1983) nalezneme obdobné dělení otázek, na jehož základě definuje dvě základní verze dotazníků: strukturovaný (dotazník s uzavřenými otázkami) a nestrukturovaný (dotazník s otevřenými otázkami).

Oba dva autoři se shodují v tom, že dotazník je písemná forma získávání informací od respondentů. U obou nalezneme rozdělení typů otázek tvořící dotazník. U Gavory (2000) je toto dělení otázek detailnější (4typy) než u Skalkové (1983), která uvádí pouze 2 typy otázek.

Autorka ve své práci použila strukturovaný dotazník. U dotazníků pro rodiče a prarodiče formulovala otevřené a polouzavřené otázky. U dotazníku pro žáky mladšího školního věku formulovala uzavřené, polouzavřené a otevřené otázky.

1.1.4. Metoda rozhovoru (interview)

„Metoda rozhovoru (interview) rovněž patří k metodám společenských věd, kdy shromažďování dat je založeno na přímém dotazování, tj. verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. Metoda rozhovoru je charakterizována především přímou sociální interakcí“ (Skalková, 1983, s. 92) S tímto názorem souhlasí i Gavora , který považuje za základ rozhovoru interpersonální kontakt, „jeho úspěšnost závisí na navození rapportu výzkumníkem. Rapport znamená navázání přátelského vztahu a vytvoření otevřené atmosféry“. (Gavora, 2000, s. 110)

Gavora (2000) považuje rozhovor za velmi dobrý explorativní nástroj-nástroj na zmapování problematiky, se kterou výzkumník neměl zkušenosti. Údaje, které získá, slouží jako východisko pro další vědeckou práci.

Podle počtu osob jsou rozhovory rozděleny na rozhovory individuální (s jednou osobou) a rozhovory skupinové (větší množství osob). Skalková (1983) rozděluje rozhovor podle struktury otázek na standardizovaný (strukturovaný- ústní podoba dotazníku, přesné pořadí otázek) a nestandardizovaný (nestrukturovaný). Gavora (2000) k tomuto dělení přidává ještě třetí typ rozhovoru a to polostrukturovaný, u kterého se respondentovi nabídnou alternativy odpovědí, ale žádá se jejich zdůvodnění a vysvětlení. Tento typ rozhovoru se ukazuje jako nejvhodnější. V rozhovoru můžeme použít čtyři základní formy otázek. Skalková je charakterizuje jako:

- a) „zcela otevřená odpověď“
- b) částečně otevřená odpověď
- c) strukturovaná odpověď s otevřeným koncem (částečně strukturovaná)

d) zcela strukturovaná „ (Skalková, 1983, s. 93)

Rozhovor umožňuje hlubší porozumění postoji respondentů a zároveň jím je možné zachytit i vnější reakce respondenta a přizpůsobit jim tak další průběh rozhovoru. S tímto názorem souhlasí oba dva autoři.

Autorka zvolila pro výzkumnou část své práce strukturovaný rozhovor a to v obou případech (žáci mladšího školního věku a učitelky na 1. Stupni ZŠ). Otázky formulovala tak, aby získala zcela otevřené odpovědi. Autorka během rozhovorů kladla doplňující nepřipravené otázky, kterými směřovala ke kompletním odpovědím respondentů.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Rodina

Jasně a jednoznačně vymezit rodinu je i v současné době téměř nemožné. Autorka odkazuje na Výrosta a Slaměníka (1998), kteří poukazují na to, že na rodinu můžeme pohlížet a definovat ji z hlediska různých vědních disciplín (sociologie, psychologie, právo, pedagogika...) Rodina může být také definována na základě hlediska různých oblastí jedné vědní disciplíny (sociální psychologie, pedagogická psychologie,...) Rodinu můžeme vymezit také na základě různých systémových přístupů (psychoanalýza, behaviorismus...) Rodina může být v poslední řadě definována na základě různých aspektů (funkčnosti, vztahů, rolí, komunikace, procesu socializace a individualizace,...)

Autorka uvádí definice, které podle jejího názoru, souvisí s tématem práce.

„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoje k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně.“ (Odehnal, in Výrost, Slaměník, 1998, s. 304)

Autorka považuje rodinu za základní jednotku lidské společnosti. Za skupinu lidí, která je spojena příbuzenskými vztahy a podílí se na primární socializaci dítěte. Aby tato socializace byla úspěšná, musí být rodina funkční, což znamená, že musí plnit své základní funkce. Autorka se ztotožňuje s definicí rodiny podle Řezáče, pro kterého „rodina představuje ojedinělý typ sociální skupiny poskytující v podstatě nenahraditelné klima a prostředí pro sebezvoje jedince. Vyznačuje se vysokou mírou intimity a vysokým formativním účinkem“.(Řezáč, 1998, s.204) Rodina poskytuje všem svým členům: „

- bezvýhradnou akceptaci jeho lidské existence,
- ochraňující prostředí (hmotné i sociální),
- podporu autonomie příslušníka rodiny,

- zajištění životních potřeb,
- vzájemnou podporu,
- východisko a zprostředkující článek při pronikání do makrosociálního prostředí (společnosti)“. (Řezáč, 1998, s. 203)

2.1.1. Rodina z pohledu sociologie

Sociologický slovník definuje rodinu jako „formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnujících přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi rodiny jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrné např. na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory“. (Jandourek, 2001, s. 206)

De Singly (1999) za současnou rodinu považuje rodinu vztahovou. Tu charakterizuje pevný vztah k osobě otce, matky, ženy, muže a dětí. Poukazuje také na to, že rodina není pouze soukromou záležitostí, ale na její dobré fungování dohlíží státem zřízené instituce. Za další znak současné rodiny považuje Singly její zvýšenou individualizaci. „Současná rodina je institucí, jejíž členové mají větší individualitu než v tradičních rodinách“. (de Singly, 1999, s. 14)

Oba autoři se shodují na tom, že se zvyšuje dohled státem zřizovaných institucí na dobrém fungování rodiny. Oba poukazují na důležitost vztahů mezi jednotlivými členy, ale rozcházejí se v myšlence individualizace jednotlivců.

Teorii zvyšující se individuality dále rozpracovává Helus (2007), který charakterizuje současnou rodinu pěti základními znaky:

- rodina nukleární (jádro rodiny tvoří manželé nebo pár)
- rodina manželská (tvoří ji partneři nebo manželé a jejich děti)

- dvougenerační (sestává se z generace rodičů a dětí)
- intimně vztahová (rodina má centrální vztahovou zónu)
- privátní individualizace

Rodina si utváří privátní prostor, ve kterém se projevuje láska, city, starosti o členy rodiny a jejich problémy. Významnou roli hraje vzájemná empatie a poskytnutí duševní opory. Pojem privátní individualizace, chápe autorka jako jev, který jedinci umožňuje samostatné rozhodování o svém životě. Přináší sebou však odpovědnost za svá rozhodnutí. Jedinec tak není svázán s rodinnou tradicí, jako tomu bylo dříve (pokračování v rodinném hospodářství, řemesle). Autorka souhlasí s názorem Heluse (2007), který poukazuje na to, že tento určitý druh svobody je spojen se ztrátou pevného zázemí a jistot, které mu poskytovala široká rodina.

2.1.2. Rodina z pohledu psychologie

„Rodina, společenská instituce založená na sexualitě a rodičovských tendencích; její forma je různá podle kultury (monogamní, polygamní, polyandrická atd.). V naší společnosti je hlavní funkcí rodiny zajistit bezpečí jejích členů a výchovu dětí. Děti si v rodině osvojují řeč, zvyky tradice své skupiny. Hrou napodobování a identifikace s rodiči vypracovávají svou osobnost, utvářejí svůj charakter a přecházejí od egoismu k altruismu“. (Sillamy, 2001, s. 182)

Matějček (1994) popisuje rodinu jako nejstarší lidskou společenskou instituci, která vznikla na základě potřeby chránit dítě, starat se o ně, vychovávat je, vzdělávat je a potřeby vzájemné pomoci a opory. Matějček (1992) rodinu považuje za velice konzervativní společenský útvar, který má svou vlastní hierarchii. Rodinu vidí jako systém (v tomto případě mikrosystém), který je zapojen do širšího společenského systému (mezosystému), ke kterému patří příbuzní, sousedé, přátelé a všichni ostatní, kteří rodinu obklopují, ovlivňují ji a jsou s ní ve styku. Matějčkova charakteristika rodiny je postavena na plnění jejích základních funkcí a na vztazích mezi jednotlivými členy.

Teorii rodinného systému rozvíjí Sobotková, která uvádí, že „rodina je složena z několika členů, z nichž každý má svůj vlastní, oprávněný a legitimní pohled na rodinu, svou vlastní percepci rodiny. Rodinná realita, rodinný systém není potom nic víc než pohled na rodinu, který vyrostl ze sociální interakce členů rodiny a byl jimi akceptován“. (Sobotková, 2001, s. 20) Sobotková také poukazuje na to, že „rodinný systém se společně rozkládá v prostoru a čase, v biologickém a sociálně-historickém kontextu. Systémové myšlení tedy pojímá rodinu nejen v kontextu prostorovém (systém, subsystemy, jejich hranice atd.), ale i v kontextu časovém“. (Sobotková, 2001, s.23) Rodina je konkrétní systém, který je charakteristický svým samovývojem. Vyvíjí se na základě vlastní činnosti cestou zpětného vlivu, který poskytuje prostor pro vytváření nových cílů a programů a má formativní funkci. Sobotková (2001) zastává názor, že rodinné systémy musí být otevřené možnostem změn, aby si v průběhu času udržely svou stabilitu. Tímto se dostává do rozporu s profesorem Matějčkem (1994), který považuje rodinu za velice konzervativní instituci, která se ve své podstatě nemění a její podstata je zachována z generace na generaci.

Matoušek souhlasí se Sobotkovou v tom, že rodina je ovlivňována společností a historickým kontextem „rodina nikdy není nedobytnou tvrzí, její hranice má vždycky jistou propustnost.“(Matoušek, 2003, s.22). Je protikladem Matějčka (1994), pro kterého je rodina neměnná společenská skupina. Matoušek charakterizuje současnou rodinu jako „rodinu zaměstnané ženy, která je přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti“. (Matoušek, 2003. s.41) Matoušek také odkazuje na výsledky futurologů, kteří předvídají rozšíření nových typů rodin:

- „rodinu složenou z jednoho dítěte a jednoho rodiče, což by mohl být častěji než doposud také otec,
- rodinu složenou ze dvou homosexuálních „rodičů“, přičemž biologickým rodičem je jen jeden z nich,
- rodinu s několika dětmi z různých manželství, dnes už ostatně dosti rozšířenou,

- rodinu, v níž se o děti budou starat jen prarodiče a rodiče budou zcela pohlceni pracovní kariérou
- třígenerační rodiny, v níž bude z každé generace jen jeden člen apod.“ (Matoušek, 2003, s.38)

2.1.3. Rodina v právním řádu

V zákoně o rodině nenajdeme žádnou konkrétní definici rodiny. Je zde definováno manželství jako „trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a výchova dětí. (Hlava první, § 1 Vznik manželství, č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině) Dále jsou zde pouze upraveny práva a povinnosti mezi manželi. Zákon definuje pojem rodičovská zodpovědnost jako „souhrnu práv a povinností při péči o nezletilé dítě, tedy péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. při zastupování dítěte a při správě jeho jmění“. (Hlava první, § 31, Rodičovská zodpovědnost, č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině) Dále zákon uvádí, že primárními vychovateli dítěte jsou oba rodiče, kteří mají být dítěti vzorem. Zákon ukládá dítěti povinnost své rodiče ctít a respektovat.

„Náš zákon o rodině uznává pouze rodinu dvougenerační. Rodiče mají zákonný vztah k svým dětem a děti k nim. Prarodiče však ke svým vnukům, už zákonný vztah nemají, a v tomto smyslu tedy do rodiny nepatří.“ (Matějček, 1992, s.96)

2.1.4. Rodina z pohledu pedagogiky

Pedagogický slovník vymezuje rodinu takto: „Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce.

Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s.202)

„Rodinou se rozumí zpravidla malá skupina lidí, která vznikla manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, utváření vztahů mezi příbuznými a vztahů mezi rodinou a společností. Rozlišujeme například, podle počtu generací žijících pohromadě, rodinu základní, tj. společenskou jednotku sestávající se z otce, matky, dětí a rodinu rozšířenou, zahrnující kromě toho prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné. K dalším termínům, s nimiž se v odborné literatuře často setkávám, patří pojmy: rodina úplná (neúplná), rodina funkční (dysfunkční), stabilní (instabilní), integrovaná (dezintegrovaná) a další“ (Střelec, 1998, s. 157)

„Rodina bývá považována za základní sociální jednotku společnosti. Je zpravidla tvořena jedinci, kteří jsou vůči sobě v pokrevním příbuzenství (rodiče a děti, sourozenci) a jistém právním vztahu, který vzniká uzavřením sňatku mezi manželi. (...) úloha vzájemné vzájemné sociální opory a citové základny jsou jednou z nejdůležitějších funkcí.“ (Vališová, Kasíková, 2007, s.324)

Všichni výše zmiňovaní autoři, považují rodinu za základní jednotku lidské společnosti, která je založena na vzájemných vztazích a plnění základních potřeb. Autorka se domnívá, že u Vališové a Kasíkové (2007) je kladen důraz na emoční vztahy, které souvisí s úspěšnou sekundární socializací dítěte. Střelec (1998) ve svém pojetí rodiny zařazuje i klasifikaci jednotlivých typů rodin, který u ostatních autorů nenalezneme.

2.1.5. Funkce rodiny

Jak už autorka zmínila, rodina je prostředím primární socializace dítěte. Aby tato socializace byla úspěšná, musí rodina plnit ve vztahu k dítěti, dalším členům a společnosti několik základních funkcí: ekonomicko-zabezpečovací, biologicko-reprodukční, výchovnou, ale také je místem pro odpočinek a regeneraci tělesných

a duševních sil. Toto dělení uvádí Střelec (1998). Další možné dělení funkcí rodiny nalezneme u Průchy (2009), který rozlišuje emocionálně-ochrannou a výchovně-socializační funkci.

Funkčnost rodiny je úzce spojena s uspokojováním základních potřeb dítěte. Podrobnější dělení potřeb dítěte, které zajišťují zdravý duševní a tělesný vývoj dítěte, předkládá Matějček (1992, s.115-116)

1. „Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů.
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.
3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů.
4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastní já.
5. Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy“.

Tuto teorii potřeb dále rozpracovává Helus (2007), který popisuje deset základních funkcí rodiny:

- 1) **„Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života.** Jde o uspokojování biopsychických potřeb (jídla, pití, pohodlí, pohybu, atd.) i raných psychických potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky, přiměřeného množství a intenzity podnětů. Tím, že v rodině se toto uspokojování potřeb děje stále se stejnými lidmi, jejichž přístup k dítěti je značně individualizovaný, vciťující, šetrný a trpělivý, může si dítě na toto okolí snadno přivyknout a vroucně je prožívat- být v něm doma. Touží mít s ním co nejvíce společného, projevovat se v něm a „vrůstat“ do něho, poněvadž toto vše vyvolává nové a další pozitivní zážitky a zkušenosti. Vznikají tak optimální podmínky pro ranou aktualizaci potencialit vývoje.
- 2) **Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte:** potřebu domova, potřebu mít „svého člověka“ (svou matku, svého otce) a identifikovat se s ním. V duchu této rané potřeby přináležitosti se dítě s plnou důvěřivostí doslova i v přeneseném významu vkládá do náruče svých rodičů, do jejich péče, do dění, které v rodině probíhá. Toto důvěřivé a spoléhající se „vkládání“ bez obav a zábran je vstupní základem pro

vytváření základní (bazální) životní jistoty. Je základem povědomí, že **patřím do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů.**

- 3) **Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, tzn. prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými.** V rodině se tedy konstituuje a dále pak rozvíjí, větví a diferencuje nesmírně důležitá životní osa. Můžeme ji charakterizovat prožitkem „ já jsem a jednám“; „umím, dovedu, zvládám“.
- 4) **Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení-** k zařízení domácnosti, přístrojům a nástrojům, předmětům hezkým a cenným. Záměrně i mimoděčně vede dítě, aby tyto předměty chápalo jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají, a tudíž je máme podle určitých pravidel používat, chránit a udržovat v pořádku.. Toto vše má nedozírný význam pro kultivaci vztahu dítěte a dospívajícího k předmětnému, hmotnému světu. To napomáhá konstituování další důležité životní osy „**já mám**“ resp. „**my máme**“.
- 5) **Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/ dívky.** Vkládá do toho sebepojetí pohlavní/ gendrový obsah a smysl. Napomáhají tomu také vzory matky a otce, případně babičky a dědečka, i zkušenosti se sourozencem.
- 6) **Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.** Skrze lásku k otci a matce, vcit'ování se do nich v nejrůznějších situacích, napodobování jejich jednání, přemýšlení o jejich životě **se dítě učí vidět v druhém člověku osobnost a samo touží být osobností.** Tím, že rodiče se dovedou do dítěte vcítit a chápat je, dostává se i dítěti ojedinělé příležitosti vcit'ovat a chápat druhého člověka.
- 7) **Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého,** co patří k životu jako jeho neoddělitelná součást. Děje se tak zejména tím, že dítě je přirozeně, organicky a nenásilně zapojováno do společných činností rodinného kolektivu (činností herních, pracovních, zájmových, rekreačních).
- 8) **Rodina otvírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení,**

různého postavení. Máme zde na mysli to, že rodina včleňuje dítě nejen do vztahů s rodiči, ale také do vztahu s prarodiči, do vztahů s mladšími i staršími sourozenci, strýci a tetami.

9) **Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.** Dítě si ujasňuje svět profesí, svět nejrůznějších občanských povinností, ale také svět problémů a zkušeností, kterým je třeba čelit. Tím, že je rodina dítěti spolehlivým a jistým zázemím, nebojí se dítě tohoto širšího, složitějšího světa nahlížet a vstupovat, přijímat ho a nebo se vůči němu kriticky distancovat.

10) **Rodina je dětem i dospělým, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc- je útočištěm v situacích životní bezradnosti.** Tato funkce nabývá na významu se vstupem dítěte do školy, zesiluje v období nezdarů, neúspěchů a krizí jako důležitý zdroj životní rovnováhy. Zážitek rodiny jako útočiště dává dětství/dospívání pocit zakotvení, a to nejen nyní, ale i tváří v tvář budoucnosti. Obavy a nejistoty se tak díky chápajícímu zázemí lépe překonávají“. (Helus, 2007, s.149-151)

„Rodina má ve vyspělých společnostech hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí. Tato odpovědnost vychází z historických a kulturních tradic života společnosti a je zakotvena v jejich právních normách“. (Průcha, 2009, s. 491)

Střelec souhlasí s názorem F. Bánhegyiho, že „podstata výchovné funkce současné rodiny spočívá především v celkové stimulaci psychického terénu a v utváření vhodných osobnostních-zejména charakterových a emocionálních předpokladů-na základě kterých se kromě jiného rozvíjí i vzdělávací proces a profesionální příprava“(1967, in Střelec, s.160)

Všichni tito autoři se shodují na tom, že výchovná funkce rodiny je jedna z nejpodstatnějších. Střelec a Bánhegy zastávají stejný názor jako Matějček, že

plnění těchto funkce se podílí na formování budoucího života dětí, kteří budou schopni se bez větších problémů začlenit do společnosti, budou v ní úspěšní, nebudou mít problémy s navazováním vztahů apod.

Abychom mohli prohlásit rodinu za zdravou, tedy funkční, musíme zhodnotit jednotlivé faktory: „tvořivost, jasně vymezené role a schopnost jednotlivců zastupovat se v nich, jasně vymezená vedoucí role a podpora její autority ze strany ostatních, jasnost komunikace, způsob vyjadřování konfliktů a účinnost interakce při jejich řešení. Zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost myšlení a hodnocení, ale zároveň poskytuje pocit emoční blízkosti, sounáležitosti, vzájemnosti. Důležitá je rodinná přizpůsobivost-adaptibilita. Fungující rodina je schopna kreativně řešit situace, které přináší život, reagovat na ně adekvátně, měnit rodinnou strukturu, vztahy rolí a pravidel. Kromě tvořivosti se v tomto smyslu jeví jako podstatné vyjádření podpory, vyjadřování zájmu a zaujetí při společenských rozhovorech, možnost zástupnosti“ (Výrost, Slaměník, 1998, s.310)

Autorka na základě prostudování literatury nalézá shody v plnění funkcí rodiny ve vztahu k dítěti zejména u Výrosta, Slaměníka a Heluse, který jejich teorii rozpracovává do svých Deseti základních funkcí rodiny. Helus (2007) navíc ještě uvádí charakteristiku pěti základních typů rodin, které dělí podle jejich funkčnosti vztahující se k dítěti:

1. **„Rodiny stabilizačně funkční.** Jsou to rodiny, která ve všech výše uvedených deseti oblastech spolehlivě zajišťuje svým dětem kvalitní socializační podmínky.
2. **Funkční rodina s přechodnými, více či méně vážnými problémy.** Dokážou je ale vždycky po sléze vyřešit a vesměs se také díky nim pozitivně rozvíjejí a upevňují. Těchto rodin je většina. Jejich problémy způsobují nejrůznější vlastnosti jejich členů, vnější okolnosti, osobní selhání a nápor událostí, které přináší život. Hodnota rodiny je vždy mezi předními hodnotami všech jejich členů. Ti také dokážou své problémy řešit sami. Příkladem mohou být

konflikty a strádání v důsledku špatných bytových poměrů, finanční nouze, netaktní zasahování prarodičů do života rodiny, potíže s dítětem, dočasných krizí v manželských vztazích apod.

3. **Rodiny problémové.** Zde už nejde jenom o to, že rodina má problémy, ale že je zproblematizováno plnění jejich funkcí. Členové rodiny čelí krizi a hrozbě rozpadu, vyvíjejí úsilí dát věci do pořádku, když jejich síly nestačí, hledají pomoc, která je ale účinná jenom dočasně. Častou alternativou bývá rozchod a hledání způsobu jak uspořádat záležitosti poté, aby jím děti trpěly minimálně.
4. **Rodiny dysfunkční.** Některé z funkcí rodiny jsou vážně a dlouhodobě narušeny, rodině samotné se situace natolik vymkla, že děti jsou vážně ohroženy. Vystává nutnost zásahů vnějších institucí, rodina sama se ale vždycky nedokáže řídit jejich radami, nechápe účinná opatření. Příkladem mohou být rodiny zatížené alkoholizmem; rodiny zatížené vlekokoucími krizemi, jejichž důsledky přetrvávají jako nezhojené rány; rodiny s podprůměrným příjmem tísnící se v nevyhovujícím bytě, bez schopnosti a účinné vůle vytvořit si perspektivu řešení; rodiny zatížené psychickými či jinými poruchami, které demoralizují soužití apod. Rozchod rodičů zanechává v těchto případech traumatické a dlouho působící následky“.
(Helus, 2007, s.152)
5. **Rodiny afunkční.** V případě charakteristiky těchto rodin odkazuje Helus na Matějčka (1992), který považuje za afunkční rodinu, rodinu takovou, která neplní své základní funkce a ohrožuje tak zdravý psychický a fyzický vývoj dítěte.

2.1.6. Tři fáze ve vývoji moderní rodiny

Helus uvádí tři fáze vývoje rodiny podle Sullerotové. Na základě jejich analýz si uvědomíme, jakým je rodina dynamickým útvarům a jak je schopna reagovat a přizpůsobovat se společenským událostem.

1. „První fáze je situována do období po druhé světové válce a trvá zhruba do první poloviny šedesátých let. Charakterizuje ji vysoký respekt k rodině jako prakticky

jedinému základu jistot ve světě, kde všechny ostatní jistoty selhaly, kde naděje byla ořřesena v samých základech. V podmínkách poválečné bídy a úsilí stavět na tom, co je skálopevné, vystoupila do popředí rodina-semknutí manželů a dětí v prostupující se lásce a důvěře. Za zvláštní zmínku zde stojí fenomén označovaný jako „baby boom“. Hodnota rodiny je zavrřena dítětem (dětmi); ony kontinuují život a dovádějí na samý vrchol touhu po štěstí následující po dobách strádání a hrůz; jimi se rodina pozvedá do naděje, že nyní už bude doopravdy dobře. Tomu odpovídají i pedagogické a psychologické názory-oživení a další rozvinutí reformní pedagogiky, nástup humanistické psychologie apod.

2. Druhá fáze, nastupující zhruba v polovině šedesátých let, trvá po léta osmdesátá. Znamená zlom, přináší něco jako „vystřizlivění“ z předchozího opojení hodnotami rodiny. Začíná se dařit dobře- otevírají se horizonty uplatnění, kariéry, blahobytu, nových a dalších možností, za kterými je lákavé jít. Rodina už nemusí být jen spolehlivých zázemím a jedinou jistotou, ale také brzdou, zátěží. Ukazuje se, že holdování „baby boomu“ nutně ústí ve větší či menší ekonomické starosti. Natalita postupně, posléze dokonce strmě klesá. Nároky na dobré bydlení, cestování, zařizování se a životní úroveň ve všech dimenzích vyžadují, aby se žena zrovnoprávnila s mužem- v neposlední řadě i tím, že vstupuje do zaměstnání, usiluje o vyšší a nejvyšší vzdělání a také jako on touží po kariéře. Aktuálními tématy se stává antikoncepce, redukce počtu dětí v rodině, podrobení dítěte přípravě na úspěšnou profesní dráhu. Rodina je postupně zpochybňována co do své závaznosti pro oba partnery, stále častěji se prosazují rozvody, zakládání druhé a třetí rodiny. Tyto trendy ve svém plném rozjezdu ústí ve fenomén označovaný jako „krize rodiny“.

3. Od 80. let nastupuje třetí fáze, která trvá dodnes. Bývá charakterizována označením „postmoderní rodina“. Rodina ve svém dosavadním významu a funkci samozřejmě existuje a bude existovat nadále, ale stále více se stává jen jednou z možností vedle dalších okolnostmi vynucených či volených alternativ soužití a péče o děti. Povšimněme si zde tří následujících jevů

- Nárust počtu rozvodů, uzavírání druhých a třetích manželství a život mimo pevný a trvalý rodinný svazek způsobují, že stále více dětí vyrůstá v prostředí mnohem

proměnlivějším a nestabilnějším, než tomu bylo dříve. A je také konfrontováno s mnohem naléhavějšími problémy zatěžujícími jejich emoční prožívání. Například častěji se kombinuje život u matky (s jejím novým manželem či přítelem) s dočasnými pobyty u otce (s jeho novou partnerkou a jejími či jejich dětmi). Na pořadu dne je sblížování či konflikty s nevlastními sourozenci. Do hry vstupují další babičky a dědečkové, strýcové a tety.

- Oslabení tradičních rodinných svazků, kdy dítě vyrůstalo s matkou a otcem (případně se sourozenci), a oproti tomu rostoucí počet rodin bez otce nastoluje problémy s identifikací chlapců s mužským vzorem. Ale i pro děvčata má tato absence jedné z hlavních rolí zastoupených v úplném rodinném soužití své důsledky.

- Dosud tomu bylo také tak, že mezi prarodiči bylo více stabilizovaných rodinných svazků, a tak měla vnoučata možnost zakoušet skrze ně tradici rodinné semknutosti. Jak ale postupně dorůstají do prarodičovských rolí generace, které už postihly oslabené a proměnlivé rodinné svazky, nedostává se dnešním dětem ani touto cestou přímých zkušeností s tradičními hodnotami pevného rodinného svazku“. (Helus, 2009, s. 71-72)

Jednotlivými fázemi vývoje současné rodiny se zabývá i de Singly (1999), který rozděluje oproti Sullerotové vývoj současné rodiny do dvou období, a to od 19.století do 60.let století 20. Společností je určen „model rodiny“ (manželská láska, přísná dělba práce mezi mužem a ženou a pozornost věnovaná dítěti, jeho zdraví a jeho výchově). Druhá fáze vývoje rodiny začíná počátkem 60. let, který je ovlivněn feminismem a kritikou postavení ženy ve společnosti. Tuto fázi rodiny Singly označuje jako rodinu –„postmoderní“. U Singlyho, stejně jako Heluse nalezneme základní charakteristiky proměny rodiny:

- „snížení počtu sňatků, nárůst počtu rozvodů, nárůst neúplných rodin s jedním rodičem, snížení počtu porodů, nárůst mimomanželských porodů, nárůst námezdní práce žen, převážně matek a následně i párů, kde jsou oba manželé zaměstnaní“. (Singly, 1999, s. 87)

Obdobnou charakteristiku proměny rodiny nalezneme i u Matouška (2003), který stejně jako výše zmiňovaní autoři uvádí snížení počtu sňatků, nárůst počtu rozvodů, snížení počtu živě narozených dětí. Dále však popisuje další faktory, které přispívají ke krizi rodiny, která podle Matouška začíná po roce 1989. „Typickým případem nového problému je krize v rodině muže, který začal podnikat, podnikání se mu daří, ale on je v rodině přítomen minimálně. Někdy se svou absencí snaží rodině vynahradit zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu. Jiným typem nového problému jsou rodinné konflikty vyvolané tím, že žena dosáhla výrazně lepšího postavení a příjmu než její manžel; ten se musí vypořádat s tím, že jeho žena je (v rozporu s patriarchálními tradicemi) významnější postavou jak doma, tak ve společnosti. V jiných rodinách se podniká společně- spletení pracovních a rodinných rolí také vyvolává nové druhy konfliktů. V dalších rodinách jsou na společenském vzestupu oba manželé a potíží je, kdo a v jaké míře se bude věnovat dětem a domácnosti“. (Matoušek, 2003, s. 42)

Výrost a Slaměnik (1998) nabízí základní charakteristiku současné české rodiny založenou na třech oblastech:

1. na znacích týkající se jejich jednotlivých členů
  - výrazná zaměřenost na zájem jednotlivce, jeho štěstí, smysluplnost bytí, upřednostňování jeho potřeb před potřebami rodiny
  - chybí očekávání trvalosti vztahu, jedinec si nechává prostor pro změnu, objevují si alternativy společného soužití (manželství na zkoušku, volný vztah, žití „na psí knížku“, partnerství bez potřeby mít děti
  - posunutí věku, kdy má člověk první dítě
  - intimní vztah i trvalé partnerství, ve kterém si partneři neplánují početí dítěte
  - předmanželská sexuální zkušenost
  - zralost partnerů při prvních intimních zkušenostech
  - specifická mužská a ženská role
  - omezování kontaktů v mezigeneračních vztazích v důsledku životního stylu

Autoři se shodují se Singlym, Helusem a Matouškem v nárůstu individuality jedince, posunutí věkové hranice rodičovství, snížení počtu porodů.

2. na znacích týkajících se rodiny jako primární sociální skupiny
  - primární výchovné působení rodiny je nahrazováno státem a jím zřízených institucích
  - rodina dvoukariérová, kdy se péče o dítě předává jiné osobě než biologickým rodičům
  - činnosti, které dříve dělala rodina společně, zajišťuje dnes společnost
  - hlubší mezigenerační vztahy jsou většinou udržovány pouze mezi dvěma generacemi (rodiče a děti)
  - odklon od patriarchátu a postupné vyrovnávání rolí

Ve výčtu výše uvedených znaků autorka nalézá shodu ve zvýšené míře státní kontroly nad rodinou, omezování mezigeneračních vztahů a vyrovnání společenských rolí muže a ženy, s již zmiňovanými autory Helusem a Matouškem.

3. na znacích týkajících se celospolečenských změn a vazeb k rodině
  - značná nestabilita rodiny způsobená vysokou mírou rozvodovosti
  - zvýšení průměrného věku partnerů při uzavírání prvního manželství a početi prvního dítěte
  - více možností manželského soužití a rodin
  - snížení porodnosti, která je ovlivněna zvyšujícím se významem antikoncepce a plánovaného těhotenství
  - vysoká tolerance vůči rozvodům, kdy zcela chybí protirozvodové bariéry
  - snaha církve prosazovat stabilitu rodiny
  - změna na žebříčku hodnot, materiální hodnoty se posouvají dopředu
  - vysoká zaměstnanost a vzdělanost českých žen
  - propagování rovnoprávnosti mužů a žen podepřená zákonem
  - právní ochrana dítěte

Opět můžeme pozorovat shody s výše uvedenými autory, zejména ve zvyšujícím se počtu rozvodů, zrovnoprávnění žen, snížení porodnosti. Autorka si uvědomuje, že tyto celospolečenské znaky nejsou relevantní vzhledem

k neustálému vývoji a změnám ve společnosti. Přesto však považuje tyto znaky za důležité v objasnění pojmu „současná česká rodina“.

2.2. Generace

Pojem generace je úzce spojen s lidskou kulturou a jazykem. Za mezník ve vymezení pojmu generace ze sociologického hlediska bereme dílo Karla Manhaima, zejména jeho práci Problém generací. S pojmem generace se však nesetkáváme pouze v sociologii, ale i v řadě jiných oborů. Jako příklad autorka uvádí několik oblastí, ve kterých se s pojmem generace můžeme setkat:

- umění, ve kterém pojem generace označuje skupinu umělců se stejným estetickým názorem a filozofií. Skupinu je tak možné zařadit ke stejnému uměleckému proudu.

- průmysl, ve kterém pojem generace označuje skupinu „některých složitějších výrobků (např. aut, robotů, čipů nebo tanků), kde označuje stroje náležící do určitého období a vycházejících ze shodných či alespoň podobných základních koncepcí a technologií“. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Generace>, [cit.4.3.2012])

- biologie, ve které je generace vymezuje délku časového úseku. „Délka trvání jedné generace odpovídá u živočichů a rostlin průměrné době mezi okamžikem vzniku jedince a okamžikem vzniku jeho potomka. U neživých předmětů je rozhraní mezi generacemi určováno subjektivně podle změn jejich vlastností a délkou trvání je doba mezi vznikem jednoho druhu a vznikem druhu vývojově následujícího, vlastnostmi dostatečně odlišného“.

(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Generace>, [cit.4.3.2012].)

- demografie, ve které je pojem generace nejznámější a je také nejčastěji používán v běžné komunikaci. „V demografii se pojem generace vztahuje k biologické reprodukci lidského rodu. V tomto smyslu se mluví o generaci prarodičů, rodičů a dětí. Věkový rozdíl mezi generacemi je dán dobou potřebnou k biologickému vývoji od narození k zahájení biologické reprodukce. V našich podmínkách se jedná zhruba o dvacet let“. (Sak, http://insoma.cz/1_9.pdf, s. 4-5)

Sociologický slovník definuje generaci jako „seskupení příbuzných věkových skupin nebo ročníků, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách. Klasická doba trvání jedné generace uváděná dříve na 25-30 let se v moderní společnosti zkracuje. Někdy se jako synonyma ke generaci používají pojmy vrstevníci, kohorty, pokolení“. (Jandourek, 2001, s. 91)

Sak uvádí obdobnou definici. „Sociologicky je generace velká společenská skupina, která jako subjekt byla zformována jednak výraznou společenskou událostí, jednak souhrnem změněných společenských podmínek, které vytvářejí specifické generační společenské klima“. Je průsečíkem biologického a sociálního života“. (Sak, http://insoma.cz/1_9.pdf, s. 5-7)

„Generace patří k sociologickým kategoriím, které jsou spjaty se společenskou dynamikou a změnou.“ (Sak, <http://www.blisty.cz/art/51789.html>)

Karel Mannheim nedefinuje generaci jako takovou, ale zabývá se generační souvislostí, kterou považuje za „specifický druh stejného zasazení příbuzných „ročníků“ v historicko-sociálním prostoru“. (Mannheim, 2007, s. 22)

2.2.1. Formování generace

„Utváření generace je strukturovaný proces. Základním ontickým prvkem utváření generace je strukturovaná sociální entita, její sociální obsah, sociálně v aktuální a dynamické podobě.“ (Sak, http://insoma.cz/1_9.pdf, str.8) Autorka při popisu formování generace vychází z názorů a myšlenek Saka. Generace může být formována ze dvou příčin. První příčinou je výrazná společensko historická událost, která se odráží v životním stylu, sociálním uspořádání nebo politickém systému např. sametová revoluce. Druhou příčinou jsou drobné společenské změny, které však společně ovlivňují kulturní, společenský i politický život. Na základě těchto dvou rovin se dostáváme k pojmu generační společenské klima a specifický generační životní styl. Každá generace má svou strukturu, která je ovlivněna řadou faktorů, mezi které patří např. příslušnost k sociální vrstvě, politické názory, vyznání, vzdělání, rodinné zázemí, profesní zaměření. Dochází tak k zachování individuality

jednotlivých příslušníků generace, ale jejich životní postoje, cíle a názory jsou do značné míry identické, mají stejnou generační výpověď. A na základě těchto zkušeností a vnímání světa může docházet k mezigeneračním konfliktům. Ale které konkrétní znaky charakterizují generaci? Docent Sak uvádí tyto modální sociální znaky: hodnoty, životní styl, estetické hodnoty, postoje, ideje, atd. Tyto znaky jsou považovány nejčastější reálné znaky, které charakterizují jednání a způsob myšlení určité generace.

2.2.2. Střídání generací

Podle Manhaima dochází ke střídání generací díky přirozenému biologickému rytmu lidského života, ke kterému patří narození, stárnutí a smrt. V tomto procesu dochází k neustálému nastupování nových nositelů kultury a neustálého předávání akumulovaných kulturních statků, na které si nová generace utváří svůj vlastní nový pohled a názor, a tím dochází ke kontinuitě v mezigenerační výměně (zpětnému působení). Na základě těchto faktorů se formuje a vyvíjí společnost.

Tuto teorii dále rozvíjí Sak, který dodává, že „nástupy a odchody generací, jejich střídání a procházení životními fázemi tvoří základní rytmus sociálního života, jsou pulsem sociální entity. Frekvence střídání demografických generací je stabilnější, se sklonem ke stejným amplitudám, kolem nichž s menšími či většími odchylkami kmitají amplitudy sociologických generací“. (Sak, http://insoma.cz/1_9.pdf_s.7) Střídáním generací se společnost zákonitě vyvíjí. Každá generace, mladá, střední, stará má svou společenskou pozici, plní svou úlohu ve společenských procesech a tím se podílí na utváření obrazu současné společnosti. Dříve se hovořilo o střídání generací po dvaceti pěti až třiceti letech. Dnes se tato čísla snižují. Je to následek prodlužování průměrné délky života, a tak není nic zvláštního, když vedle sebe žijí až čtyři generace. Jednotlivé generace jsou spolu úzce spjaty, vzájemně se ovlivňují a formují.

Zpracování teoretické části zabývající se problematikou generace činilo autorce značné obtíže, protože literatury zabývající se generací, mezigeneračními vztahy a proměnami je na současném českém trhu velice málo.

2.3. Výchovný styl

„Termín způsob výchovy, popřípadě výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty: zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se též volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně“. (Čáp, Mareš, 2001, s. 303)

Z tohoto názoru vychází i autoři Pedagogického slovníku, kteří výchovný styl považují za „souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 279)

Charakteristiku výchovných stylů nalezneme i u Matějčka. Jeho dělení výchovných stylů vychází z osobnosti vychovatele, tím doplňuje charakteristiku výchovných stylů výše zmíněných autorů. Podle Matějčka se výchovné postoje k dítěti „tvorí ve složitém vývojovém procesu, souvisejícím s celým vývojem osobnosti vychovatele. V jejich utváření spolupůsobí vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a ostatním vychovatelům, dosavadní citový a psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot a ideálů, ale i všechny konflikty, napětí, úzkosti, jimiž ve svém vztahu k dítěti vychovatel prochází.“ (Matějček, 1992, s. 60)

Výchovné styly se od sebe odlišují emoční úrovní vztahů mezi rodiči a dětmi, způsobem komunikace a volbou výchovných prostředků. S tímto názorem souhlasí všichni výše zmiňovaní autoři.

Obdobný názor, který souvisí s vývojem osobnosti vychovatele a jeho volbou výchovného stylu, najdeme u Kroppa, který uvádí pět aspektů, které mají nejsilnější vliv na rodičovství:

1. „Podvědomé vzpomínky na vlastní dětství.
2. Vědomé vzpomínky, vzory a příklady, které nám dali rodiče, šeptané nebo mimoděk vyslechnuté rozhovory z dob, kdy jsme byli malí.
3. Představy o tom, co má být rodičovství, z televize, filmů, knih.

4. Normy a očekávání ze strany přátel a společenství, v němž žijeme
5. Rady z různých zdrojů.“ (Kropp, 2001, s.14)

Dříve se popisovaly pouze dva výchovné styly výchovy, a to „přísný“ a „permisivní“. „Přísní rodiče se drželi určitého kodexu chování a vyžadovali, aby se děti chovaly určitým společensky uznávaným způsobem. Způsob, kterým přísní rodiče takového chování obvykle u dětí dosáhli, zahrnoval kombinaci pravidelných pohlavků a značného citového odstupu mezi dítětem a dospělým. Výsledkem těchto metod byly až příliš často děti, které se chovaly jako bezchybní andělé na veřejnosti a jako bezohlední ďáblíci v soukromí. Druhým typem rodičovské výchovy byl styl „permisivní“,..., který naznačuje, že rodiče své děti „nechali být“ nebo alespoň zaujali spíše nevměšující postoj, než rodiče přísní“. (Kropp, 2001, s. 11)

Mezi základní tři výchovné styly patří styl autoritativní, liberální a demokratický.

2.3.1. Výchovný styl autoritativní

Tento výchovný styl je popsán v literatuře i jako styl autokratický či dominantní. Jeho podstatou je absolutní poslušnost dítěte, plnění příkazů a dodržování pravidel. Rodič staví dítě do naprosté podřízenosti a sebe považuje za „bezmeznou autoritu“. Dítě nemá možnost svobodně se rozhodnout a jednat samo za sebe. Rodiče neberou ohledy na jeho potřeby, přání a individualitu. „Autoritářský přístup nemusí vynucovat poslušnost pouze násilím, neposkytováním nebo odebráním pro dítě důležitých věcí (hračky, sladkosti, kapesné) a zákazem oblíbených činností (televize, vycházky, hra s kamarády). Autoritářští rodiče se opírají také o pohrůžky odnětí své přízně či hrozbu zavržení. Socializačním působení připomíná vojenský dril“. (Vališová, Kasíková, 2007, s.332 K tomuto výchovnému stylu se zpravidla uchylují rodiče s nižším vzděláním, mentálním postižením nebo psychicky narušení jedinci. V extrémních případech může dojít až k týrání dítěte. Děti, které jsou vychovávány tímto stylem, bývají často pasivní, nesamostatné, ustrašené, mají o sobě nízké mínění, snaží se příliš „nevybočovat“. „Lidé vychovávaní hrozbami a tresty nemívají dobré mínění ani o sobě ani o okolí. Občas se setkáváme s fenoménem, který hlubinná psychologie nazvala ztotožnění se s agresorem. Dítě vychází z toho, že

když k ostatním bude stejně tvrdé či surové jako byly důležité výchovné postavy vůči němu, bude vypadat silně a nikdo si na ně netroufne.“ (Vališová, Kasíková, 2007, s.333) U chlapců vychovávaných autoritativním stylem výchovy můžeme zaznamenat pocity méněcennosti, neurotické projevy, psychosomatické poruchy (kockání, tiky,...), ale také se u nich může objevit vzdor vůči autoritě dospělého. U takto vedených dívek se často setkáváme s pasivitou, podřízeností, snahou zalíbit se učitelce. Dívky jsou orientované na výkon, jsou puntičkářské.

2.3.2. Výchovný styl liberální

Tento styl výchovy je možné v literatuře najít pod francouzským „laissez faire“ nebo také výchova tzv. libertinská (extrémně nebo krajně volná). Dítěti je ponechávána naprostá volnost, má možnost samostatného rozhodování a může si samo nacházet vlastní cesty a řešení problémů. Rodiče mu nestanovují žádná pravidla a zákazy. Rodiče dítěti vyhoví naprosto ve všem a splní mu jakékoliv přání. „Úlohu vychovatele vidí především ve vytváření a ovlivňování podmínek, které umožní optimální rozvoj jedincovy osobnosti v souladu s jejími přirozenými dispozicemi. V extrémních případech dospělí nezaujímají nejen vyhraněné morální postoje, ale žádná hodnotící stanoviska. Staví se do role starších sourozenců, přátel či rovnocenných partnerů“ Otevřeně před dětmi hovoří i o intimních otázkách a sexuálním soužití.“ (Vališová, Kasíková, 2007, s. 334) Tento výchovný styl je typický pro vrstvu intelektuálů, někdy se však k „volné“ výchově uchylují i rodiče, kteří si nejsou jisti svou rolí vychovatele nebo ti, kteří zažili autoritativní výchovu. Děti těchto rodičů mívají často problémy při nástupu do školy s uznáním autorit a dodržování pravidel, nemají zvnitřněné hodnoty společnosti.

2.3.3. Výchovný styl demokratický

Jinak také styl směřující k sebevýchově, styl integrační, sociálně-integrační nebo kooperativní. U toho stylu výchovy jsou stanovena pravidla a požadavky, které jsou pro dítě srozumitelné a je schopno je vyplnit. Mezi rodičem a dítětem panuje vzájemný respekt a úcta. Rodič si uvědomuje jedinečnost dítěte, bere ohled na jeho potřeby a přání, ale také vyžaduje od dítěte sebekontrolu a sebekázeň. „Je vyvážen

system odměn a případných trestů. Jako výchovný nástroj převládá vysvětlování, osobní příklad rodičů a podpora dítěte. Děti jsou vedeny ke spolupráci v rodině a vědomí si důsledků své činnosti jak pro sebe, tak pro ostatní. Demokratická výchova přechází v sebevýchovu, kdy dítě zvnitřní požadavky dospělých a dodržuje je, i když je mimo dohled. Ukázněnost není výrazem toho, že by se bálo trestů za chybné úkony nebo očekávalo dárky a odměnu za to, že bylo poslušné, ale výrazem toho, že má ze sebe dobrý pocit, když jedná jako ti, které má rádo a jež jsou mu příkladem“ (Vališová, Kasíková, 2007, s.335) Tento výchovný styl je považován odborníky za nejvhodnější, protože vytváří pro dítě nejpodnětnější prostředí pro jeho zdravý psychický i fyzický vývoj.

Toto dělení výchovných stylů najdeme i u Jiřího Mareše a prof. Jana Čápa, který dodává: „Uvedené tři typy jsou ovšem jen schémata, která naznačují krajnosti. Ve skutečnosti se s nimi setkáváme v méně vyhraněných podobách a v různých kombinacích.“(Čáp, <http://www.rodina.cz/clanek23.htm>)

Novější klasifikace výchovných stylů vychází z empirických výzkumů rodin a popisuje styly výchovy na základě kompozice stylu a jeho dimenze, které ovlivňují dítě a jeho socializaci. Tyto výchovné styly založené na způsobu výchovy, emočním vztahu a výchovném řízení, blíže popisuje Jan Čáp, který vychází z výsledků výzkumu K.Lewina, Schaefera, Baumrinda, Maccobyho a Martina. (viz příloha 1)

Matějček (1992, s. 60) rozděluje výchovné styly do dvou velkých skupin. Do první řadí ty, „které si nesou v citovém vztahu k dítěti se znaménko minus, do druhé pak ty, které si nesou znaménko plus. Do první skupiny spadají takové postoje a praktiky, jako je zavrhování dítěte, lhostejnost k němu, zanedbávající výchova apod. Do druhé skupiny patří naopak výchova rozmazlující, hyperprotektivní, perfekcionistická, protekční apod“.

Další možné dělení výchovných stylů uvádí Fishelová tradicionalistický, rebelský, kompenzační a syntetizující. Podle ní si rodiče nevytvářejí způsoby rodičovství podle vlastních návyků a zkušeností, ale v reakci na to, jak sami vyrůstali. Tradicionalisté

přejímají rodičovský styl svých vlastních rodičů a pokoušejí se ho opakovat. Rebelové přísahají, že budou dělat pravý opak toho, co dělali jejich rodiče. Kompenzátoři se úzkostlivě snaží dát svým dětem to, „co jsem já neměl, když jsem byl malý“. A syntetizátoři jsou ti správní chlapci,..., kteří si v rodičovství vědomě vybírají to nejlepší z minulosti nebo přizpůsobují to nejlepší z nových věcí a poznatků. (Fishelová, in Kropp, 2001, s. 12-13).

Autorka se domnívá, že Fishelová vychází při dělení jednotlivých výchovných stylů stejně jako Matějček z vývoje osobnosti vychovatele.

Charakteristiku nevhodných stylů výchovy, které mohou ohrožovat zdravý psychický i fyzický vývoj dítěte nalezneme u Řezáče (1998). Podle autorky se jedná o shrnutí nevhodných stylů výchovy, které z části nalezneme u Matějčka, Čápa a Fishelové. Řezáč uvádí 15 nevhodných typů působení na dítě, jako příklady interakcí:

- 1. Nejednotný přístup,** ve kterém mají oba rodiče jinou představu o cílech výchovy a volbě výchovných prostředků.
- 2. Proklamativní přístup.** V tomto přístupu dochází k rozporu mezi cíli a výchovným záměrem rodičů. Hodnoty a normy jsou neustále připomínány, ale nejsou obsaženy ve výchovném působení rodičů, v jejich chování a ve vztahu k dítěti.
- 3. Povolný přístup.** V tomto přístupu je dominantní nedůslednost rodičů. Dítě má problémy s určením toho co je správné a co není. Výchovné působení rodičů je nejednoznačné, kolísá a podléhá momentální situaci nebo náladě rodiče.
- 4. Nedůsledný přístup.** Tento přístup bývá často velmi náročný v požadavcích na dítě, ale tyto požadavky nejsou již rodiči zpětně kontrolovány.
- 5. Potlačující přístup.** Projevuje se nevraživým postojem k dítěti z důvodu neustálého připomínání neúspěchu rodiče (životní nezdár, nechtěné dítě, atd.) nebo jeho nedostatečnou sebedůvěrou. Dítě je nadměrně trestáno, ponižováno a omezováno.
- 6. Podplácející přístup.** Běžné chování dítěte a jeho projevy jsou vychovateli neadekvátně odměňovány.

7. **Rozmazlující přístup.** V tomto přístupu je patrná neadekvátní citová závislost rodičů na dítěti (vytoužené dítě). Rodiče se chovají k dítěti tak, aby mu dali najevo jeho závislost na nich, znemožňují mu samostatnost, ve snaze zabránit mu v odcizení.
8. **Protekční přístup.** Jednomu z dětí v rodině je věnována větší péče a zájem na úkor sourozence. Dítě se pro rodiče stává nástrojem pro soupeření s někým jiným nebo se sebou samým. Důraz je kladen spíše na cíle než na způsob jejich dosažení.
9. **Skleníkový přístup.** Dítě se chová vzorově pouze za přítomnosti člena rodiny, který určuje normy chování. Mimo rodinu dochází k rapidní proměně chování, protože dítě nemá zvnitřněné hodnoty a normy chování.
10. **Moralizující přístup.** V tomto přístupu dominuje dodržování norem a řada sankcí při jejich porušení. Dítě je neustále nuceno řídit se podle pravidel a řádu.
11. **Puntičkářský přístup.** Rodiče bedlivě sledují každý projev a aktivitu dítěte a neustále mu radí, mnohdy až vyčítají.
12. **Přístup zanedbávající (nedostatečný, deprivující).** V tomto případě se jedná spíše o charakteristiku sociálního prostředí, které mívá rozsah od lehkého a výběrového až po velmi hrubé a celkové.
13. **Úzkostný přístup.** Jedná se přístup k dítěti, ve kterém je patrná neadekvátní úzkost o zdraví dítěte, spojená se strachem, aby si dítě neublížilo. S tím souvisí jeho přílišná ochrana, bránění v činnostech dítěte. U dítěte dochází k frustraci pramenící z omezení základní psychické potřeby aktivity, volnosti a poznání na základě vlastní iniciativy.
14. **Autoritářský přístup.** Tento přístup je charakteristický nátlakem, restrikcí a odmítáním dítěte ze strany rodičů.
15. **Perfekcionistický přístup.** V tomto přístupu se jedná o neadekvátní až extrémní snahu rodičů o to mít „perfektní“ dítě. Často souvisí s neuspokojením potřeb a nedosažením životních cílů jednoho z rodičů. Rodič nebere v potaz individualitu dítěte, jeho potřeby a přání. Důsledkem toho přístupu bývá přetěžované dítě

3. VÝZKUMNÁ ČÁST

3.1. Způsob sběru a zpracování dat

Autorčin záměr byl použit metodu dotazníkového šetření pro výzkumnou část diplomové práce, protože se jednalo o velký vzorek respondentů. Po předvýzkumu všech skupin respondentů, tedy kategorie rodiče, prarodiče, žáci mladšího školního věku a učitelé 1. stupně ZŠ autorka musela upravit znění většiny otázek, protože se ukázalo, že otázky byly zejména pro žáky mladšího školního věku obtížné a nerozuměli jim. Autorka také omezila množství otázek u dotazníku pro rodiče (z původních 15 na 13) a prarodiče (z původních 15 na 9), protože se k závěru dotazníku snižovala kvalita odpovědí respondentů. Z dotazníku pro učitele vyplynulo, že odpovědi jsou obsáhlé a není možné je kategorizovat. Proto autorka jako další postup zvolila metodu strukturovaného rozhovoru, ve které vycházela z otázek původního dotazníkového šetření.

Výzkum proběhl na základních školách na přelomu listopadu a prosince roku 2011. Ve všech školách byl k tomu výzkumu dán souhlas ředitele školy a třídní učitelky. Testování žáků proběhlo v jednom případě (ZŠ Praha 4) za přítomnosti autorky dotazníku a třídní učitelky. V ostatních případech (ZŠ Poděbrady a ZŠ Libice nad Cidlinou) byl žákům dotazník distribuován autorkou, která vysvětlila respondentům postup při vyplňování dotazníku a zaručila jim při návratnosti vyplněných dotazníků anonymitu. Celkem bylo osloveno 102 žáků 4. tříd, 141 rodičů žáků mladšího školního věku a 188 prarodičů žáků mladšího školního věku. Návratnost všech dotazníků byla 55,7%.

Tabulka č. 1 Návratnost dotazníků

základní škola	typ dotazníku	počet distribuovaných dotazníků	počet vyplněných dotazníků	návratnost %
Praha 4	pro žáky 1.st ZŠ	38	32	84,2
	pro rodiče	60	32	53,3
	pro prarodiče	68	15	22
Poděbrady	pro žáky 1.st ZŠ	42	35	83,3
	pro rodiče	63	50	79,4
	pro prarodiče	70	29	41,4
Libice nad Cidlinou	pro žáky 1.st ZŠ	22	14	63,6
	pro rodiče	18	15	83,3
	pro prarodiče	50	18	36
celkem	-	431	240	55,7

3.2. Zkoumaný soubor

3.2.1. Zkoumaný soubor rodičů žáků mladšího školního věku

Rodiče žáků mladšího školního věku. Jedná se o 97 respondentů (36 mužů ve věku 36-52 let a 61 žen ve věku 31-55 let). Respondenti mají různou úroveň vzdělání (střední odborné bez maturity, střední s maturitou a vysokoškolské) a žijí buď na vesnicích, v malých městech nebo velkoměstech. Autorka se formou dotazníkového šetření zeptala těchto respondentů na 13 otázek týkajících se jejich výchovných metod a postupů, které uplatňují při výchově svých dětí. Otázky také měly zjistit

kvalitu vztahů mezi rodiči a dětmi. Vzorek respondentů byl zvolen tak, aby došlo co k neobjektivnějšímu přiblížení reality, nejednalo se tak o náhodný výběr.

3.2.2. Zkoumaný soubor-žáci mladšího školního věku

Jedná se o 81 žáků (30 chlapců, 51 dívek) 4. třídy základní školy. 32 žáků navštěvuje ZŠ Praha 4, 35 žáků navštěvuje ZŠ Poděbrady a 14 žáků chodí do ZŠ Libice nad Cidlinou. Jsou to žáci ve věku od 9 do 10 let. Jedna dívka uvedla, že jí je 12 let. Všichni tito žáci odpovídali na otázky uvedené v dotazníku. Se žáky 4.třídy ZŠ Libice nad Cidlinou autorka provedla strukturovaný rozhovor.

3.2.3. Zkoumaný soubor- prarodiče žáků mladšího školního věku

Jedná se o prarodiče žáků 4. tříd ZŠ. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 62 respondentů (20 mužů ve věku 61-74 let, 42 žen ve věku 52-78 let).

3.2.4. Zkoumaný soubor- učitelé prvního stupně základní školy

Pro základní zkoumaný vzorek 15 učitelek 1. stupně základní školy (ZŠ Praha 4, ZŠ Poděbrady, ZŠ Libice nad Cidlinou), které mají praxi od 15 do 31 let.

3.3. Dotazník pro rodiče

Viz příloha č. 2

3.3.1. Zpracování dotazníku pro rodiče

Zkoumaný soubor respondentů je blíže definován v kapitole 3.2.1. Zkoumaný soubor rodičů žáků mladšího školního věku. Typem dotazníku se autorka více zabývá v kapitole 1.1.3. Metoda dotazníková. Dotazník byl rodičům distribuován prostřednictvím vlastních dětí (rozdán ve škole). Většina respondentů k vyplňování dotazníku přistupovala zodpovědně. V odpovědích na otevřené otázky uváděli podrobný výčet aktivit, činností a situací. Objevily se však i dotazníky, ve kterých

zcela chyběly vyplněné odpovědi na otázky, které by blíže definovaly vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi a nepřímo popisovaly výchovný styl rodičů.

Ve zpracování odpovědí na otázky, které odlišovaly názory mužů a žen, není možné brát jako relevantní procentuální zastoupení mužských odpovědí. V těchto případech se jedná o velmi malý vzorek respondentů a 1 respondent odpovídá 2,8%.

Otázky jsou zde uvedeny ve stejné podobě, v jaké byly napsány v dotazníku (viz příloha č. 2).

Tabulka č. 2 Věková kategorie mužů

věk	do 30 let	30-35 let	36-40 let	41-45 let	46-50 let	51 a více let	celkem
počet	0	0	13	13	9	1	36
%	0	0	36,1	36,1	25	2.8	100

První dvě kategorie, tedy do 35 let, nejsou respondenty zastoupeny. Nejmladšímu respondentovi je 36 let. Nejčastěji jsou zastoupeny věkové kategorie 36-40 let (36,1%) a 41-45 let (36,1%). Tyto kategorie čítají stejný počet mužů (13) v každé kategorii. Obě kategorie tvoří 72,2 % z celkového počtu dotazovaných mužů. S vyšší věku klesá počet respondentů v jednotlivých kategoriích. Do kategorie 46-50 let se zařadilo jen 25%. Nejstaršímu respondentovi je 52 let.

Tabulka číslo 3. Věková kategorie žen

věk	do 30 let	30-35 let	36-40 let	41-45 let	46-50 let	51 a více let	celkem
počet	0	15	23	20	2	1	61
%	0	24,6	37,7	32,8	3,3	1,6	100

Stejně jako u mužů, žádná žena neuvedla věk nižší než 30 let. Naopak věk 30-35 let uvedlo 15 respondentek (24,6%). Nejmladší z nich je 31 let. Nejvíce zastoupenou

kategorií je 36-40 let (37,7%). Do této kategorie se zařadilo 23 žen. Druhou nejpočetnější kategorií jsou ženy ve věku 41-45 let (32,8%). Do kategorie 46-50 let se zařadily 2 respondentky (3,3%). Nejstarší respondentce je 55 let.

Tabulka č. 4 Počet dětí v rodinách respondentů

počet dětí v rodině	1	2	3	4	5	celkem
počet respondentů	16	57	19	2	3	97

Počet dětí v rodině se pohybuje od 1 do 5. Nejčastěji uváděný počet dětí v rodině jsou dvě děti. Tento počet uvedlo 57 respondentů. 3 děti v rodině uvedlo 19 respondentů. Jedináčka vychovává 16 respondentů. 2 respondenti uvedli, že vychovávají 4 děti a 3 respondenti 5 dětí.

Tabulka č. 5 Dosažené vzdělání respondentů

dosažené vzdělání	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské	celkem
počet	17	47	33	97
%	17,5	48,5	34	100

Dosažené vzdělání respondentů autorka rozdělila na základě odpovědí do těchto tří kategorií: střední bez maturity, střední s maturitou, vysokoškolské. Jako nejčastější dosažené vzdělání respondenti uváděli střední s maturitou, bohužel nebyla už další specifikace, zda se jednalo o střední odborné vzdělání nebo o maturitu z gymnázia. Maturitní zkouškou ukončilo vzdělání 47 respondentů, kteří tvoří 48,5% z celkového počtu dotazovaných. Druhým nejčastějším dosaženým vzděláním bylo vysokoškolské, titul uvedlo 33 dotazovaných, tedy 34% ze všech respondentů. 17 dotazovaných, 17,5% z celkového počtu respondentů, ukončilo své vzdělání na středním odborném učilišti a získalo výuční list.

Tabulka č. 6. Lokalita bydliště respondentů

lokalita bydliště	vesnice	město do 15 000 obyvatel	město do 100 000 obyvatel	město nad 100 000 obyvatel	celkem
počet	26	40	8	23	97
%	26,8	41,2	8,2	23,7	100

Poslední kategorií, kterou autorka umístila do záhlaví dotazníku, byla lokalita bydliště respondentů. Ti mohli vybírat ze čtyř možností: vesnice, město do 15 000 obyvatel, město do 100 000 obyvatel a město nad 100 000 obyvatel. Nejvíce respondentů žije ve městě do 15 000 obyvatel, tuto odpověď uvedlo 41,2% respondentů. Jako druhá nejčastější lokalita byla uvedena vesnice, a to ve 26,8 % dotazovaných. Ve městě nad 100 000 obyvatel žije 23,7 %. Nejméně respondentů žije ve městě do 100 000 obyvatel, a to 8,2 %.

Položka č. 1 Čím se zabývá vaše dítě ve volném čase?

Tabulka č. 7

činnost/aktivita	četnost
sportovní aktivity	73
navštěva zájmových kroužků	65
hraní her na PC/internet	38
četba	27
hraní s hračkami/ stolní hry	25
sledování TV	18
trávení času s kamarády	12
dětské organizace	10
péče o domácí mazlíčky	9
příprava do školy	6
rodina-hraní společenských her, hraní se sourozenci	5
náboženství	2

Odpověďmi na tuto otázku chtěla autorka zjistit, zda rodiče mají přehled o tom, jak jejich dítě tráví volný čas, zda je jeho čas organizovaný. Vzhledem k tomu, že se jednalo o otevřenou otázku, tak počet odpovědí neodpovídal počtu respondentů. Jednotliví respondenti vyjmenovávali celou řadu způsobů trávení volného času dítěte. Nejčastější náplní volného času dětí jsou sportovní aktivity. U chlapců to je fotbal, rybaření, golf a tenis. Dívky navštěvují kroužek aerobiku, tance a plavání. Na druhém místě se umístilo navštěvování zájmových kroužků (výtvarný, hudební, taneční,...) Hraní her na počítači a surfování na internetu je u respondentů na třetím místě. Čtvrtá nejčastější volnočasová činnost je četba. televize se neukázalo zcela tak

oblíbené, ale bylo uváděno častěji než trávení času s kamarády či aktivity spojené s členstvím v dětských organizacích.

Položka č. 2 Jaké povinnosti má vaše dítě?

Tabulka č. 8

povinnost	četnost
pomoc s úklidem v domácnosti	127
úklid vlastního pokojíčku a svých věcí	50
péče o domácího mazlíčka	31
pomoc rodičům (péče o sourozence, prarodiče)	12
příprava do školy	6

Nejčetněji se objevovala různorodá pomoc v domácnosti, a to zejména vysávání, utírání prachu, vynášení odpadkového koše a mytí nádobí. Děti jsou také povinny udržovat svůj pokoj v pořádku a uklízet si své věci. V odpovědích se také často respondenti zmiňovali o tom, že jejich děti musí pečovat o domácího mazlíčka (venčení psa, čištění terária, krmení). Samostatnou přípravu do školy, jako povinnost dětí, považuje pouze šest respondentů. Toto nízké číslo je dokazuje to, že se rodiče aktivně podílí na školní přípravě svých dětí.

Položka č. 3 Při jakých příležitostech se vaše rodina schází a čím se od sebe tato setkání liší?

Tabulka č. 9

příležitost k setkání	četnost
rodinné oslavy	68
o svátcích	37
denně při společném jídle	23
denně bez zvláštní příležitosti (společné bydlení)	23
víkendové aktivity	21
občasné návštěvy	11
neschází se	2
nevyplněno	2

Položka č. 3 vyžadovala po respondentech otevřenou odpověď. Z tabulky vyplývá, že se rodiny nejčastěji schází při rodinných oslavách, jako jsou narozeniny, jmeniny, výročí a různá jubilea členů rodiny. Druhou nejčastější příležitostí k setkání uvádí respondenti svátky, a to vánoční i velikonoční. Značná část respondentů uvedla, že se se svojí rodinou stýká denně při společném jídle, jednalo se o společnou snídani nebo večeři. Stejný počet odpovědí byl i v případě, kdy spolu všichni členové vícegenerační rodiny (prarodič, rodiče a děti) bydlí a ke scházení nepotřebují zvláštní příležitosti, protože se vidí denně. Častou odpovědí bylo i společné scházení se o víkendech, kdy spolu rodina podniká různé výlety a aktivity. Ve dvou případech se rodina neschází vůbec.

Položka č. 4 V jaké situaci se domníváte, že vás dítě vždy poslechne? Popište

Tabulka č. 10 Odpovědi mužů

popis situace	četnost	%
vždy poslechne	12	33,4
při zvýšení hlasu, rozčilení rodiče	9	25
situace ohrožující bezpečí dítěte, která je vymezena rodinnými pravidly	8	22,2
nezáleží na situaci, musí za své poslechnutí něco dostat	4	11,1
při plnění svých povinností	1	2,8
po vysvětlení situace	1	2,8
nevyplněno	1	2,8
celkem	36	100

Tato otázka byla respondenty zodpovězena z 97%. 12 respondentů uvedlo, že je jejich děti poslechnou vždy. 9 respondentů (25%) uvedlo, že je děti poslechnou, pokud se rozčílí a zvýší hlas, aby dodali svému nařízení důraz. 8 respondentů (22,2%) odpovědělo, že je jejich děti poslechnou v situacích ohrožující jejich bezpečí (přecházení silnice, mluvení s cizími lidmi, otvírání dveří do bytu cizím lidem) Jedná se o situace, ve kterých dochází k porušení předem domluvených rodinných pravidel. 4 respondenti uvedli, že nezáleží na situaci, ale dítě musí mít k uposlechnutí vnější motivaci (musí za své uposlechnutí něco dostat). V závěru tabulky jsou odpovědi, které se objevily pouze jednou.

Tabulka č. 11 Odpovědi žen

popis situace	četnost	%
vždy poslechnu	10	14,9
nezáleží na situaci-musí za své poslechnutí něco dostat	9	13,4
po vysvětlení situace dítě poslechnu	9	13,4
situace ohrožující bezpečí dítěte	8	11,9
v případech, kdy dítě pochopí, že rodičům na něčem záleží	8	11,9
nevyplněno	7	10,5
zvýšení hlasu, rozčilení rodiče	6	8,95
školní záležitost-prospěch	5	7,5
pod hrozbou zákazu oblíbených činností	2	2,99
situace, která se týká stravování dítěte	2	2,99
neexistuje situace, kdy by dítě vždy poslechlo	1	1,5
Celkem	67	100

Na tuto otázku odpovědělo 89,55% dotazovaných žen. Jejich nejčastější odpovědí bylo to, že je děti poslechnou vždy. Tak odpovědělo 14,9 % respondentek. 9 žen uvedlo (13,4%), že nezáleží na situaci, ve které dítě poslechnu, ale aby poslechlo, musí mu něco slíbit, nebo ho jinak odměnit. Stejně početné byly i situace, kdy matky dokáží dítěti vysvětlit, proč má poslechnout. Stejně jako u mužů se objevila odpověď, že dítě poslechnu v situacích ohrožující jeho bezpečí, a to v 11,9%. 8 respondentek uvedlo, že je děti poslechnou, pokud si uvědomí, že rodičům na jejich chování záleží a je pro ně důležité. 8,95 % dotazovaných uvedlo, že pokud vyžadují poslušnost od svého dítěte, je nutné zvýšit hlas a dát najevo svou nespokojenost. Autoritou se 5 matek (7,5%) stává v situacích týkajících se školních záležitostí a prospěchu.

**Položka č. 5 Snažíte se k dítěti chovat: a) jako k rovnocennému partnerovi
b) tak, že se v chování projevuje věková
rozdílnost**

Tabulka č. 12 Odpovědi mužů

způsob chování	četnost	%
rovnocenné partnerství	16	44,4
věková rozdílnost	15	41,7
obě odpovědi s komentářem	5	13,9

U této otázky volili respondenti mezi dvěma odpověďmi. 16 respondentů (44,4%) odpovědělo, že se snaží ke svému dítěti chovat jako k rovnocennému partnerovi. 15 (41,7%) uvedlo, že se chovají tak, aby si dítě uvědomilo generační rozdíl mezi nimi. V 5 případech (13,9%) byly označeny obě odpovědi, ke kterým byl připsán komentář, že záleží na věku dítěte a na situaci, kterou s ním řeší.

Tabulka č. 13 Odpovědi žen

způsob chování	četnost	%
rovnocenné partnerství	21	34,4
věková rozdílnost	31	50,8
obě odpovědi s komentářem	7	11,5
nevyplněno	2	3,3

21 respondentky (34,4%) uvedlo, že se snaží mezi nimi a dítětem vytvářet partnerský vztah. 31 žen (50,8%) uvedlo, že se chovají k dítěti tak, aby byla jasná věková rozdílnost mezi nimi. V 7 případech (11,5%) respondentky označily obě odpovědi a připsaly stejný komentář jako muži (záleží na situaci a věku dítěte). Ve dvou dotaznících nebyla tato otázka zodpovězena.

Položka č. 6 V jaké situaci jste si uvědomili, že vás vaše dítě kopírovalo?

Popište.

Tabulka č. 14

popis situace	četnost
použití stejných vět, slov, formulací	19
nevyplněno	18
vychovávání, poučování mladšího sourozence	11
zlobí se, je rozčilené, něco se mu nelíbí	10
nevím, neznám situaci	10
vykonávání domácích prací	10
mimika, gesta, řeč těla	7
nemá potřebu kopírovat-je originál	7
stejně zájmy	7
ve všem	6
„věrná kopie manžela/manželky“	2

Mezi nejčastější odpovědi respondentů (19) patří používání stejných slov, výrazů a slovních formulací v běžných denních situacích. V 18 dotaznících tato otázka nebyla vyplněna. Druhou nejčastější situací, kdy rodiče poznávají sebe ve svém dítěti je ta, když se jejich dítě snaží vychovávat nebo poučovat svého mladšího sourozence. V 10 případech rodiče odpověděli, že neznají takovou situaci nebo že neví, jak mají na danou otázku odpovědět. Stejně početné byly i dvě další odpovědi, a to popsání chování v kritických situacích, když jsou děti rozzlobené, uražené, není podle jejich přání, něco se jim nelíbí apod. Následující odpovědi se objevily vždy u sedmi respondentů. Jednalo se o případy, kdy si rodiče všimli, že jejich děti mají stejnou řeč

těla, jako oni sami. Stejný počet respondentů se domnívá, že jejich dítě nemá potřebu někoho kopírovat, protože samo je originál a chce si svou jedinečnost zachovat.

Položka č. 7 Plníte vždy přání svého dítěte? a) Ano, v jaké situaci:

b) Ne, v jaké situaci:

Tabulka č. 15

situace	četnost	%
Ano, popsaná situace	22	22,7
Ano, bez konkrétní situace	5	5,15
Ne, popsaná situace	61	62,9
Ne, bez konkrétní situace	6	6,15
nevyplněno	3	3,1

Tato otázka vyžadovala od respondentů odpověď týkající se plnění přání jejich dětí. 22 respondentů (22,7%) odpovědělo, že přání svých dětí plní vždy. Ale z popisu jednotlivých situací vyplynulo, že to musí být přání rozumná a reálná, přiměřená jejich věku, finanční situaci rodiny, že si ho dítě musí zasloužit. Dále také uvádějí, že každé přání splní dítěti o narozeninách nebo pokud je nemocné. 5 respondentů (15%) označilo pouze odpověď a již dále nepopsali situaci, ve které se tak stane. 61 respondentů (62,9%) odpovědělo, že vždy přání svého dítěte neplní. Mezi přání nebo situace patří nejčastěji nereálná přání, sobecká, vynucovaná vztekem nebo jiným nevhodným způsobem. Dále také není možné splnit přání, která přesahují finanční možnosti rodiny. Rodiče také zmiňují, že je nutné, aby si dítě splněná přání zasloužilo, aby fungovalo jako odměna. Často se také objevila odpověď, že rodiče s dětmi o jejich přáních diskutují a snaží se dětem vysvětlit, že některé věci, které si přejí, nejsou potřebné apod. 6 respondentů (6,15%) zvolilo pouze odpověď NE a dále už se nezabývalo popsáním situace. Ve třech dotaznících tato otázka nebyla zodpovězena vůbec.

Položka č. 8 Za co je podle vás potřeba dítě potrestat: uveďte konkrétní příklad

- a) Pouze domluvou
- b) Tělesným trestem
- c) Jiným způsobem

Tabulka č. 16 a) Potrestání domluvou

popis situace	četnost
škola-prospěch, domácí příprava	21
ve většině případů	18
drzost, omlouvání, lhaní	10
neuposlechnutí	9
nevhodné chování	8
nesplnění svých povinností	6
nevyplněno	21

Nejčastěji rodiče řeší domluvou situace a problémy týkající se školního prospěchu, přípravy do školy a případného lajdáctví. Osmnáctkrát se objevila odpověď, že rodiče nepoužívají žádné tresty, ale pouze domluvu, a to ve všech případech. Další častou situací, kdy rodiče volí pouze domluvu, byla ta, když jim dítě omlouvá, je drzé nebo lže. Mezi další situace, kdy je dítěti domlouváno, patří neuposlechnutí příkazu, jeho nevhodné chování, nesplnění jeho povinností. 21 respondentů označilo pouze variantu potrestání domluvou a dále už nepopsali žádnou situaci, ve které se tak děje.

Tabulka č. 17 b) Potrestání fyzickým trestem

popis situace	četnost
nevyplněno	32
netrestám	20
vědomé ublížení druhému	8
opakované hrubé přestupky	8
lhaní, drzost, hysterické výstupy	8
neuposlechnutí v nebezpečné situaci	4

Nejčastější odpovědí respondentů bylo, že tělesné tresty ve své výchově vůbec nepoužívají. Pokud se objevila odpověď, která obsahovala použití tělesného trestu, jednalo se vždy o „jedno plácnutí přes zadek“. K tomuto druhu tělesného trestu se rodiče uchýlí, pokud dítě vědomě ublíží někomu jinému např. v dětském kolektivu nebo sourozenci. Dále také pokud nepomůže domluva a dítě opakovaně porušuje pravidla, dělá neustále hrubé přestupky, lže, odmlouvá, a vynucuje si svou pozornost nebo splnění přání hysterickým výstupem. U 4 respondentů se objevila odpověď, že jsou nuceni použít tělesný trest, když dítě neuposlechne a dostane se do situace ohrožující jeho bezpečí. 32 respondentů tuto odpověď nevyplnilo.

Tabulka č. 18 c) Potrestání jiným způsobem

popis trestu	četnost
nevyplněno	55
opakovaná neposlušnost	13
netrestám	5
neuklizení si svých věcí	3
pozdní příchod	4
lhaní, drzost	2

55 respondentů nevyplnilo tuto část otázky.. Třináctkrát se k jiné formě trestu uchýlovali respondenti, pokud jejich dítě opakovaně neuposlechlo jejich příkaz. U 5 respondentů se objevila odpověď, že takovýmto způsobem vůbec své dítě netrestají. Dalšími situacemi, které si vyžadují specifický trest, jsou podle odpovědí respondentů- neuklizení si svých věcí, pozdní příchod, lhaní, drzost. Pokud se jednalo o potrestání jiným způsobem, nejčastěji se objevovalo zakázání oblíbené činnosti (počítač, televize, být venku s kamarády). Respondenti také uváděli, že dítěti nesplní přání, o které je žádalo.

Položka č. 9. Domníváte se, že vaše dítě ví, za co bylo potrestáno?

Ano   Spíše ano   Nevím   Spíše ne   Ne

Tabulka č. 19

	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
četnost	66	26	2	1	2
%	68,04	26,8	2,06	1,04	2,06

66 respondentů (68,04%) odpovědělo, že si jsou zcela jisti, že jejich dítě ví, za co bylo potrestáno. 26 respondentů (26,8%) se přiklonilo k odpovědi spíše ano. 2 respondenti (2,06%) nevěděli, jak mají na tuto otázku odpovědět. Pouze 1 respondent (1,04%) odpověděl, že se domnívá, že jeho dítě spíše neví, za co bylo potrestáno. A pouze 2 respondenti (2,06%) odpověděli, že jejich dítě netuší, za co bylo potrestáno.

Položka č. 10 S čím se vám vaše dítě svěřuje?

Tabulka č. 20

s čím se dítě svěřuje	četnost
se vším	53
-se školou-zážitky, úspěchy, novinkami	25
-se vztahy s kamarády, problémy, zážitky	20
-radostmi i starostmi	14
-přáními, sny a potřebami	10
-běžnými zážitky z celého dne	9
-se svými úspěchy/neúspěchy v kroužku	7
-sourozeneckými problémy	7

Tato otázka byla zodpovězena všemi respondenty. Někteří uváděli vícečetnou odpověď. Nejčastěji se objevila odpověď, že se děti svým rodičům svěřují se vším. Někteří rodiče se ve svých odpovědích zaměřili na konkrétní oblast. Ale obecně můžeme říci, že vztah mezi rodiči a dětmi je velice otevřený a děti se nebojí svým rodičům svěřit. Děti se svým rodičům svěřují se školními úspěchy a neúspěchy, zážitky ze školy a problémy se spolužáky, se vztahy s kamarády, radostmi a starostmi, přáními, touhami a sny.

Položka č.11 Kolik času po práci vám zbývá na to, abyste byli se svým dítětem?

Tabulka č. 21 Odpovědi mužů

odpověď	a) méně než 1hodinu	b) 1 až 2 hodiny	c) 2 až 3hodiny	d) 3 a více hodin	celkem
četnost	3	10	11	12	36
%	8,3	27,8	30,6	33,3	100

Na tuto otázku odpověděli všichni dotazovaní respondenti. 12 respondentů (33,3%) tráví se svým dítětem více jak 3 hodiny času denně. 11 respondentů (30,6%) uvedlo, že se svým dítětem tráví po práci 2 až 3 hodiny. 10 dotazovaných mužů (27,8%) uvedlo, že jim práce zabírá značnou část dne, a proto mají na svého potomka čas 1 až 2 hodiny denně. Méně jak 1 hodinu denně tráví se svým dítětem pouze 3 dotazovaní (8,3%). U některých odpovědí bylo doplněno, že pokud mají otcové na své děti málo času v týdnu, snaží se jim to vynahradit o víkendu.

Tabulka č. 22 Odpovědi žen

odpověď	a)	b)	c)	d)	Nevyplněno	celkem
Četnost	0	7	11	40	3	61
%	0	11,5	18	65,6	4,9	100

Na tuto otázku odpovědělo 61 respondentek (95,1%). 40 dotazovaných žen (65,6%) uvedlo, že denně tráví se svým dítětem 3 a více hodin. Druhou nejčastější odpovědí byly 2 až 3 hodiny denně. Tak odpovědělo 11 respondentek (18%). 7 žen (11,5%) uvedlo, že tráví se svým dítětem 1 až 2 hodiny denně. Objevovaly se však komentáře, že pokud vyžaduje situace a dítě potřebuje matku, tak jde vše stranou a žena se věnuje jen dítěti.

Položka č. 12 Které výchovné metody svých rodičů uplatňujete ve vlastní výchově? Vypište

Tabulka č. 23

popis výchovné metody	četnost
domluvy, vysvětlování	28
žádné	24
laskavý přístup	17
učení slušnému chování vlastním příkladem	9
zákaz oblíbené činnosti	8
učit děti respektu a autoritě	6
minimum tělesných trestů	6
nevyplněno	8

Na tuto otázku odpovědělo 91, 75% respondentů. Nejčastější výchovnou metodou, kterou převzali současní rodiče od svých rodičů jsou domluvy a vysvětlování, které souvisí s odmítnutím tělesných trestů. Na druhou stranu se ve 24 případech objevila odpověď, že současní rodiče neaplikují žádné výchovné metody, kterými na ně působili jejich rodiče. Třetí nejčastější metodou, kterou současní rodiče převzali od svých rodičů je laskavý přístup k dětem, pocit vzájemné lásky a pocit důvěry. Dalšími výchovnými metodami bylo zakázání oblíbené činnosti, učení děti respektu a autoritě dospělých osob.

Položka č. 13 Dítě přichází s neúspěchem ze školy. Kde hledáte příčiny neúspěchu? Vypište.

Tabulka č. 24 Příčina neúspěchu v rodiči

příčina	četnost
nedůslednost a nedostatek času	25
nehledáme příčinu, ale společnou nápravu	10
mé dítě nemá neúspěch	8
nevyplněno	6

Na tuto otázku odpovědělo 62% respondentů. Rodiče vidí nejčastější příčinu školního neúspěchu dětí, ve své nedůsledné kontrole jejich přípravy a také v nedostatku času, který byl kontrole věnován. Dále rodiče zmiňovali, že nehledají příčinu neúspěchu, ale že se společně s dětmi snaží nalézt cestu, jak neúspěch napravit (znovu vysvětlení látky, více času věnovaného procvičování). V 10 případech rodiče uvedli, že takovou situaci řešit nemuseli, protože jejich dítě neúspěch ve škole nemá.

Tabulka č. 25 Příčiny neúspěchu v dítěti

příčina	četnost
nedostatečná příprava do školy	46
laxní přístup dítěte	14
nesoustředěnost	9
nepochopení látky	7
tréma, únava, stres a osobní problémy dítěte	6

Pokud rodiče odpovídali, že za školní neúspěch může dítě, objevovala se jako nejčastější příčina jeho nedostatečná příprava do školy. Tato odpověď byla u respondentů zcela dominantní. Mezi další příčiny neúspěchu patří podle rodičů laxní přístup dítěte, jeho nesoustředěnost ve škole nebo při domácím učení a také nepochopení látky, které však nebylo dáváno za vinu učiteli. Jako poslední autorka

uvádí odpověď respondentů, která zahrnovala trému, únavu, osobní problémy a stres dítěte, které mohly nepříznivě ovlivnit jeho výkony ve škole.

3.3.2. Zhodnocení dotazníku pro rodiče

Zpracování tohoto dotazníku přineslo autorce značný informační vhled do výchovného stylu současných rodičů a úrovně vztahů, který mají se svými dětmi. Dotazovaní odpovídali na 13 otázek týkající se řešení konkrétních výchovných situací, popisu povinností, které musí děti plnit a také trávení společného volného času. Na základě uvedeného věku respondentů autorka může potvrdit skutečnost, že se posouvá věková hranice, kdy si muži i ženy pořizují první dítě. Z odpovědí respondentů vyplývá, že žáci mladšího školního věku tráví svůj volný čas různými sportovními aktivitami. Nejčastěji se jedná o organizované sportovní aktivity. U chlapců dominoval fotbal, rybaření, golf a tenis. Dívky se nejčastěji věnují aerobiku, tancování nebo plavání. Děti však nejsou ve svém volném čase rozvíjeny pouze po fyzické stránce, ale také po stránce umělecké. Navštěvují Základní umělecké školy, kde se věnují nejčastěji hře na klavír nebo kytaru, zpěvu nebo navštěvují výtvarný kroužek. Jako další oblíbenou volnočasovou aktivitou dětí je hraní her na PC nebo surfování na internetu. Značné množství respondentů uvedlo, že kontrolují nejen dobu, kterou jejich dítě u počítače tráví, ale také obsah stránek, které navštěvuje. Pro autorku byl překvapující fakt, že i v současné ateistické společnosti se 2 děti věnují ve svém volném čase náboženství.

Respondenti vyžadují po svých dětech plnění i značného množství povinností. Jedná se zejména o drobné domácí práce, kterými dítě přispívá k udržení čistého domova, kam se rádo vrací. Na základě odpovědí respondentů je zřejmé, že téměř v každé rodině je nějaký domácí mazlíček a péče o něj je v přiměřené míře svěřena právě dítěti. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že dítě je pravidelně v kontaktu s širší rodinou, kdy se učí socializaci, chápání okolního světa a vztahů mezi ostatními lidmi, přijímá určité normy chování a utváří si vlastní žebříček hodnot. Samostatná příprava do školy není pro většinu rodičů považována za povinnost, protože se rodiče na této přípravě aktivně podílí.

Další otázka směřovala k zjištění, v jakých situacích jsou rodiče pro své děti autoritou. Nejvíce respondentů uvedlo, že je jejich děti poslechnou vždy. U mužů i u žen se velmi často objevila odpověď, že chování dítěte se až tolik neodvíjí od přirozené autority rodiče, ale že určující faktor chování dítěte je velmi často podmíněn jeho vlastním prospěchem. Podle autorky se v těchto příkladech nejedná o přirozenou autoritu rodičů, ale naopak o situaci, kdy dítě poslechne na základě vnější motivace, která nevyplývá ze zvnitřnění hodnot týkající se respektu rodičů a dalších dospělých osob. Obě skupiny respondentů se také shodly v tom, že je jejich děti poslechnou, pokud zvýší hlas nebo se před dětmi objeví hrozba fyzického trestu. Podle odpovědí respondentů je také zřejmé, že jsou v rodinách zavedena určitá pravidla, se kterými je dítě seznámeno. Ženy tuto otázku pojaly i z empatického hlediska, kdy popisovaly situace, ve kterých dítě pozná, že se rodič necítí dobře, a proto se ho snaží ještě více netrápit svým neposlušáním. Ani v tomto případě se autorka nedomnívá, že se jedná o autoritu rodiče, ale spíše o vzájemnou lásku.

Většina rodičů dává ve výchově dítěti najevo svou věkovou rozdílnost, která je podpořena zkušenostmi, vědomostmi a zodpovědností za dítě. Rodiče však připojovali komentáře k této otázce, že záleží na výchovné situaci. Pokud respondenti volili odpověď, která reprezentovala chování se k dítěti jako k rovnocennému partnerovi, do závorky upozorňovali na to, že však i na této vztahové úrovni dítě cítí věkový rozdíl a zkušenosti rodiče.

V otázce, která se týkala toho, jaké vzory chování rodiče svým dětem prezentují, se autorka setkala mnohdy s překvapivými, až úsměvnými odpověďmi. Nejčastěji se jednalo o používání slov, vět a frází zejména pokud dítě „vychovalo“ svého mladšího sourozence. Jedna respondentka uvedla, že to bylo v situaci, kdy si děti hrály na maminku a tatínka: „Kdy už si konečně ten svůj nepořádek uklidíte? Mám to opakovat 10x? Už mě to nebaví být tu za drába“. Dalším zajímavým zjištěním bylo, že děti kopírují své rodiče ve vyhrocených situacích, např. hněv, pokud se jim něco nelíbí nebo při řešení rodinných problémů, kdy opět používají odposlouchané fráze spolu s mimikou a gesty. I v těchto pro člověka běžných situacích děti jednájí po vzoru rodičů a tyto vzory chování si přenášejí do svého budoucího partnerského života. Jak autorka očekávala, objevilo se napodobování „vzorového chování“ také při péči o domácnost.

V otázce, která byla nepřímo zaměřena na hodnoty, ke kterým rodiče své děti vychovávají, se objevily pro autorku překvapivé odpovědi. Více jak polovina respondentů nepovažuje plnění všech dětských přání za svou prioritu a smysl svého života, jak je v dnešní době často diskutováno. Naopak se v dotazníku prokázalo, že pokud rodiče přání svých dětí splní, musí se jednat o přání smysluplná, nesobecká a dítě si je musí nějakým způsobem zasloužit. Mnohdy splnění přání předchází rozhovor o tom, zda je to skutečně pro dítě důležité a zda je to i v rámci finančních možností rodiny. V dotazníku se položka č. 8 ukázala v mnoha případech velmi obtížná. Respondenti často označili pouze potrestání domluvou, ale už nevěnovali pozornost dalším možným trestům, a nebo otázku zcela vynechali. Proto bylo obtížné pro autorku vyvodit z této otázky nějaké závěry. Přesto je z odpovědí respondentů zřejmé, že se většina dotazovaných zcela vyhýbá fyzickým trestům nebo jiné formě potrestání a svému dítěti domlouvají za jakýkoliv prohřešek, ať už se jedná o školní neúspěchy, odmítnutí, drzost, neuposlechnutí, nevhodné chování nebo nesplnění svých povinností. Pokud budeme hovořit o jiných formách trestu, tak se nejčastěji rodiče uchylují k zákazu oblíbené činnosti (hraní her na počítači, sledování televize nebo trávení času s kamarády). Položky č. 9 a č. 12 uzavíraly okruh otázek týkající výchovného stylu. Po analýze těchto odpovědí autorka zjistila, že téměř 70% respondentů se domnívá, že jejich dítě ví, za co bylo potrestáno, což nám jasně poukazuje na proměnu v partnerský vztah mezi rodičem a dítětem.

Jak bylo výše zmíněno, děti kopírují své rodiče a to v dobrých i špatných věcech. Jsou ovlivněny prostředím, ve kterém vyrůstají, a také stylem výchovy, který na ně působí. S některými vzorci chování se natolik ztotožní, že je budou uplatňovat ve svém budoucím životě nebo jimi naopak tak opovrhují, že nebudou chtít opakovat chyby rodičů. Respondenti měli uvést výchovnou metodu svých rodičů, kterou shledali natolik osvědčenou a smysluplnou, že ji dnes sami začleňují do své výchovy. Z jejich odpovědí autorka usuzuje, že je možné rozdělit respondenty na dva pomyslné tábory. Jedni byli vychováni autoritativním stylem, kde se vše podřizovalo autoritě rodiče a dítě muselo být poslušné a plnit své povinnosti, aby nebylo potrestáno fyzickým trestem. Tito respondenti v dotazníku odpověděli, že neuplatňují žádné výchovné metody svých rodičů a volí svou vlastní cestu výchovy. Naopak druhá část respondentů uvedla, že se snaží po vzoru svých rodičů být ve své

výchově důsledná, aniž by musela použít fyzické tresty a snaží se tak o vytvoření laskavého a přátelského prostředí pro své dítě. Ale je nutno podotknout, že jistá pravidelnost v zakazování oblíbených činností dítěte se objevuje napříč generacemi.

Dalším autorčiným záměrem bylo dozvědět něco více o vztahu mezi rodiči a dětmi, kolik času spolu tráví a jakou důvěru k sobě vzájemně mají. Autorka v otázce společně stráveného času zohlednila to, zda se jedná o matku nebo o otce. Jak předpokládala, matky tráví se svými dětmi více času než jejich otcové, což je zapříčiněno zejména jejich pracovním vytížením. Mužská část respondentů však doplňovala ke své odpovědi, že pokud na své dítě či děti nemají čas během pracovního týdne, snaží se jim vše vynahradit o víkendech, které tráví společně. Autorka si byla vědoma toho, že otázka- S čím se vám svěřuje vaše dítě? byla pro respondenty do jisté míry velmi intimní. Více jak polovina respondentů uvedla, že se jim jejich děti svěřují se vším, protože mají mezi sebou kamarádský vztah a vzájemně si důvěřují. Rodiče si jsou však vědomi a z části se obávají, že toto svěřování je nejspíše dočasné. Výsledky tohoto dotazníku poukazují na to, že došlo k proměně ve vztahu mezi rodičem a dítětem. Že se již nejedná o dva rozdílné světy, které oddělují pevné hranice, ale o dva světy, které se snaží o vzájemné porozumění a pochopení.

Rodiče akceptují jedinečnost svého dítěte, nechávají mu prostor vlastní realizaci, zajímají se o vše, co s jejich dítětem přímo i nepřímo souvisí.

3.4. Dotazník pro děti

Viz příloha č. 3

3.4.1. Zpracování dotazníku pro žáky mladšího školního věku

Vzorek žáků, který vyplňoval dotazník a účastnil se diskuze, je popsán v kapitole 3.2.2 Zkoumaný soubor žáků mladšího školního věku. Dotazník je blíže definován v kapitole 1.1.3 Metoda dotazníková. Dotazník autorka zadávala všem žákům osobně. Dotazník vyplnilo 81 žáků, 30 chlapců a 51 dívek. Pro zachování autenticity jsou používány přesné odpovědi respondentů, ve kterých se nejlépe odráží pohled dětí na zkoumanou problematiku. Počet odpovědí u 4 otázek neodpovídal

počtu respondentů, příčinou většího počtu odpovědí je snaha o detailní popis situace nebo tématu. Otázky jsou zde uvedeny ve stejné podobě a znění jako v dotazníku viz příloha č. 5

Tabulka č. 26 Věková kategorie žáků

věk	9 let	10 let	12 let
Počet	45	35	1
%	55,6	43,2	1,2

Dotazník vyplnilo 81 žáků. 45 žáků (55,6%) je devítiletých. 35 tj. 43,2% uvedlo, že jim je 10 let. Jedna žákyně uvedla, že jí je 12 let.

Tabulka č. 27 Počet chlapců a dívek

pohlaví	počet	%
chlapec	30	37,1
dívka	51	62,9
celkem	81	100

Dotazník vyplnilo celkem 81 žáků. Z toho bylo 30 chlapců, kteří tvoří 37,1% z celkového počtu respondentů. Počet dívek, které dotazník vyplnily, bylo 51 a jejich zastoupení v dotazníku tvoří 62,9% respondentů.

Tabulka č. 28 Počet sourozenců

počet sourozenců	četnost	%
0	10	12,3
1	42	51,9
2	21	25,9
3	3	3,7
4	5	6,2
celkem	81	100

Tuto otázku zodpovědělo 81 respondentů. 42 respondentů (51,9%) odpovědělo, že mají jednoho sourozence. 21 respondentů (25,9%) má sourozence dva. 10 dotazovaných (12,3%) jsou jedináčci. 3 sourozence mají 3 respondenti (3,7%). 5 respondentů (6,2%) uvedlo, že mají ještě čtyři další sourozence.

Položka č. 1 Napiš, jak trávíš volný čas se svými rodiči.**Tabulka č. 29 Trávení volného času**

popis činnosti	četnost
výlety, procházky	41
společná kultura, nákupy, péče o domácnost, sporty, trávení času na chalupě	38
hrajeme si	34
povídáme si, mazlíme se, něco vyrábíme, čteme si, procvičujeme do školy, díváme se na TV	29
nevyplněno	5
nemají na mě čas, netrávím ho s nimi	4

Na tuto otázku odpovědělo 93,8% respondentů. Nejčastěji respondenti uváděli, že jezdí se svými rodiči ve volném čase na výlety, chodí na procházky. Na druhém místě se nejčastěji objevovalo společné navštěvování kulturních akcí, nakupování, společná péče o domácnost, sportovní aktivity (jízda na kole, návštěva aquaparků, bruslení) a trávení víkendů na chalupě. Jako třetí nejčastější společná aktivita je hraní společenských her nebo hraní si s hračkami. Pokud spolu rodina tráví volný čas doma, tak respondenti uváděli, že si s rodiči povídají o nejrůznějších tématech, mazlí se, dívají se na televizi, čtou si, něco vyrábějí nebo společně procvičují učení. Čtyři respondenti uvedli, že se svými rodiči volný čas netráví, protože rodiče žádný volný čas nemají. U pěti dotazníků tato otázka nebyla vůbec vyplněna.

Položka č. 2 Jakým způsobem oceňují rodiče tvoje úspěchy?

- a) Pochválí mě, mají radost
- b) Pochválí mě a koupí mi něco dobrého
- c) Ocení můj úspěch penězi
- d) Koupí mi co chci
- e) Nijak, berou to jako samozřejmost
- f) Jiné:

Tabulka č. 30

Odpověď	četnost	%
a) Pochválí mě, mají radost	59	72,9
b) Pochválí mě a koupí mi něco dobrého	13	16
c) Ocení můj úspěch penězi	1	1,2
d) Koupí mi co chci	4	5
e) Nijak, berou to jako samozřejmost	3	3,7
f) Jiné	1	1,2

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti. Nejčastější odpovědí byla odpověď za a), kdy jsou respondenti za svůj úspěch ocenění pochvalou rodičů a jejich radostí z úspěchu dítěte. Tato odpověď se objevila u 59 dotazovaných (72,9%). Druhým nejčastějším typem ocenění je pro 13 respondentů (16%) pochvala a drobná sladkost. 4 respondenti (5%) uvedli, že pokud jsou úspěšní, tak jim rodiče za odměnu koupí, co chtějí. Ze 3 dotazovaných (3,7%) uvedlo, že jejich úspěch je brán jako samozřejmost a nedostávají za něj žádné odměny. V 1 případě respondent (1,2%) uvedl, že jdou za větší úspěchy (vysvědčení) do cukrárny nebo do McDonalda.

Položka č. 3 Podaří se ti uprosit jednoho ze svých rodičů, když něco chceš nebo se snažíš zmírnit trest?

- a) Ne, jsou velmi zásadoví
- b) U jednoho z rodičů se mi to občas podaří
- c) Spíše ano, vím jak na ně
- d) Ano, pokaždé se mi povede je uprosit

Tabulka č. 31

odpověď	četnost	%
a) Ne, jsou velmi zásadoví	5	6,2
b) U jednoho z rodičů se mi to občas podaří	56	69,2
c) Spíše ano, vím jak na ně	10	12,3
d) Ano, pokaždé se mi povede je uprosit	7	8,6
vlastní odpověď	3	3,7
celkem	81	100

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti. Na základě odpovědí můžeme říct, že jeden z rodičů v rodině je benevolentnější než druhý. To vyplývá z odpovědí

56 dotazovaných (69,2%). 10 respondentů (12,3%) uvedlo, že znají dobře své rodiče a mají vyzkoušené různé postupy a metody, jak zmírnit svůj trest nebo dostat věc, kterou si přejí. 7 respondentů (8,6%) uvedlo, že jejich rodiče nejsou zásadoví a vždy se jim podaří je uprosit. 5 respondentů (6,2%) uvedlo, že jejich rodiče jsou velmi zásadoví a raději se o žádné smlouvání nepokoušejí. 3 respondentky (3,7%) nevybraly ani jednu z odpovědí, ale napsaly vlastní. Jejich odpovědi si byly velice podobné: „ Já taková nejsem, já je nikdy neprosím, jenom třeba na to jestli si mohu hrát na notebooku.“

Položka č. 4 Co by ti na tvých rodičích nejvíce vadilo? Přiřaď číslo od 1-6 podle důležitosti (1=nejvíce vadí).

Nemají na mě dostatek času

Jsou příliš přísní, nároční a trestají mě za malé prohřešky

Srovnávají mě s ostatními

Musím chodit na kroužky a nemám čas na své kamarády

Málo se se mnou mazlí, neví, co chci a co mě trápí

Něco jiného:

Tabulka č. 32

bodování podle důležitosti	charakteristika problému
1	Nemají na mě dostatek času
2	Musím chodit na kroužky a nemám čas na své kamarády
3	Srovnávají mě s ostatními
4	Málo se se mnou mazlí, neví, co chci a co mě trápí
5	Jsou příliš přísní, nároční a trestají mě za malé prohřešky
6	Něco jiného

Na základě odpovědí sestavila autorka tabulku č. 31, ze které vyplývá, že pro respondenty je nejdůležitější čas strávený společně s rodiči. Pokud by na ně rodiče

neměli čas, velice těžce by to nesli. Respondentům by také vadilo, pokud by je rodiče nutili do různých kroužků a neměli by tak čas na své kamarády, kteří jsou pro ně v tomto věku velice důležití. Třemi body hodnotili respondenti tendenci rodičů srovnávat je s ostatními. Pro autorku bylo překvapivé zjištění, že respondenti ohodnotili 4 body větu, která zahrnovala mazlení se s rodiči a povídání si s nimi o svých problémech. Číslo 5 dostala nejčastěji věta zahrnující přílišnou přísnost a náročnost rodičů. Pouze 4 respondenti uvedli svou vlastní odpověď (hádání rodičů, kouření jednoho z rodičů). 5 respondentů uvedlo, že jejich rodiče takoví nejsou, že se k nim takto nechovají a jejich vztah je hezký a kamarádský.

Položka č. 5 Máš zkušenost s tělesnými tresty? Pokud ano, napiš s jakými.

- a) Ne, vše se řeší domluvou
- b) Zcela výjimečně
- c) Ano, jeden z rodičů mě takto trestá
- d) Ano, rodiče tělesné tresty běžně používají

Tabulka č. 33

odpověď	četnost	%	tresty
a) Ne, vše se řeší domluvou	62	76,5	-
b) Zcela výjimečně	15	18,5	pohlavek, na zadek
c) Ano, jeden z rodičů mě takto trestá	3	3,7	dokud nezlomí vařečku
d) Ano, rodiče tělesné tresty běžně používají	0	0	-
nevyplněno	1	1,3	-
celkem	81	100	-

Na tuto otázku odpovědělo 80 respondentů. Nejčastěji volili respondenti odpověď za a), která nezahrnovala žádné fyzické tresty, protože se veškeré prohřešky

řeší domluvou. Tuto odpověď zvolilo 62 respondentů (76,5%). V 15 případech (18,5%) se objevila odpověď, která zahrnovala zcela výjimečné tělesné tresty (pohlavek, jednou plácnutí přes zadek). 3 respondenti (3,7%) uvedli, že je fyzicky trestán jen jeden z rodičů. Ve dvou případech se jednalo o matku, v jednom o otce. Popis trestu zněl ve dvou případech takto: „Mlátí mě tak dlouho, dokud o mě nezlomí vařečku.“ Odpověď, která zahrnovala časté používání tělesných trestů, nezvolil nikdo z dotazovaných.

Položka č. 6 Přinesl jsi špatnou známku. Jak se podle tebe zachovají tvoji rodiče?

- a) Dostanu výprask nebo jiný tělesný trest
- b) Budeme se společně snažit látku doučit
- c) Řeknou, že si musím známku opravit, ale v učení mi nepomohou
- d) Nic, je jim to jedno
- e) Něco jiného:

Tabulka č. 34

odpověď	četnost	%
a) Dostanu výprask nebo jiný tělesný trest	0	0
b) Budeme se společně snažit látku doučit	62	76,5
c) Řeknou, že si musím známku opravit, ale v učení mi nepomohou	8	9,9
d) Nic, je jim to jedno	1	1,2
e) Něco jiného:	9	11,2
nevyplněno	1	1,2

Podle odpovědí respondentů by byla nejčastější reakcí rodičů snaha společně se látku doučit a následně si opravit známku. Takto odpovědělo 62 dotazovaných

(76,5%). 9 respondentů (11,2%) si vybralo odpověď e), kde následně vypsali tyto reakce rodičů: „ Je jim to jedno, ale když je poprosím, tak se se mnou jdou učit, dostanu vynadáno, zkrátí mi volný čas, nedostanu kapesné.“ 8 respondentů (9,9%) odpovědělo, že pokud přinesou špatnou známku, tak se musí látku sami doučit a známku si opravit. U 1 respondenta (1,2%) rodiče na danou problematiku nereagují, o prospěch se nezajímají. V jednom dotazníku tato otázka zůstala nevyplněna.

Položka č. 7 Napiš dva příklady, kdy vždy poslechněš své/svého rodiče

Tabulka č. 35

příklad, kdy dítě poslechně	četnost
dodržení rodinných pravidel	44
příprava do školy- taška, úkoly, procvičení	24
při pomoci v domácnosti-úklid, pomoc rodičům	20
ve všem	12
když zvýší hlas, jsou vážní, vyndá se vařečka	10
pokud mi za to něco koupí	3
nevyplněno	3

Na tuto otázku odpovědělo 79 respondentů. Respondenti uvedli, že nejčastěji poslechnou v záležitostech týkajících se dodržování rodinných pravidel (čas spánku, hraní her na PC, sledování TV, osobní hygiena, nakupování, stravování, péče o domácího mazlíčka, situace ohrožující bezpečí dítěte). Druhou nejčastější situací byla zmiňována příprava do školy (vypracování domácích úkolů, příprava aktovky, procvičování látky). Respondenti uvedli, že také své rodiče poslechnou pokud jim

nařídí nějakou domácí práci. Dvanáctkrát se objevila odpověď, že děti poslouchají za všech okolností a v každé situaci. Relativně častá byla i odpověď, že děti poslechnou vždy, pokud na ně rodiče zvýší hlas nebo hrozí riziko tělesného trestu.. Také se však objevily odpovědi, ze kterých vyplynulo, že děti za své poslechnutí něco vyžadují a neposlechnou, pokud se jim zrovna nechce.

Položka č. 8 S čím se svěřuješ svým rodičům?

Tabulka č. 36

svěřuji se s:	četnost
se vším	30
-se školou (známky, zážitky, problémy se spolužáky)	24
-s něčím, co mě trápí	8
-se zážitky a problémy s kamarády	7
-s tajemstvími	4
-se zážitky z celého dne	4
-s láskou-kdo se mi líbí	4
-s tím, že mi není dobře	3
-s mými zájmy a co mě baví	3
nevyplněno	4
má soukromá věc	3
s ničím	3

Na tuto otázku odpovědělo 74 respondentů. Respondenti se svým rodičům svěřují se vším. Stejně jako rodiče, někteří žáci byli ve svých odpovědích konkrétní a zaměřili se ve svých odpovědích na určitou životní oblast. Jednalo se zejména

o zážitky ze školy, známky a problémy, které mají se spolužáky, se svými trápeními a starostmi, se zážitky, které mají s kamarády a s nejrůznějším druhem tajemství, se svými láskami, do koho jsou zamilovaní, s kým chodí a komu dali pusy. Třikrát se objevila odpověď, že se děti svým rodičům nesvěřují vůbec. 3 respondenti uvedli, že toto je jejich soukromá věc.

Položka č. 9 Na co by ses svých rodičů/ svého rodiče nikdy nezeptal?

Tabulka č. 37

nezeptal bych se na:	četnost
ptám se na všechno	28
nevyplněno	14
na to, co je sex a erotika, jak se dělají děti	14
kdy umřou oni nebo někdo z rodiny	7
nevím	6
na jejich rozchod, rozvod	3
jestli můžu kouřit, pít alkohol a krást	2
jestli mi koupí něco drahého	2
jestli mě mají radši než sourozence	2
jak „sbalit“ kluka	2
proč jsou na mě někdy tak zlí	1

Tuto poslední otázku nevyplnilo 14 respondentů. Z ostatních výpovědí vyplynulo, že se respondenti svých rodičů mohou zeptat na cokoli. 14 respondentů by se svých rodičů nezeptalo na otázky týkající se sexu, erotiky a plození dětí. Třetí nejčastější odpovědí byla otázka týkající se úmrtí, jak rodiče, tak i rodinného příslušníka, tak i dětí samotných. 6 respondentů nevědělo, jak odpovědět. Pak už následovaly odpovědi, které byly méně časté. Respondenti by se svých rodičů nikdy

nezeptali, zda mohou užívat drogy nebo zda mohou krást. Za nepsané tabu je pro respondenty důvod rozchodu nebo rozvodu rodičů. Dále se také respondenti obávali odpovědi na otázku, jestli je rodiče mají raději než jejich sourozence nebo jak „sbalit“ kluka nebo holku.

3.4.2. Závěr dotazníku pro žáky mladšího školního věku

Odpovědi respondentů odrážejí pohled žáků mladšího školního věku na cíle a způsob výchovy současných rodičů a vypovídají o úrovni vztahů, které mezi sebou rodiče a děti mají. Respondenti odpovídali na 9 otázek, které se týkaly způsobu trávení společného času s rodiči, jak je přijímán jejich úspěch či neúspěch ve škole a popisu situací a podmínek, ve kterých vnímají děti své rodiče jako autoritu, jak je důležitý pro ně společně strávený čas. Poslední dvě otázky směřovaly k popsání úrovně vzájemné důvěry mezi dětmi a rodiči.

Obecně můžeme říct, že děti se svými rodiči tráví značné množství času a tento čas je vyplňován různými aktivitami, které rozvíjejí duševně i fyzicky osobnost dítěte. Převážná většina společných aktivit se odehrává o víkendech nebo prázdninách, kdy se pracovní vytížení rodiče věnují svým dětem. Nejčastěji společně jezdí na výlety, chodí na procházky, společně si na něco hrají nebo hrají stolní hry. Respondenti uvedli, že s rodiči chodí do kina, za kulturou a povídají si. Ve společném čase také jezdí na nákupy do obchodních center (fenomén dnešní doby), společně pečují o domov, mazlí se, dívají se společně na televizi a jezdí na chalupu. 4 respondenti uvedli, že jejich rodiče na ně nikdy nemají čas. Tuto skutečnost potvrzovaly i následující odpovědi v dotaznících.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že děti jsou za své úspěchy nejčastěji oceňovány pochvalou, radostí rodičů a malou drobností. Pro respondenty byl dominantní úspěch ve škole, ani jeden respondent nevedl úspěch ve sportovních nebo uměleckých aktivitách. Pouze jeden respondent uvedl, že jeho úspěch je oceněn penězi. Pokud je dítě úspěšné, může od svých rodičů, žádat vše, co chce nebo si přeje. A nehraje roli ani váha úspěchu, ani finanční rozmezí odměny. 3 respondenti uvedli, že jejich úspěch je brán jako samozřejmost.

Otázka týkající se důslednosti rodičů při výchově nepřinesla pro autorku překvapivé výsledky. Z odpovědí respondentů vyplývá, že jeden rodič je vždy přísnější a důslednější, než ten druhý. 10 respondentů uvedlo, že ani jeden rodič není ve výchově příliš důsledný a nechá se obměkčit. 7 respondentů má zcela nezásadové rodiče, kteří vždy podlehnou prosbám a slibům svých dětí. Pouze v 5 rodinách, jsou rodiče velmi zásadoví. Pro autorku byly překvapivé odpovědi 3 respondentek, které nevybraly ani jednu odpověď a napsaly vlastní, ve které prohlašovaly, že ony jsou hodné, nezlobí, a tak se s takovouto situací neseťkaly.

Otázka zahrnující potenciální negativní přístup rodičů k dětem byla pro respondenty obtížná, i když v předvýzkumu s ní respondenti neměli problémy. Z odpovědí žáků bylo zřejmé, že nepochopili způsob, jakým mají obodovat jednotlivé věty. Autorka se domnívá, že respondenti nevěnovali dostatek času a pozornosti při zpracování této otázky. Často se objevilo hodnocení pouze jedné věty nebo několika vybraných vět, které byly pro ně stěžejní. V několika případech respondenti přidělili stejnou hodnotu více možnostem. Na základě zpracované tabulky vyplývá, že pro respondenty je nejdůležitější trávení času s rodiči. Líbí se jim mít koníčky, rozvíjet své aktivity a zájmy, ale ty musí být dobrovolné, vyžadují i dostatek času pro své kamarády. Třemi body ohodnotili respondenti ten fakt, že by jim bylo nepříjemné, pokud by je jejich rodiče srovnávali s ostatními. Pro autorku bylo překvapivé, že výrok, který zahrnoval mazlení a povídání s rodiči, dostal od respondentů nejčastěji číslo 4. Číslo 5 bylo nejčastěji přiřazováno k přílišné přísnosti rodičů a trestání. Samostatnou odpověď si zvolili pouze 4 respondenti, ta zahrnovala neshody rodičů a kouření jednoho z nich.

Další otázkou autorka chtěla zjistit, jakým způsobem jsou trestány žáci mladšího školního věku za své přestupky a prohřešky. 62 respondentů uvedlo, že nemá žádné zkušenosti s tělesnými tresty a veškeré porušení pravidel nebo neuposlechnutí se řeší pouze domluvou. 15 respondentů uvedlo, že tělesné tresty jsou u nich v rodině zcela výjimečné a pokud se rodič k nějakému uchýlí, jedná se o pohlavek nebo jedno plácnutí přes zadek. 3 respondenti uvedli, že je tělesně trestá jeden z rodičů (matka dvakrát, otec jedenkrát). Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Otázka, která zahrnovala řešení při školním neúspěchu dítěte, opět potvrdila nepřítomnost tělesných trestů ve výchově současných rodičů. Dítě se za pomoci

rodičů snaží látku doučit a známku si opravit. U této otázky respondenti využili možnosti vlastní odpovědi, ve kterých dominoval autokratický přístup rodiče - snížení kapesného, omezení volného času, přerušování komunikace s dítětem. 8 respondentů se látku musí doučit samo a následně si známku opravit. Autorka toto řešení považuje za neadekvátní vzhledem k věku dítěte. 1 respondent uvedl, že jeho rodičům nezáleží na jeho výsledcích ve škole a 1 otázku nevyplnil vůbec.

Více jak třetina respondentů poslechnou své rodiče v záležitostech týkající se školní přípravy. 20 dotazovaných uvedlo, že poslechnou své rodiče při vykonávání drobných domácích prací. 12 respondentů nenapsalo dva konkrétní příklady, ale odpověděli, že své rodiče poslechnou vždy. V 10 odpovědích se objevilo, že respondenti poslechnou své rodiče, kteří dodají svému příkazu důraz zvýšením hlasu nebo vyndáním vařečky, která představuje hrozbu fyzického trestu. Další odpovědi byly již méně časté, jednalo se o běžné každodenní situace: nakupování v obchodě, stravování, péče o domácího mazlíčka, osobní hygiena, spánek, docházka do kroužku, včasný příchod domů. 3 respondenti uvedli, že poslouchají své rodiče v nebezpečných situacích: přecházení přes silnici, bavení se s cizími lidmi, otvírání dveří cizím lidem. Pro autorku byla překvapivá odpověď, že děti poslechnou své rodiče, pokud z toho něco vyzískají nebo se jim zrovna chce rodiče poslechnout. Tyto odpovědi vypovídají o tom, že v rodinách respondentů nejsou nastavena žádná pevná pravidla, která musí dítě dodržovat a žádné sankce za jejich porušení. Rodiče jsou ve výchově nedůslední a nejsou pro své dítě v této oblasti přirozenou autoritou.

Poslední dvě otázky byly pro respondenty značně intimní. Přestože byl dotazník anonymní, někteří respondenti na tyto otázky neodpověděli a napsali pouze, že je to jejich soukromá věc. Autorka se domnívá, že tento slovní obrat není typický pro vyjadřování žáků mladšího školního věku. Respondenti nejčastěji uváděli, že se svým rodičům nejčastěji svěřují se zážitky ze školy, úspěchy a problémy se spolužáky. 24 respondentů se svým rodičům svěřuje se vším, protože mají mezi sebou kamarádský vztah a zejména matce mohou respondenti říct cokoliv. Dále se také respondenti svěřují se svými trápeními, zážitky s kamarády, se svými sny, tajemstvími, láskami, s tím, co je baví, co zažívají po celý den. Všechny tyto odpovědi dokazují, že respondenti mají ke svým rodičům bezmeznou důvěru, že jim mohou říct cokoliv. Je také zřejmé, že rodiče jsou diskrétní a všechna tato malá či

velká tajemství si nechávají pro sebe, a proto se děti nebojí svým rodičům svěřovat. Tuto vzájemnou otevřenost a důvěru potvrzují i odpovědi na poslední otázku, kdy se respondenti ve 28 případech nebojí svých rodičů zeptat na cokoliv. Opět je zde patrná otevřenost vztahu, kdy rodiče neodmítají své děti a snaží se jim odpovědět na všechny otázky. Přestože v současné době nejsou žádná tabuizovaná témata, z odpovědí respondentů vyplývá, že se bojí zeptat na otázky týkající se sexu, smrti a vztahových problémů v rodině. Autorka se domnívá, že se respondenti obávají nejen reakce rodičů, ale také odpovědi samotné. 6 respondentů nevědělo, jak na tuto otázku odpovědět. Odpovědi také odrážely finanční situaci rodiny (koupě drahé věci) a nejistotu v postavení v rodině (mají rodiče raději mého sourozence).

3.5. Skupinový strukturovaný rozhovor- žáci mladšího školního věku

Pro zkoumaný vzorek 22 žáků ZŠ Libice nad Cidlinou (14 z nich se zúčastnilo dotazníkového šetření), zvolila autorka 4 otázky. 3 otázky vyžadovaly otevřené odpovědi a 1 otázka měla strukturovanou odpověď s otevřeným koncem.

Otázky byly formulovány tak, aby autorka získala ucelený obraz toho, jak žáci mladšího školního věku vnímají výchovu svých rodičů a prarodičů a zda v ní vidí nějaké rozdíly. Autorka vybrala a formulovala otázky tak, aby získala doplňující informace k dotazníkovému šetření.

3.5.1. Zpracování strukturovaného rozhovoru s žáky mladšího školního věku

Rozhovor proběhl po souhlasu ředitele školy a třídní učitelky v lednu 2012. Rozhovoru se zúčastnilo 22 žáků 4. třídy ZŠ Libice nad Cidlinou. Jednalo se o 11 dívek a 11 chlapců. Rozhovor probíhal v jejich domovské třídě, tedy v prostředí, které je jim známé. Pro odstranění komunikačních bariér autorka se žáky využila volný prostor, ve kterém utvořili komunikační kruh. Každý z účastníků rozhovoru odpověděl na všechny otázky. Někteří uváděli vícečetné odpovědi, ke kterým se

dokonce zpětně vraceli a doplňovali je. Pro zachování autenticity autorka cituje jednotlivé odpovědi žáků, které odrážejí vnímání a postoj žáků.

Otázka č. 1 Jak hodnotili rodiče tvoje pololetní vysvědčení? Byli překvapeni nebo věděli, jaké známky na něm budou?

Na tuto otázku odpovědělo všech 22 dotazovaných. Odpovědi dívek i chlapců byly rozvinuté, nikdo neodpověděl holou větou. Každý se chtěl pochlubit se svými výsledky a odměnou, kterou za ně dostal. Všichni dotazovaní uvedli, že je jejich rodiče odměnili pochvalou a finanční částkou, která se pohybovala v rozmezí od 50 Kč do 500 Kč. Nejvyšší částka přišla autorce značně nepřiměřená. 10 dotazovaných uvedlo, že dostali peníze nejen od rodičů ale i od svých prarodičů, odměna se pohybovala od 100 Kč do 200 Kč. V této odpovědi se také odráží finanční situace rodiny. Toto zjištění vyvrací výsledky dotazníkového šetření, ve kterém finanční ohodnocení školního úspěchu uvedl pouze jeden respondent. Další častou odměnou bylo něco „dobrého“ (návštěva cukrárny, McDonalda, pizzerie). 21 respondentů uvedlo, že jejich rodiče věděli, jaké budou mít vysvědčení. 1 respondentka uvedla: „Mamka s tatškou byli překvapeni, protože si mysleli, že dostanu trojku z češtiny a já měla dvojku. A tak mi řekli, že jestli se ještě víc zlepším, tak mi k dalšímu vysvědčení koupí koně.“ Odpovědi dotazovaných potvrzují výsledky dotazníkového šetření. Rodiče se zajímají o studijní výsledky svých dětí a také je za ně odměňují nejen projevem své radosti a pochvalou, ale také různou formou dárků či peněz. Na základě těchto odpovědí se autorka domnívá, že peněžní motivace u dětí hraje primární roli.

Otázka č. 2 Co budeš dělat o jarních prázdninách?

Touto otázkou si chtěla autorka práce ověřit výsledky, které vyplynuly z dotazníkového šetření (trávení volného času s rodiči a kontakty s prarodiči). Všichni respondenti uvedli, že mají na prázdniny nějaký program. Buď jedou na hory s rodiči (10), nebo jedou navštívit prarodiče na více jak 2 dny (5) a zbylých 7 respondentů uvedlo, že pojedou s rodiči na nějaký výlet, nebo že budou s babičkou, s dědou a dalšími příbuznými (sestřenice, bratrance, teta). Jeden žák uvedl: „Budu u babičky a dědy a přijede bratránek a budeme bruslit a taky hrát na počítači

hry. „Z odpovědí respondentů je patrné, že i časově vytížení rodiče se snaží svým dětem zajistit program. Je také jisté, že žádné z dětí, které se účastnilo rozhovoru, nebude o prázdninách bezprizorní a bude mít vždy nad sebou dohled člena rodiny.

Otázka č. 3 Myslíš si, že je mamka s tat'kou přísnější než babička s dědou?

Z odpovědí vyplývá, že prarodiče jsou benevolentnější v určitých oblastech výchovy (dívání se na televizi, hraní na počítači, pozdější uložení do postele). „Rodiče mi třeba nedovolí jít spát v 10 hodin a když jsem u babičky, tak jí je to jedno a můžu jít spát třeba až po půlnoci.“ „U táty můžu jít spát klidně pozdě v noci, ale máma mi to nedovolí, protože říká, že bych byl unavený a nechtěl bych vstát do školy.“ Odpovědi tohoto typu vypovídají o různých výchovných stylech, prioritách a zásadách rodičů. Objevuje se tu podkopávání autority jednoho z rodičů. Situace, která se týká včasného odchodu do postele, byla značně diskutována. Autorka se domnívá, že je to z důvodu toho, že se děti chtějí cítit jako dospělí. Respondenti uvedli, že ti prarodiče, se kterými žijí, nebo se vídají denně, jsou přísnější než ti, ke kterým jezdí jen občas. Dále také uvedli, že pokud prarodič má nějaké profesní zaměření (učitelka, hudebník, sportovec), tak je daleko přísnější a důslednější v nárocích na své vnouče než rodiče. „To třeba babička, ona je učitelka, tak prostě když přijdu ze školy, tak si musím hned udělat úkoly a všechno se naučit, protože mě z toho chce pak zkoušet a naši, to třeba vůbec, to si můžu úkoly udělat, kdy chci.“ „Moje babička hraje na klavír a já taky hraju a pořád mi říká, ať cvičím a je na mě přitom přísná, že musím každé den a tak.“ Z celkového počtu odpovědí však vyplývá, že žáci příliš nevnímají rozdíl mezi výchovou svých prarodičů a rodičů, že si ji uvědomují pouze ve specifických situacích. 15 účastníků rozhovoru uvedlo, že mají stejně hodné rodiče jako babičku s dědou. Ani u jedné z odpovědí se neobjevilo použití fyzických trestů. To opět potvrzuje výsledky z dotazníkového šetření.

Otázka č. 4 Co se ti líbí a nelíbí na tom, jak tě vychovávají tví rodiče? Budeš se tak i ty chovat ke svým dětem?

Nad touto otázkou se respondenti chvíli pozastavili a přemýšleli nad tím, jak mají odpovědět. Nejčastější odpovědí byl opět výše zmiňovaný včasný odchod do postele. Žáci sice akceptují to, že musí chodit do školy, ale že oni přeci sami poznají,

kdy jsou unaveni a kdy nikoli. „I když jdu spát v osm, tak sem prostě pořád stejně unavená, jako když sem vzhůru třeba do desíti nebo tak a rodiče to prostě nechápou.“ Respondenti prohlašovali, že oni rozhodně nechají sami rozhodnout své děti o tom, kdy půjdou spát, protože se jim přístup rodičů v této situaci nelíbí. Jedna respondentka uvedla, že se jí vadí, jak se rodiče mezi sebou pořád hádají a že až bude mít manžela, tak se s ním rozhodně hádat nebude. Další respondentka uvedla: „Já budu přísnější než je mamka, protože ona je hrozně hodná a mě pak říkají, že sem rozmazlená a to já nechci, aby říkali o mejch dětech.“ Dva chlapci zastávali názor, že budou důslednější ve výchově svých dětí. „Já třeba mamku nemusím poslechnout a nic se nestane a i když jí to třeba vadí, tak nic neudělá a tak.“ Jeden respondent řekl, že chce mít na svoje děti víc času a jezdit s nimi na výlety, protože jeho rodiče s ním nikam jezdit nechtějí, neuvedl však z jakého důvodu.

Jako velice inspirativní vnímají žáci mladšího školního věku absenci fyzických trestů a velkou míru pochval, domlouvání a laskavého přístupu. Tyto odpovědi byly u respondentů nejčastější. To potvrzuje výsledky dotazníkového šetření, které prokázaly minimální užívání tělesných trestů, vlídný a laskavý přístup k dítěti. „Já budu třeba dětem pomáhat s učením a úkolama, protože mamka s tatškou mi taky pomáhají a tak.“ „Budu chtít, aby mi děti pomáhaly s úklidem, protože mamka má vždycky radost, když jí pomůžu.“

Autorka se domnívá, že by některé odpovědi dětí velice překvapily i samotné rodiče. Z odpovědí jasně vyplývá, jakých maličkostí si žáci mladšího školního věku všimají, jsou citliví ke spoustě věcem, které se dějí v jejich bezprostředním okolí. Utvářejí si základní vzorce chování a jednání, které vidí u svých rodičů a dokáží k nim zaujmout pozitivní i negativní stanovisko.

3.5.2. Zhodnocení rozhovoru se žáky mladšího školního věku

Rozhovor se žáky mladšího školního věku potvrdil, ale v některých případech i vyvrátil výsledky dotazníkového šetření. Žáci odpovídali na čtyři připravené otázky, ke kterým autorka kladla během rozhovoru doplňující otázky, aby získala ucelenější pohled a názor žáků na zkoumanou problematiku. První otázka se

zaměřovala na školní úspěchy, jejich případné odměnění a na to, zda rodiče jsou informováni o průběžných studijních výsledcích svých dětí. Respondenti uvedli, že za vysvědčení dostali od rodičů nejen pochvalu, ale také peníze nebo různé dárky. Při doplňující otázce, kdy autorka zjišťovala, zda i známky průběžného hodnocení jsou finančně oceněny, respondenti odpovídali kladně. Sice se nejednalo o tak vysoké částky, jako v případě vysvědčení, ale z odpovědí bylo jasné, že žáci mají značně velkou vnější motivaci při dosahování školních úspěchů. Tyto odpovědi vyvrátily výsledky dotazníkového šetření, ve kterém pouze jeden respondent uvedl, že za své úspěchy dostává finanční částku. V odpovědích respondenti zmiňovali i finanční ohodnocení svých úspěchů prarodiči, kteří často přidávají ještě nějakou drobnost. Z odpovědí respondentů vyplývá, že rodiče se zajímají o průběžnou klasifikaci svého dítěte, sledují školní úspěchy i neúspěchy. Potvrdila se skutečnost, že děti se nebojí přiznat své selhání, protože jednak jim nehrozí žádný fyzický trest, ale alespoň u jednoho z rodičů vždy naleznou pochopení, podporu, snahu napravit neúspěch.

Druhá otázka nepřímo směřovala ke způsobu trávení volného času s rodiči v souvislosti s nadcházejícími jarními prázdninami. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že mají na celé prázdniny nebo jejich větší část zajištěn program s rodiči nebo prarodiči. Odpovědi potvrzují výsledky z dotazníkového šetření (dotazníky pro rodiče i žáky), že rodiče se snaží v rámci svých možností vyplnit volný čas dítěti, vymýšlí různé aktivity (pobyt na horách, výlety, návštěvy kina,...) a zapojují do nich v mnoha případech i prarodiče a další příbuzné. V širších souvislostech se tedy opět potvrzují další výsledky dotazníkového šetření (dotazník pro rodiče a prarodiče), že se dítě stýká se širší rodinou, upevňuje si emocionální vazby a prohlubuje se jeho socializace.

Třetí otázka směřovala k potvrzení hypotézy (H2). Respondenti uvedli, že nevidí žádné velké rozdíly ve výchovném stylu a ve volbě výchovných prostředků svých rodičů a prarodičů. Nejčastější odpověď byla ta, že jsou prarodiče stejně hodní jako rodiče a že nedělají rozdíly mezi prarodiči z otcovi i matčiny strany, mají je stejně rádi. Rozdíly byly patrné mezi prarodiči, kteří na dítě působí v delším časovém horizontu a kteří mají nějaké profesní zaměření, které mohou uplatnit při výchově dítěte (učitel, sportovec, hudebník). V těchto případech jsou důslednější než rodiče, ti jsou často benevolentnější. Autorka se domnívá, že je to způsobeno částečně

pracovní vytížeností rodičů a také výchovným přístupem k dítěti, který k němu zaujímají (liberální).

Poslední otázka se zaměřovala na konkrétní výchovné působení rodičů. Touto otázkou chtěla autorka zjistit, jaké výchovné prostředky (kladné i záporné) rodiče při své výchově uplatňují a zda si jejich váhu žáci mladšího školního věku uvědomují. Jestli jsou pro ně inspirativní (jednou se tak budou chovat ke svým dětem) nebo na výchovné metody svých rodičů mají negativní názor (zcela je odmítají). Z odpovědí respondentů vyplývá i potvrzení výsledků dotazníkového šetření, že rodiče odpouští od fyzických trestů, snaží se prohřešky svých dětí řešit domluvou a společně hledat způsob nápravy. Respondenti si uvědomují nedůslednost svých rodičů ve výchově, vědí, že pokud neuposlechnou, nebude následovat žádný velký trest. A pokud ano, tak podle nich existuje velká šance, že se jim podaří rodiče přemluvit a trest snížit či jinak zmírnit. Respondenti také vnímají vzájemné vztahy mezi rodiči a přejímají jejich jisté vzory chování a jednání.

Ze strukturovaného rozhovoru získala autorka další pohled a názory žáků mladšího školního věku na danou problematiku. Odpovědi byly konkrétnější a více odrážely osobnost dítěte, především jeho zkušenosti a vztahy, které má se svými rodiči a prarodiči.

3.6. Dotazník pro prarodiče

Příloha č. 6

3.6.1. Zpracování dotazníku pro prarodiče

Zkoumaný soubor respondentů je blíže definován v kapitole 3.2.3 Zkoumaný soubor-prarodiče žáků mladšího školního věku. Typ dotazníku je detailně popsán v kapitole 1.1.3 Metoda dotazníková. Dotazník byl prarodičům distribuován prostřednictvím jejich vnoučat (rozdán ve škole). Značná část respondentů přistupovala k vyplňování zodpovědně. V dotazníku autorka pokládala otevřené otázky. Odpovědi respondentů neodpovídají jejich počtu, protože se respondenti

snažili o detailní popsání situace vícečetnou odpovědí. Pro autenticitu použila autorka přesné znění odpovědí respondentů.

Tabulka č. 38 Věková kategorie prarodičů-muži

věk	50-54 let	55-59 let	60-64 let	65-69 let	70-74 let	75-79 let	celkem
počet	0	0	7	8	5	0	20
%	0	0	35	40	25	0	100

Dotazník vyplnilo 20 mužů. První dvě kategorie nebyly muži zastoupeny. 7 dotazovaných mužů (35%) se zařadilo do věkové kategorie 60-64 let. 8 respondentů (40%) spadá do kategorie 65-69 let. Do věkové kategorie 70-74 let patří už jen 5 zbývajících respondentů (25%). Nejmladšímu respondentovi je 61 let. Nejstarším respondentům (2) je 74 let.

Tabulka č. 39 Věková kategorie prarodičů-ženy

věk	50-54 let	55-59 let	60-64 let	65-69 let	70-74 let	75-79 let	celkem
počet	4	8	11	12	6	1	42
%	9,5	19	26,2	28,6	14,3	2,4	100

Dotazník vyplnilo 42 žen. Nejčastěji byla zastoupena věková kategorie 65-69 let, tento věk uvedlo 12 respondentek (28,6%). Druhou nejčastější kategorií je 60-64 let. Do té se zařadilo 11 žen (26,2%). Do kategorie 55-59 let spadá 8 žen (19%). 6 respondentek (14,3%) se zařadilo do kategorie 70-74let. 5 respondentek (9,5%) uvedlo věk, který autorka zařadila do kategorie 50-54 let. Počet respondentek v této kategorii byl pro autorku překvapující. Nejmladší respondentce je 52 let. Věkovou kategorií 75-79 let tvoří pouze 1 respondentka, její věk je 78 let.

Tabulka č. 40 Příbuzenské vztahy

rodič	rodič matky	rodič otce	celkem
počet	45	17	62
%	72,6	27,4	100

Z 62 respondentů je 45 rodičů (72,6%) ze strany matky, 17 respondentů (27,4%) jsou rodiči otce.

Tabulka č. 41 Počet dětí v rodině

počet dětí v rodině	1	2	3	4	celkem
počet respondentů	8	41	11	2	62

Počet dětí v rodinách respondentů se pohybuje od 1 do 4 dětí. Všichni respondenti tuto kolonku vyplnili. Nejčastější počet dětí v rodině jsou 2, tuto odpověď zvolilo 41 respondentů. 11 respondentů uvedlo, že ve své rodině mají 3 děti. 8 respondentů vychovávalo pouze 1 dítě. 2 z 62 respondentů uvedlo, že mají v rodině 4 děti.

Tabulka č. 42 Dosažené vzdělání respondentů

dosažené vzdělání	základní	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské	celkem
počet	2	30	15	15	62
%	3,2	48,4	24,2	24,2	100

Na základě výpovědí respondentů vytvořila autorka tabulku č. 42, ze které vyplývá, že nejčastějším dosaženým vzděláním je střední bez maturity. Výuční list získalo na odborné škole celkem 30 respondentů (48,4%). Druhé nejčastější vzdělání bylo opět středoškolské, ale s maturitou. Tuto odpověď zvolilo 15 dotazovaných (24,2%). Respondenti však neuvěřli, zda se jednalo o odborně zaměřenou školu nebo

o gymnázium. Vysokoškolský titul získalo 15 respondentů (24,2%). 2 respondenti (3,2%) dosáhli pouze základního vzdělání.

Tabulka č. 43 Lokalita bydliště respondentů

lokalita bydliště	vesnice	město do 15 000 obyvatel	město do 100 000 obyvatel	město nad 100 000 obyvatel	celkem
počet	18	29	8	7	62
%	29	46,8	12,9	11,3	100

Respondenti v dotazníku vyplňovali i otázku týkající se lokality jejich bydliště. Nejvíce respondentů (46,8%) žije ve městě do 15 000 obyvatel. Druhá nejčastěji uváděná lokalita byla vesnice, celých 29% dotazovaných. Ve velkých městech do 100 000 obyvatel žije 8 dotazovaných (12,9%). V hlavním městě (město nad 100 000 obyvatel) žije pouhých 11,3% respondentů.

Položka č. 1 Jaké povinnosti mělo vaše dítě?

Tabulka č. 44

povinnost	četnost
drobné domácí práce	51
příprava do školy, docházka	24
úklid dětského pokoje	18
pomoc při práci na zahradě	13
příprava na kroužky	11
péče o domácího mazlíčka, zvířata	10
pomoc rodině (rodiče, prarodiče)	6
starat se sám o sebe	4
péče o mladšího sourozence	4
poslouchat	2
„nic moc extra“	1

Respondenti uváděli vícečetné odpovědi. Nejčastější povinností dětí respondentů byly drobné domácí práce, které zahrnovaly mytí nádobí, utírání prachu, vysávání, drobné nákupy. Tato odpověď se v různých podobách objevila v 51 odpovědích. Na druhém místě byla samostatná příprava dítěte do školy, vypracování domácích úkolů, školní docházka a dobrý prospěch. Tuto odpověď uvedlo 24 respondentů. Třetí nejčastější povinností byl úklid dětského pokoje. Respondenti také uváděli, že jejich děti musely pomáhat na zahradě, připravovat se na kroužky a starat se o domácího mazlíčka a další zvířata. 6 respondentů uvedlo, že jejich děti musely být nápomocny celé rodině, pomáhat rodičům, prarodičům a jiným příbuzným. Tato pomoc nebyla již blíže specifikována. Následující odpovědi respondentů nebyly v dotaznících tak časté. 4 respondenti uvedli, že jejich děti se musely postarat nejen samy o sebe (osobní hygiena, ohřátí jídla), ale také o svého mladšího sourozence.

Dva respondenti shrnuli všechny jednotlivé povinnosti do jedné, a to, že jejich děti museli jednoduše poslouchat. Jeden respondent uvedl tuto odpověď: „ Nic moc extra.“

Položka č. 2 Za co je podle vás potřeba dítě potrestat: uveďte konkrétní příklad

- a) pouze domluvou
- b) tělesným trestem
- c) jiným způsobem

Tabulka č. 45 Potrestání domluvou

konkrétní situace	četnost
nevyplněno	16
za všechny prohřešky	13
neplnění svých povinností	11
špatný prospěch, lajdáctví, záškoláctví	11
neuposlechnutí příkazu, zákazu	10
lhaní	7
špatné chování	6
drzost, odmlouvání, vzdor	6
běžné prohřešky	4

Respondenti uváděli vícečetné odpovědi. Autorka k jejich zpracování využila kvantitativní analýzu, na jejímž základě vytvořila tabulku č. 44. V 16 dotaznících tato otázka nebyla respondenty vyplněna. Třináctkrát se objevila odpověď, že potrestání domluvou je dostačující ve všech případech, a tedy jiné tresty nejsou nutné. Dalšími případy, kdy je podle respondentů dostatečná domluva dítěti, je jeho nesplnění povinností, nebo záležitosti týkající se školy a prospěchu. Tyto odpovědi se objevily v 11 dotaznících. Respondenti považují domluvu jako způsob potrestání

v případě, kdy dítě lže, špatně se chová, je drzé nebo odmlouvá. Další situací, kdy je pro respondenty dostačující domluva, jsou běžné prohřešky dítěte.

Tabulka č. 46 Potrestání tělesným trestem

konkrétní situace	četnost
nevyplněno	22
nepoužívám tělesné tresty	12
vědomé ubližování druhým	9
lhaní	7
opakovaná neposlušnost	6
odmlouvání, drzost	6
krádež	4
hrubé porušení rodinných pravidel	2
pozdní příchod	2
vzteklost	1
malé děti, které nerozumí domluvě	1

22 respondentů tuto otázku nevyplnilo. 12 respondentů uvedlo, že tělesné tresty ve své výchově vůbec nepoužívají. V 9 případech se respondenti domnívají, že je nutné dítě potrestat tělesným trestem, pokud vědomě ubližuje jinému člověku (kamarádovi, sourozenci). Další situace, která vyžaduje tělesný trest, je podle respondentů lhaní, opakovaná neposlušnost, odmlouvání a drzost dětí. Fyzickým trestem by respondenti potrestali své děti pokud by kradly, hrubě porušovaly rodinou stanovená pravidla nebo přišly pozdě domů. Jednou se objevila tyto odpověď: „Dítě je vzteklé, nebo je příliš malé na to, aby porozumělo domluvě.“ Respondenti blíže nespecifikovali, jaké tělesné tresty používají nebo používali.

Tabulka č. 47 Potrestáním jiným způsobem

konkrétní situace	četnost
nevyplněno	44
netrestám	10
neposlušnost	5
spáchání trestného činu	2
lhaní, drzost	2
pozdní příchod	1
když je dítě zlé na rodiče	1

45 respondentů na tuto část otázky vůbec neodpovědělo. V 10 dotaznících se objevila odpověď, že jiné způsoby trestu respondenti vůbec nepoužívali, ani nepoužívají. První situací, která podle respondentů vyžaduje jiný trest, je neposlušnost dítěte. Jiný způsob trestu vyžaduje i situace, kdy dítě spáchá nějaký trestný čin, nebo lže, či je drzé. Jiný druh trestu respondenti volí tehdy, pokud dítě přijde pozdě domů nebo je zlé na rodiče. U několika respondentů se objevil konkrétní způsob jiného trestu: zákaz oblíbené činnosti, omezení nebo zákaz vycházek, domácí práce navíc.

Položka č. 3 Popište konkrétní případ, kdy jste ocenili výchovné metody jednoho/ obou rodičů svých vnoučat.

Tabulka č. 48

konkrétní situace	četnost
trpělivost a důslednost při výchově	14
řešení většiny situací domluvou, přiměřené tresty	12
nevyplněno	10
pochvala a motivace, podpora sebevědomí	9
podpora v zájmové činnosti	9
výchova ke slušnosti	9
laskavý přístup, empatie, vzájemná úcta	8
nevím	5
„rodiče táhnou za jeden provaz při výchově“	4
nejsou to naše děti, nezajímáme se o výchovu	4

Na tuto otázku odpovědělo 52 respondentů. 5 respondentů nevědělo, jak na tuto otázku odpovědět a 5 respondentů uvedlo, že se jich tyto záležitosti netýkají, protože to nejsou jejich děti a nepřísluší jim hodnotit výchovu rodičů. Nejčastěji respondenti oceňují důslednost a trpělivost ve výchově, které současní rodiče věnují velké množství času a energie. Na druhém místě respondenti uváděli eliminaci tělesných trestů a používání přiměřených trestů za prohřešky. Respondenti také velmi kladně hodnotí neustálé chválení, motivování a podporování sebevědomí dnešních dětí. Dále také oceňují, že se rodiče snaží ze svých dětí vychovat slušné lidi se zevnitřními morálními hodnotami. Respondenti také souhlasí s podporou v zájmové činnosti dítěte, ať už se jedná o sportovní, či umělecké aktivity. Poukazují také na to, že jejich vnoučata vyrůstají v láskyplném prostředí, ve kterém panuje vzájemná úcta a pochopení.

Položka č. 4 Popište konkrétní případ, kde jste naprosto nesouhlasili s výchovnými metodami jednoho/obou rodičů svých vnoučat.

Tabulka č. 49

konkrétní situace	četnost
s výchovou souhlasím-neznám takovou situaci	22
přílišná přísnost a nepřiměřené reakce 1 rodiče	12
nepřiměřené a nerovnoprávné (mezi sourozenci) tresty (křik, fyzický trest, domluva)	10
nedůslednost při zákazech nebo trestech	8
nevyplněno	7
do výchovy nezasahuji-nehodnotím ji	4
příliš aktivit (kroužky)	2
ponižování dítěte, snižování jeho sebevědomí	2
přílišné zahrnování dárky a penězi	2

Na tuto otázku odpovědělo 55 respondentů. V odpovědích se objevilo pro autorku několik překvapivých názorů. 22 z nich souhlasí s výchovným cílem a metodami, které vyznávají současní rodiče. 4 respondenti do výchovy svých vnoučat nezasahují a o výchovné metody rodičů se nezajímají. 12 respondentů uvedlo, že nesouhlasí s přílišnou přísností a nepřiměřenými výchovnými reakcemi u 1 rodiče (otce). Na třetím místě respondenti uváděli nepřiměřené a nerovnoprávné tresty (mezi sourozenci) Dále respondenti nesouhlasí s nedůslednou výchovou současných rodičů. Dále respondenti mají pocit, že jejich vnoučata jsou příliš zatížena kroužky, sportovními aktivitami a pokud jsou v nich neúspěšné, tak je rodiče ponižují a snižují jejich sebevědomí. Respondenti také zcela nesouhlasí s přílišným zahrnováním penězi, dárky a drahými věcmi.

Položka č. 5 O kterých otázkách jste v rodině otevřeně nehovořili? Uveďte příklad.

Tabulka č. 50

otázka týkající se:	četnost
sex a erotika	32
hovořili jsme otevřeně o všem	19
nevyplněno	6
finanční situace rodiny, problémy v zaměstnání	5
drogy, kriminalita	4
politika	3
náboženství	3
pomlouvání příbuzných, známých a učitelů	3
vztahové problémy	1
chyby prarodičů ve výchově	1

Na tuto otázku odpovědělo 56 dotazovaných. Respondenti uvedli, že se svými dětmi nehovořili o otázkách týkající se sexu a erotiky, protože spoléhali v tomto ohledu na školu. Naopak 19 respondentů uvedlo, že se svými dětmi hovořili otevřeně naprosto o všem. Dále také nepovažovali za nutné s dětmi hovořit o finanční situaci rodiny, problémech v zaměstnání, riziku užívání drog, kriminalitě, politické situaci a náboženské tematice. 3 respondenti před svými dětmi neprobírali politickou situaci a nepomlouvali své příbuzní, známé nebo učitele.

**Položka č. 6 Jaký máte názor na to, že dnes rodiče běžně hovoří s dětmi
o tématech, o kterých se v minulosti mlčelo?**

Tabulka č. 51

názor	četnost	%
je to správné, souhlasím s tím	34	54,8
souhlasím, ale musí to být přiměřené věku dítěte	11	17,8
souhlasím, děti musí být připraveni na život	9	14,4
nesouhlasím, ale je jiná doba	4	6,5
nesouhlasím s tím	4	6,5
celkem	62	100

K této otázce se vyjádřili všichni respondenti (62). V 34 dotaznicích (54,8%) se objevila odpověď, která v různých variantách popisovala souhlas či kladný vztah, k přístupu dnešních rodičů ohledně dříve tabuizovaných témat. Dalších 20 respondentů (32,2%) uvedlo, že souhlasí s touto otevřeností a doplnili k ní i další komentář. 11 respondentů (17,8%) upozornilo na to, že je dobré hovořit s dětmi o všem, ale informace musí být přiměřené věku a myšlení dítěte. 9 uvedlo (14,4%), že děti musí být připraveny na budoucí život a musí znát o něm pravdu. Právě rodič by měl být tou správnou osobou, která ví, kdy a jakou formou má své dítě poučit. 4 respondenti (6,5%) s touto otevřeností nesouhlasí, ale uznávají, že je jiná doba a děti musí být informované. Stejný počet dotazovaných 4 (6,5%) naprosto nesouhlasí.

Položka č. 7 Domníváte se, že mají dnes prarodiče ještě možnost podílet se na výchově svých vnoučat?

a) Ano. Jak? Uveďte příklad

b) Ne. Proč?

c) Neumím se vyjádřit

Tabulka č. 52

odpověď a	četnost
aktivní a smysluplné trávení společného času	32
osobní příklad, předání zkušeností, vážení si věcí, chování k druhým lidem	26
náhrada časově vytíženého rodiče	16
neuveden důvod odpovědi	5
prarodič dává dítěti další citový rozměr	2
prarodič usměrňuje rodiče-odstup od problému	1
prarodič dokáže manipulovat s dítětem	1

Respondenti přistoupili k této otázce velice zodpovědně. Často se objevovaly vícečetné odpovědi. Ve 32 případech se objevila odpověď, která zahrnovala aktivní a smysluplné trávení společného času s vnoučetem (výlety, kultura, vyprávění historek, povídání a naslouchání vnoučeti, společné hraní, čtení, podněty k novým zájmům). Respondenti uváděli, že mají daleko více času než rodiče a těmito aktivitami se snaží zamezit strádání dítěte. Respondenti se také domnívají, že slouží ve výchově svých vnoučat jako vzor chování a snaží se jim jít příkladem, předávají jim své zkušenosti. V 5 případech respondenti odpověděli, že se mohou na výchově svých vnoučat podílet, ale chyběl konkrétní příklad. 2 respondenti odpověděli, že umožňují dítěti utvořit si další citový vztah, který má jinou hodnotu než vztah k rodičům či sourozenci. 1 respondent uvedl, že dokáže zmírnit míru trestu pro vnouče díky odstupu od řešené situace, ale také je schopen s dítětem manipulovat.

Tabulka č. 53

odpověď b	četnost
prarodiče mají jiné hodnoty a metody	4
„ nemá smysl se do ničeho míchat“	2
„ děti budou stejně poslouchat rodiče“	2
„ jsme jiná generace“	4
neuvezen důvod odpovědi	1

13 respondentů uvedlo, že jako prarodiče nemají možnost se podílet na výchově svých vnoučat. Odpovědi si byly v mnoha případech podobné. 4 respondenti uvedli, že mají zcela odlišné názory na výchovu než současní rodiče. Autorka použila autentické odpovědi respondentů, které dokreslovaly názor respondentů. Ti mají za to, že je nesmyslné se míchat do výchovy vnoučat. Zastávají názor, že vnoučata je stejně neposlechnou, protože pro ně nejsou autoritou. 2 respondenti také obhajují svůj názor tím, že jsou zcela jiná generace než současní rodiče. 1 respondent neuvedl důvod své odpovědi.

Tabulka č. 54

odpověď c	četnost
neumím se vyjádřit	1

Jeden respondent se k této otázce neuměl vyjádřit.

Položka č. 8 Jak často jste se svým vnoučetem?

- a) denně
- b) 3 a více dní v týdnu
- c) 1x za čtrnáct dní
- d) 1x měsíčně
- e) jiné

Tabulka č. 55

odpověď	četnost	%
a) denně	16	25,8
b) 3 a více dní v týdnu	13	21
c) 1x za čtrnáct dní	9	14,5
d) 1x měsíčně	3	4,8
e) jiné - když je potřeba	7	11,3
- nepravidelně	4	6,5
- 2x až 3x týdně	4	6,5
- 2 týdny o prázdninách	3	4,8
- 1x týdně	2	3,2
- 1x za 2 měsíce	1	1,6
celkem	62	100

Na tuto otázku odpovědělo 100% respondentů. 16 dotazovaných (25,8%) je v každodenním kontaktu se svým vnoučetem. 13 respondentů (21%) uvedlo, že se se svým vnoučetem vídá více jak třikrát v týdnu. Jedenkrát za 14 dní má možnost vidět své vnouče 9 respondentů (14,4%). 3 respondenti se vídají se svým vnoučetem jedenkrát měsíčně, protože je dělí značná vzdálenost a častější kontakt není možný. Nejčastěji se objevila odpověď e), ve které měli respondenti vlastní prostor pro vyjádření na tuto otázku. 7 respondentů (11,3%) uvedlo, že se s vnoučetem vídají, když je potřeba ho pohlídat nebo jiným způsobem nahradit rodiče. 4 z dotazovaných (6,5%) nemají žádný pevný rozvrh, kdy se s vnoučetem vídají. Stejně množství respondentů tráví se svým vnoučetem 2 až 3 dny v týdnu. 3 respondenti uvedli, že vnoučata u nich tráví 2 týdny o letních prázdninách, jinak jsou v telefonickém

kontaktu. V jednom případě se prarodiče se svým vnoučetem vidí jedenkrát za měsíc. Důvodem je opět značná vzdálenost.

3.6.2. Zhodnocení dotazníku pro prarodiče

Zpracování dotazníků tohoto zkoumaného souboru přineslo autorce několik zajímavých informací o změnách, které proběhly v určení výchovného cíle a metod, kterými je uskutečňován. Dotazovaní odpovídali na otázky týkající se povinností dítěte a formy trestů. Respondenti měli také vyjádřit svůj souhlas nebo nesouhlas s výchovnými metodami současných rodičů a také se vyjádřit k tomu, jak vnímají otevřenost dříve tabuizovaných témat. Poslední dvě otázky zjišťovaly, do jaké míry se prarodiče mohou v dnešní době podílet na výchově svých vnoučat a jak často mají možnost se s nimi vidět.

Ze zpracování dotazníků vyplývá, že jsou do života a výchovy současné rodiny zapojeni více prarodiče z matčiny strany (72,6%). Respondenti uvedli, že jejich děti měly podobné povinnosti jako současné děti (drobné domácí práce, úklid dětského pokoje a osobních věcí, přípravu na kroužky a péči o domácího mazlíčka, ale pomáhali na zahradě, poli, krmili domácí zvířata). Autorka porovnávala odpovědi prarodičů a rodičů a největší rozdíl byl patrný v samostatné přípravě do školy. U prarodičů se tato povinnost objevila 24 respondentů u současných rodičů pouze šestkrát. Mezi další povinnosti patřila také výpomoc v rodině, starání se o mladšího sourozence. Z těchto odpovědí vyplývá, že rodiče nechávali dětem větší prostor v neorganizovaném volném čase, vedli je ke značné samostatnosti související s přípravou do školy, k odpovědnosti za své chování a skutky.

Po zpracování odpovědí na otázku týkající se způsobu trestů vyplývá, že respondenti preferovali domluvu před tělesnými tresty. Ve 13 případech se objevila odpověď, že dítěti stačí domluvit, ať provede cokoli a nepoužívání tělesných trestů se objevilo dvanáctkrát. Domluva je také dostačující pokud, dítě nesplní své povinnosti, má špatný prospěch, neuposlechne příkaz, špatně se chová nebo provede malý prohřešek. Pokud dítě zalže, tak by mu pouze domluvilo 7 respondentů, stejně

množství dotazovaných by se však uchýlilo k tělesnému trestu. Stejně početné odpovědi (domluva a fyzický trest) byly i v situacích, kdy je dítě drzé, odmlouvá nebo vzdoruje. Tělesným trestem by také respondenti potrestaly dítě za opakovanou neposlušnost, krádež, hrubé porušení pravidel, pozdní příchod nebo vzteklost. Jiný způsob trestu nebyl vyplněn ve 44 dotaznících. Respondenti ve svých odpovědích uvedli, že tento jiný způsob trestu nepoužívají. Tyto odpovědi potvrzují a podporují skutečnost, že slovní domluva i ve výchovném stylu prarodičů je dominantní. Přesto autorka zjišťuje, že generace prarodičů je ochotna využít fyzický trest v takových situacích, kdy dítě hrubě porušuje morální zákony. Další odpovědi nebyly již tak četné. Zahrnovaly neposlušnost, spáchání trestného činu, lhaní, drzost a pozdní příchod.

Respondenti se ve svých odpovědích vyjadřovali názor na výchovné metody rodičů svých vnoučat. Nejvíce oceňovali to, že své děti zapojují do různých aktivit, dále jejich až bezmeznou trpělivost při výchově a to, že ze svých dětí vychovávají slušné lidi. Dále také oceňují to, že se snaží vše řešit domluvou a zbytečně se neuchylují k tělesným trestům. Respondenti také velice kladně hodnotili důslednost rodičů při výchově, to že své dítě chválí, motivují ho a podporují i při neúspěchu. 4 respondenti uvedli, že na výchově současných rodičů obdivují ten fakt, že „táhnou za jeden provaz“, vzájemně si nepodkopávají autoritu. Další odpovědi byly již méně časté. Při zpracování odpovědí, ve kterých respondenti vyjadřovali svůj nesouhlas s postoji rodičů, se nejčastěji objevovala jejich nedůslednost ve výchově, zbytečný křik a nepřiměřené reakce rodiče na problémovou situaci. Další zmiňované odpovědi respondentů se vyskytovaly v malé míře. Mezi ně patřila např. přemíra zájmových aktivit dítěte, nepřiměřené tresty, snižování sebevědomí dítěte při neúspěchu, zahrnování neúměrným množstvím peněz, dárků a nejednotnost rodičů ve výchově.

Respondenti měli v dotaznících uvést, zda se svými dětmi hovořili o všem, nebo zda byla nějaká témata tabuizována. Pro autorku nebylo překvapující, že nejčastější odpovědí respondentů byla to, že se svými dětmi nehovořili otevřeně o sexu a erotice, protože spoléhali na to, že škola jejich děti v této oblasti dostatečně informuje. 19 respondentů uvedlo, že se svými dětmi hovořili o všem nebo se tak alespoň domnívají. Další odpovědi se objevovaly vždy ve 3 dotaznících. Jednalo se o témata, která zahrnovala politiku, drogy, náboženství, „pomlouvání“ lidí z okolí

a kriminalitu. Na toto téma navazovala autorka další otázkou, která měla vyjádřit názor respondentů, zda souhlasí s tím, že je dnešní společnost ke všem výše zmíněným tématům otevřená a rodiče s dětmi běžně o těchto věcech hovoří. 54 respondentů uvedlo, že naprosto souhlasí s touto otevřeností, protože je nutné děti připravit na budoucí život, ve kterém se s těmito problémy setkají. Respondenti také dodávali, že je nutné obsah a formu sdělení zcela přizpůsobit věku dítěte. 4 respondenti sice s otevřeností těchto témat nesouhlasí, ale uvědomují si a chápou, že je „jiná doba“. Stejný počet respondentů tuto otevřenost naprosto odmítá.

Poslední dvě otázky zjišťovaly, jestli se prarodiče mohou podílet na výchově svých vnoučat a jak často se mohou se svými vnoučaty vidět. Z odpovědí respondentů je patrné, že prarodiče hrají významnou roli při výchově svých vnoučat. Autorka se domnívá, že zapojení prarodičů do výchovy souvisí s pracovní vytížeností rodičů. Prarodiče mají dostatek volného času, aby ho mohli trávit se svými vnoučaty. Hrají si s nimi, čtou jim, vypráví historky a příběhy z jejich života a v neposlední řadě jim pomáhají s přípravou do školy. Čas, který se svými vnoučaty prarodiče tráví, je vyplněn aktivitami, které rozvíjí nejen dítě samotné, ale i vztah mezi vnoučetem a prarodičem. Prarodiče také slouží jako vzor chování, snaží se jít vnoučeti příkladem, předávají mu zkušenosti a učí ho vážit si hmotných i nehmotných věcí, které děti mnohdy berou jako samozřejmost. Další odpovědi se objevovaly ve velmi malé četnosti. V nich se respondenti domnívají, že prarodiče dnes již nemají zasahovat do výchovy, argumentovali tím, že dnes jsou jiné výchovné cíle a hodnoty, změnila se doba a prarodiče pro děti nepředstavují žádnou autoritu. Tyto odpovědi jsou podle autorky až zavádějící, dokonce by se dalo usuzovat, že rodinné vztahy nejsou tak emocionálně umocněny, jak je tomu u většiny respondentů.

3.7. Skupinový strukturovaný rozhovor-učitelé 1.stupně ZŠ

Autorka použila stejné znění otázek jako v dotazníku pro učitele 1.stupně ZŠ, který využila v předvýzkumu. (viz příloha č. 9) Skupinové rozhovory vedla se stejnými respondentkami, které se zúčastnily dotazníkového šetření. 8 otázek

vyžadovalo zcela otevřené odpovědi, pouze otázka č. 7 měla odpověď strukturovanou s otevřeným koncem.

Otázky se zaměřovaly na to, jestli si učitelé uvědomují změnu výchovného stylu rodičů, která se projevuje chováním a přístupem žáků ke vzdělávání. A pokud si tuto změnu uvědomují, kde a v jaké podobě se s ní nejčastěji ve škole setkávají. Dále také respondentky popisovaly reakci školy a učitelů na nastalou změnu.

3.7.1. Zpracování rozhovoru s učiteli 1.stupně ZŠ

Pro zachování autenticity uvádí autorka přesné znění odpovědí respondentů.

Praxe ve školství (počet let)

Tabulka č. 56

praxe-počet let	16	17	19	20	25	26 a více	celkem
počet	2	1	2	2	1	7	15
%	13,3	6,7	13,3	13,3	6,7	46,7	100

Všechny respondentky uvedly praxi delší než 16 let. Nejvíce zastoupenou kategorií bylo 26 a více let. Tuto délku praxe uvedlo 7 respondentek (46,7%). Kategorie 16, 19 a 20 let praxe byla zastoupena vždy 2 respondentkami. 17 a 25 let ve školství uvedla vždy 1 respondentka v každé kategorii.

Tabulka č. 57

lokality škol	vesnice	město do 15 000 obyvatel	město do 100 000 obyvatel	město nad 100 000 obyvatel	celkem
počet	4	9	0	2	15
%	26,7	60	0	13,3	100

Rozhovor byl uskutečněn na třech základních školách- na vesnické, maloměstské a pražské. 9 respondentek učí na maloměstě (Poděbrady), 4 respondentky na vesnici (Libice nad Cidlinou), 2 učí na základní škole v Praze.

Položka č. 1 V čem jsou podle vás dnešní děti jiné než ty, které jste učily před 15-20 lety?

Nejčastější odpovědi respondentek bylo to, že současní žáci na prvním stupni mají problémy s uznáváním přirozené autority učitelů (6). Respondentky dodávaly, že je to způsobeno přístupem rodičů, že děti nemají stanovené žádné normy, vzory a mantinely, jsou nevychované. „Rodiče k dětem přistupují jako kamarádi, vše jim dovolí a ve škole to takto nefunguje, proto se děti vzpírají a jsou problematické. Další častou odpovědí byla zvyšující se samostatnost a sebevědomí dětí (5). Nebojí se říct svůj názor, stát si za ním a obhájit ho. S tím však souvisí zvyšující se míra drzosti a agresivity. K žákům je nejen v rodině, ale i ve škole přistupováno individuálně a tím se snižuje kolektivismus a týmová spolupráce. Učitelky také u dětí často pozorují zvýšenou hyperaktivitu, nesoustředěnost, ukřičenost. Vidí také velký rozdíl v tom, že dříve žáci neměli k dispozici tolik technických vymožeností, nepůsobilo na ně tolik vnějších faktorů. Je velice obtížné žáky zaujmout a motivovat. To se nejčastěji odráží v žákovském přístupu ke vzdělání, kdy žák nemá zájem o učení, není u něj patrná žádná vnitřní motivace a žák se spokojí s průměrem. „Mají k dispozici tolik zdrojů, ze kterých mohou čerpat, ale neodpovídají tomu jejich znalosti.“

Položka č. 2 V čem pozorujete zvětšující se sociální rozdíly mezi dětmi?

Tabulka č. 58

rozdíl	četnost
oblékání	13
technika	9
trávení volného času	8
účast na školních akcích	7
návštěva kroužků	4
školní pomůcky	4

U této otázky respondentky uváděly těchto 6 nejčastějších oblastí, ve kterých se sociální rozdíly mezi dětmi projevují. Pro autorku nebylo překvapením, když se nejčastěji objevily rozdíly v oblékání. Už i na prvním stupni žáci, zejména děvčata, hodnotí styl oblékání svých spolužáků. Uvědomují si „důležitost“ značky na oblečení nebo obuvi. „Hodnotí oblečení nejen spolužáků, ale také moje.“ „Značkové věci nejen nosí, ale i ponižují a málo se kamarádí s těmi, kteří ho nemají.“ Dalším velmi patrným rozdílem mezi dětmi je technika, kterou žáci používají a běžně nosí do školy (mobilní telefon, mp4 přehrávač, videohry...). „Dříve nic takového nebylo, člověk ani neví, k čemu to všechno je.“ Technika je záležitost týkající se spíše chlapců, dívkám v této oblasti záleží více na designu než na technických parametrech. Velké rozdíly jsou patrné i v trávení prázdnin, dovolených a víkendů. „Ne všichni rodiče si mohou dovést dítě na drahé zahraniční dovolené dvakrát do roka a k tomu ještě jezdit do aquaparků, chodit do kina a různých zábavních center.“ Z odpovědí respondentek vyplynulo i to, že někteří žáci se stydí za to, z jaké jsou rodiny, vnímají tyto rozdíly a často nechtějí o svých zážitcích hovořit, aby nevyšlo najevo, že nejezdí k moři apod. Respondentky také uvedly, že sociální rozdíly se projevují na účasti školních zájezdů (zahraniční exkurze, školy v přírodě, lyžařské výcviky...) „Rodičům nabízíme i splátkové kalendáře apod., protože si škola uvědomuje, jak

jsou tyto mimoškolní akce pro žáky a kolektiv třídy důležité, ale někdy bohužel není možné ani toto řešení a dítě zůstává doma.“ Respondentky také uvedly, že vidí rozdíly v kvalitě žákovských školních pomůcek (velikost a vybavenost penálu, design aktovky, sešitů, obalů, atd.). Poslední zmiňovaný sociální rozdíl mezi dětmi zahrnoval návštěvu aktivitu v nejrůznějších kroužcích, ať už se jednalo o sportovní nebo umělecky zaměřené. „Škola se na tuto snaží reagovat tím, že neustále rozšiřuje nabídku kroužků po vyučování, které nejsou tak nákladné jako ve specializovaných institucích.“

Položka č. 3 Kteří rodiče (jejich sociální charakteristika) přesouvají výchovné problémy na školu a při jaké příležitosti?

Tabulka č. 59

sociální charakteristika	četnost
pracovně vytížení rodiče	11
sociálně slabí	9
absolventi zvláštních škol	3
movitější rodiče	3

Odpovědi respondentek bylo obtížné kategorizovat, protože byly velmi obsáhle a konkrétní. Na základě jejich odpovědí autorka zjistila, že výchovné problémy na školu přesouvají pracovně vytížení rodiče (podnikatelé, lidé pracující na směny, kariéristé). „Příliš zaměstnaní rodiče, vzdělání nerozhoduje, ti, kteří si musí odpočinout od práce, dětí.“ „Je to určitý druh sociální lenosti a rodinné nesounáležitosti. Rodina nepracuje jako celek, který ručí za výchovu svých dětí.“ Pokud se jednalo o popis konkrétních situací, tak respondentky nejčastěji zmiňovaly kázeňské problémy (vulgární výrazy, agresivita,...) a prospěch. „Pokud jsou rodiče pozváni do školy, aby s vyučujícím probrali kázeňské přestupky svých dětí, jsou mnozí přesvědčeni, že škola zcela zodpovídá na výchovu v této oblasti.“ Další skupinou rodičů, která přenáší zodpovědnost na školu, jsou sociálně slabí. Do této

kategorie respondentky zařadily romské rodiče. „Dávají do základní školy děti s takovou mentální úrovní, že je musíme vzdělávat podle osnov Praktické školy, potřebují asistenta apod. a matky samoživitelky, které na své děti nestačí, samy nezvládají výchovu. Tito rodiče nemají zájem o spolupráci se školou, nezajímají se o prospěch a chování dítěte ve škole.“ Významnou roli také vzdělání rodičů a jejich mentální úroveň. Ti, kteří absolvovali zvláštní školu, výchovu svých dětí nezvládají, a proto je nutný zásah školy. U dvou respondentek se také objevila odpověď, že výchovné problémy přesouvají na školu rodiče, kteří jsou velmi dobře situováni a mají dojem, že si mohou za peníze koupit vše.

Položka č. 4 Změnil se podle vás vztah mezi učitelem a žákem?

Ve všech odpovědích zaznělo ano. Nejvíce se tato změna projevuje v postavení učitele jako přirozené autority (8). „Učitel přestává být autoritou, žáci mají neustále více práv a méně povinností, jednají s učiteli jako se sobě rovnými.“ Jedna respondentka vidí v této problematice souvislost se změnou vztahu rodič- dítě. „Je-li dítě drzé na rodiče, zákonitě je drzé i na učitele.“ Rodiče nepodporují status učitele- např. negativně hodnotí metody učitele před dítětem. Vztah učitel- žák se přesouvá do partnerské roviny, je mnohem otevřenější a intimnější. Pokud však učitel nestanoví pevné mantinely a pravidla vztahu, začne žák učitele vnímat více jako kamaráda než autoritu. To se může negativně promítnout do chování i školních výsledků žáka. 2 respondentky uvedly, že si nejsou vědomy žádné změny.

Položka č. 5 S jakými extrémními podobami vztahů jste se dnes setkal/a Uved'te příklad kladný/ záporný.

Vzhledem k tomu, že se respondentky přichází do kontaktu s malými dětmi, nesetkávají se s nějakou extrémní podobou vztahů ve své třídě. Respondentky uvedly např. tykání učiteli (dítě si chybu uvědomilo a omluvilo se), drzost, odmlouvání, lež, sabotování výuky učitele (neplnění zadaných úkolů), násilné chování ke spolužákům. Jedná se však o výjimečné případy, zejména u problémových žáků. S extrémní podobou se setkaly 3 respondentky při suplování na druhém stupni, kdy žáky vyhrožoval učitelce, že na něj pošle právníka a ten ho zničí. Tyto projevy chování

žáků podle autorky souvisí s výchovným působením rodičů. Dítě napodobuje chování rodičů, protože to považuje jako běžné řešení situací.

Položka č. 6 Zaznamenal/a jste změnu ve výchovném působení rodičů dnešních žáků na prvním stupni? V čem konkrétně?

Odpovědi respondentek zahrnovaly převážně negativní změny ve způsobu rodičovské výchovy. Autorka uvádí několik odpovědí, které změnu výchovného stylu podle ní nejlépe odrážejí.

„V posledních letech pozorujeme, že už z mateřské školy přicházejí děti, které vůbec neberou autoritu dospělého, nereagují ani po dobrém ani po zlém, jsou to silné osobnosti, které si postaví hlavu a chtějí si dělat, co samy chtějí. Jsou hlučnější, hyperaktivní, problematické. Nemají z příchodu do školy respekt. Vliv liberální výchovy v rodinách. Škola ztrácí v očích společnosti důležitost a respekt.“ (25 let praxe, Praha)

„Děti mají hodně kroužků, přesný rozpis, co budou určitý den dělat, ale doma se s rodiči moc pohromadě nesejdou... Rodiče jsou netrpěliví, šetří chválou...“ (30 let praxe, Poděbrady)

„Rodiče vychovávají své děti „volnou výchovou“, dítě si dělá, co chce, učitel nemá téměř žádný prostředek, jak dítě umravnit. Z poznámek si nic nedělají, rodiče se poznámkám smějí.“ (27 let praxe, Poděbrady)

„Většinou ve velké volnosti a ctění osobnosti dítěte ad absurdum, hranice přijatelného chování jsou posunuty, někdy vůbec nejsou nastaveny. Rodiče i děti očekávají pasivně, že je škola naučí a vychová. Samozřejmě ne všichni.“ (přes 25 let praxe, Libice nad Cidlinou)

„Někteří rodiče se ve svém dítěti vidí, snaží se mu naplánovat různé kroužky, aktivity. Jiní kupují dětem drahou techniku, PC, jsou spokojeni, že dítě je zabaveno a nemusí se o něj starat. Mnohým je to jedno. Vážné komunikace mezi rodiči

a dětmi, splnění akce (návštěva kina). Rodiče mají méně času na děti, mnozí se sejdou pouze u společného svátečního oběda.“ (19 let praxe, Poděbrady)

Položka č. 7 Měl/a jste možnost pozorovat výchovné postupy prarodičů u svých žáků? a) ne

b) Ano, jaké?

Tabulka č. 60

odpověď	forma výchovného postupu	četnost
ne	-	8
ano	důslednost ve výchově	2
	trpělivost	2
	porozumění, naslouchání	1
	laskavý přístup, chválení	1
	všeobecná pomoc matce samoživitelce	1

Respondentky uváděly jako nejčastější odpověď důslednost při výchově, trpělivost při vysvětlování, větší míru porozumění dítěti než rodiče, laskavý přístup a více pochval za splněný úkol. „Pokud bylo dítě svěřeno prarodičům, ti se neustále informovali na dítě, většinou mělo dítě vše v pořádku, úkoly mělo vzorně vypracováno.“ Jedna respondentka uvedla, že se setkala s prarodiči, kteří jsou značně zapojeni do výchovy, a to v situacích, kdy je matka samoživitelka. „Prarodiče se podílí na vyzvedávání dítěte ze školy, doučování, kontrolují mu přípravu do školy, vytvářejí pro něj víkendové a volnočasové aktivity. Pokud se vyskytnou kázeňské problémy, tak se řeší s prarodičem, který má čas se školou spolupracovat.“

Položka č. 8 Jak škola reaguje na proměnu výchovného stylu?

Tabulka č. 61

reakce školy	četnost
odborné semináře pro školu a rodiče	5
osobní kontakt s rodiči	5
spolupráce se školním psychologem	4
proměna ŠVP	1

Respondentky uvedly, že se škola zapojuje do různých preventivních programů a projektů, které jsou určeny nejen učitelům, ale i rodičům. Jsou pořádány projektové dny. Škola klade také velký důraz na komunikaci s rodiči, a to nejen elektronickou, ale i osobní (konzultace). Rodiče mají možnost nahlédnout do výuky- dny otevřených dveří, zapojit se do chodu školy (Rada školy), spolupracovat a spoluvytvářet zázemí pro žáky. Respondentky také uvedly, že škola zaměstnává na plný úvazek školního psychologa, který se věnuje problémovým dětem a zajišťuje prevenci nevhodného chování pořádáním různých besed, seminářů apod. Odpověď jedné respondentky zněla takto: „Škola dělá, co smí a může, snaží se držet krok s velkým pokrokem v technice a nároky žáků i rodičů. Mnohdy je tato reakce zkosnatělá a pomalá.“

Položka č. 9 Jak na proměnu výchovného stylu reagujete vy, jako učitel/ka?

Odpovědi na tuto otázku byly značně subjektivní a odrážely osobní zkušenosti pedagoga. Autorka v nich našla určité společné znaky, ale nebylo možné je kategorizovat. Proto uvádí několik odpovědí, které popisují reakce některých respondentů. Pro autorku byla například překvapivá odpověď dvou respondentek, která zahrnovala touhu brzkého odchodu do důchodu. Respondentky se snaží o individuální přístup k dětem, o častý kontakt s rodiči (nejen problémových žáků) a snaží se vyrovnávat s nastalou profesní i společenskou situací.

„Čtu knihy o pozitivním myšlení, žáci mají nejraději ze všeho, když vyprávím příběhy ze skutečného života, to dávají pozor všichni. Myslím si, že ideální kantor do dnešní doby je Igor Hnízdo.“ (29 let praxe, Poděbrady)

„Snažím se o tom, aby se žáci v mé přítomnosti k sobě nechovali vulgárně a hrubě. Snažím se jim vysvětlovat, že si cením toho, co znají a umí, více než toho, v čem chodí oblečení.“ (19 let praxe, Libice nad Cidlinou)

„Snažím se o individuální přístup a důslednost v požadavcích. V rodinách, které mají aktivní přístup, hledáme společné řešení. Je nutné psychologicky zvládat rodiče.“ (přes 25 let praxe, Poděbrady)

„Pevné nervy, pozitivní myšlení, pestrá výuka, mimoškolní akce (2x týden během školního roku) na stmelení třídy. Spolupráce s rodiči-společně řešíme problémy i mimo schůzky či konzultace.“ (25let praxe, Praha)

3.7.2. Zhodnocení rozhovoru s učiteli 1. stupně ZŠ

Odpovědi respondentek byly velice obsáhlé, popisovaly konkrétní výchovné a problémové situace. Respondentky byly velice vstřícné a otevřené, v jejich odpovědích se odrážela několikaletá praxe.

Na základě odpovědí na první otázku, může autorka potvrdit hypotézu H4. Autorka předpokládá, že učitelé reflektují liberálnější přístup současných rodičů žáků mladšího školního věku a ve své školní praxi na tuto skutečnost reagují. Učitelky na 1. stupni ZŠ uvědomují změnu výchovného stylu současných rodičů od výchovného stylu předchozí generace a snaží se najít takové cesty, aby byly schopny na tuto nastalou změnu reagovat. Respondentky upozorňovaly na to, že dochází k soustavnému snižování přirozené autority učitele. Zdůvodňovaly to tím, že děti nemají ze svého rodinného prostředí stanovené žádné normy a hranice chování. Rodiče jim dovolí vše, vyznávají tzv. „volnou výchovu“, a proto mají děti problém při nástupu do školy s respektováním určitých pravidel. Těžko se podřizují, odmítají

plnit zadané úkoly a odůvodňují to slovy: „ Mě se nechce pracovat“. Respondentky také hovořily o tom, že současné děti jsou daleko sebevědomější, samostatnější, nebojí se říct svůj názor a jsou schopny ho obhájit. I tento jev podle autorky souvisí s výchovným působením rodičů. Ti svému dítěti dávají prostor k jeho osobitému projevu, diskutují s ním o výchovných prostředcích a eliminují fyzické tresty. Rodiče také kladnou důraz na individualitu dítěte, považují ho za jedinečné, a tak k němu i přistupují. Tento postoj se odráží v přístupu dítěte ke kolektivu a třídě jako sociální skupině, kdy je pro dítě obtížné spolupracovat s ostatními. S tím také podle odpovědí respondentek souvisí zvyšující se míra agresivity a drzosti žáků. V odpovědích se také odrážel přístup žáků ke vzdělání. Dochází k tomu, že žáci vzdělání berou jako samozřejmost, že pro studijní výsledky nemusí nic udělat. Rodiče do dětí vkládají velké naděje a mají o jejich vzdělání jasnou představu, která občas neodpovídá intelektu dítěte. Žáci se však až příliš často spokojí s průměrem, nemají žádný trvalý zájem, je velice obtížné je něčím zaujmout. Autorka tento fakt připisuje skutečnosti, že na současné děti působí velké množství faktorů, rodiče chtějí, aby měli všeobecný přehled, navštěvují několik zájmových kroužků (umělecké, jazykové, sportovní) a nemají tak možnost se plně soustředit na jednu konkrétní oblast, ve které by mohly vyniknout.

Otázka, která byla zaměřená na sociální status rodiny, nepřinesla pro autorku překvapivé odpovědi. Nejčastěji se respondentky zmiňovaly o nošení značkového oblečení a používání moderní techniky. Upozorňovaly na to, že i již v tak malém věku si žáci uvědomují hodnotu peněz. Setkaly se i se situací, kdy byli schopni vytěsnit z kolektivu sociálně slabé dítě, vysmívají se mu apod. Rozdíly jsou podle nich patrné také v trávení volného času žáků. Mnozí z nich jezdí v létě na zahraniční dovolené a v zimě na horské pobyty. U určité části těchto rodin, se však jedná pouze o kompenzaci toho, že rodiče nemají na své děti čas a snaží se jim svou nepřítomnost vynahradiť. Ale jsou mezi nimi i tací, kteří si tento „luxus“ nemohou dovolit a mezi dětmi si připadají nepatřičně. Nechtějí hovořit o svých zážitcích apod. Jsou však také děti, kterým se hůře sociálně situovaní rodiče maximálně věnují. U těchto dětí nehrozí vyloučení z kolektivu, protože mají spoustu zážitků a rády se s nimi chlubí. Problém také nastává při pořádání mimoškolních akcí, jako jsou školy v přírodě,

lyžařské kurzy a zahraniční exkurze. Jsou to zejména případy těch rodin, kdy mají dvě děti v malém věkovém rozdílu.

Respondentky uvedly, že na školu přenáší zodpovědnost za výchovné problémy nejčastěji pracovně vytížení rodiče (podnikatelé, zaměstnanci firem,...), kteří nemají na výchovu svého dítěte čas a spoléhají tak na školu, že tuto náročnou práci udělá za ně. Rodiče nejsou ochotni spolupracovat se školou, nepřipouští možnost, že by jejich dítě mohlo mít nějaké problémy, protože jsou přesvědčeni o jeho „dokonalosti“. Další skupinou, která přesouvá výchovnou funkci na školu, jsou sociálně slabí. Do této skupiny zařadily respondentky nejen rodiny s nižšími příjmy, ale také romské rodiny a matky samoživitelky. Podle odpovědí respondentek má tato skupina značné existenční potíže spojené s finančními problémy a už mnohým z nich nezbývá čas ani energie na výchovu svých dětí. V případě romských rodin se jedná o kulturní odlišnost a všeobecný přístup a pohled na život. Při popisu konkrétních případů se jednalo zejména o kázeňské problémy spojené s porušováním školního řádu. Autorka se domnívá, že to opět souvisí se změnou výchovného přístupu rodičů, kteří svým dětem neurčují žádné hranice, děti doma mohou „vše“ a ve škole nejsou schopni se podřídit vnitřnímu řádu a pravidlům.

Na otázku týkající se proměny vztahu mezi učitelem a žákem odpovídaly respondentky téměř jednoznačně. Stejně jako se změnil vztah rodič-dítě, tak musel obdobnou změnou projít vztah učitel-žák. Dochází k omezení autoritativního přístupu, učitel se snaží s dítětem dostat na partnerskou úroveň, ve které však obtížněji udržet si autoritu a respekt. S tímto názorem souhlasí i autorka, na základě nejen rozhovoru a získaných odpovědí, ale také na základě vlastní praxe. Respondentky si uvědomují rizika spojená s touto proměnou vztahu, která se podle nich nejčastěji projevují ve lhaní, omlouvání, neposlušnosti, sabotování výuky ze strany žáků. Autorka se domnívá, že na druhém stupni jsou projevy této změny vztahu markantnější.

Změna výchovného stylu vyplynula i z odpovědí na otázku č. 6. Respondentky tuto proměnu hodnotily spíše negativně, protože si s jejími důsledky musí vyrovnávat dnes a denně. Jednalo se opět o neuznání autorit, nerespektování pravidel, zahlcení dítěte velkým množstvím aktivit a kroužků (dítě bez volného času).

Na otázku, zda mají učitelky možnost pozorovat výchovné metody prarodičů, byla v 8 případech negativní odpověď. Mezi kladnými odpověďmi byla zmiňována větší důslednost ve výchově, která odráží autoritativní přístup předchozí generace. Další odpovědí byla značná míra trpělivosti, porozumění, naslouchání, laskavý přístup k dítěti. Tato odpověď potvrzuje výsledky dotazníkového šetření, kdy prarodiče uváděli, že mají na svá vnoučata více času a mohou se jim více věnovat, než jejich časově vytížení rodiče.

Na tuto změnu výchovného stylu také reaguje škola. Zapojuje se do nejrůznějších projektů, pořádá preventivní programy pro učitele a rodiče. V zájmu prevence spolupracuje s odborníky, zaměstnává školního psychologa. Škola se také snaží o zvýšení a zkvalitnění komunikace s rodiči, a to nejen problémových žáků. Pořádá různé školní akce, do kterých mají rodiče možnost se zapojit (dny otevřených dveří, školní akademie, spoluúčast na mimoškolních akcích,...).

Nejen škola, ale i samotní učitelé na tuto změnu výchovného stylu reagují. Respondentky uvedly, že se snaží o individuální přístup k jednotlivým žákům, vzdělávají se v oblasti psychologie a speciální pedagogiky. Toto je nezbytné vzhledem k integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Také se stejně jako škola snaží hlavně o zvýšení prevence nevhodného chování, rodičům nabízí možnost individuálních konzultací a snaží se o zvýšení úrovně spolupráce a hledání společného řešení problému. Tři respondentky uvedly, že už se těší do důchodu.

3.8. Závěr výzkumné části

Ve výzkumné části se autorka zabývala zpracováním, vyhodnocováním a porovnáváním výsledků z dotazníkového šetření s výsledky strukturovaných rozhovorů.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 97 rodičů žáků mladšího školního věku, 81 žáků mladšího školního věku, 62 prarodičů žáků mladšího školního věku a 15 učitelek 1. stupně ZŠ. Výzkumné šetření probíhalo na 3 základních školách (Praha, Poděbrady, Libice nad Cidlinou).

Z odpovědí rodičů vyplynulo, že se svými dětmi tráví hodně volného času, ve kterém jsou zahrnuty nejrůznější aktivity (výlety, sport, povídání, návštěva kulturních akcí, atd.) „Jezdíme na kole a na výlety“. „Hrajeme stolní hry, chodíme se psem na procházku“. Z dotazníkového šetření vyplývá, že každé dítě má nějaké povinnosti, které musí plnit: „Udržovat své věci v pořádku“. „Vynášet smetí, papír, plasty“. Dále se potvrdilo, že současní rodiče ve své výchově eliminují tělesné tresty a snaží se veškeré prohřešky řešit domluvou nebo jinými formami trestů. „Snažím se vše řešit domluvou, při opakovaném zlobení zakážu TV nebo počítač“. Rodiče také jako jeden z nejvýznamnějších výchovných prostředků uplatňují osobní příklad. Snaží se o vzorové chování v situacích, které považují za důležité (chování na veřejnosti, k druhým lidem, vztah k věcem...), ale z odpovědí vyplývá, že dítě kopíruje své rodiče i v situacích, které rodičům „nezapadají“ do jejich výchovy vzorovým osobním příkladem. „Bohužel až nepříjemně přesně, když „peskuje“ své mladší sourozence“. „Styl řeči, gesta, mimiky, ale i občasná „sprostá“ slova, která mi uklouznou...“. „Hlavně když projevuje své vztekání a nafoukanost“. Rodiče svým dětem stanovují určitá nepsaná pravidla. Za autoritu pro své dítě v každé situaci se považuje 48,3% rodičů. Překvapující byly pro autorku odpovědi rodičů, kteří uváděli, že pokud chtějí, aby je jejich dítě poslechlo, musí mu za to něco dát nebo koupit. „Dítě poslechne pokud mu dám za to peníze“. „Když chtějí něco koupit“. „Pokud se jí slíbí výlet“. Výsledky dotazníkového šetření nepotvrzují společností často diskutovaný fakt, že rodiče svým dětem splní naprosto vše, nač si vzpomenou. Pokud rodiče plní přání svých dětí, musí se jednat o přání smysluplná a dítě si je musí nějakým způsobem zasloužit. „Nekoupím a nedovolím rozhodně vše z toho, co chce“. „Neplním přání sobecká, život usnadňující (vyhýbání se povinnostem)“. Je nutné však poukázat na výše zmiňovaný jev, kdy rodiče uplácejí své dítě dárky, plněním přání apod., aby si zajistili jeho poslušnost. Odpovědi rodičů potvrzují zvětšující se otevřenost, vzájemná úcta, respekt a láska ve vztahu mezi jimi a dítětem. „Snažím se, aby se nebály svěřit se vším“. „Domnívám se, že s většinou problémů i radostí. Nemáme před sebou tajnosti a důvěra je důležitá“. Vztah se stává méně formální, posouvá se do partnerské roviny, rodiče nabízejí dítěti možnost nahlédnout do světa dospělých a dříve tabuizovaná témata (sex, drogy, vztahové problémy) jsou dnes dětem přiměřeně jejich věku vysvětlována.

Odpovědi žáků mladšího školního věku potvrzují většinu odpovědi rodičů žáků mladšího školního věku. Děti se svými rodiči tráví velké množství času, který je vyplněn nejrůznějšími aktivitami. „Hraju si s nimi různé hry, jako třeba pexeso, karty nebo vyrábíme různé věci z papíru“. „Povídáme si, mazlíme se atd.“ Eliminaci výchovných trestů potvrdilo 76,5% dětí, kteří uvedli, že veškeré jejich prohřešky jsou řešeny domluvou. Několik respondentů uvedlo jinou formu trestu nebo výjimečné použití fyzického trestu za opakované zlobení. „Nemůžu na počítat do konce roku, nesmí u nás žádná kamarádka spát“. „Mám zákaz na počítači a musím se učit, ale spíš o tom mluvíme atd.“. „Dostanu pohlavek, ale to jen zřídká“. „Dostanu od táty jednu na zadek“. Výsledky dotazníkového šetření přinesly rozpory v názorech týkající se uznávání autority rodičů, respektování jimi stanovených pravidel a důslednosti ve výchově. Děti ve 44 případech uvedly, že své rodiče poslechnou v situacích, které jsou vymezeny rodinnými pravidly. V rozhovoru se žáky však byla patrná nedůslednost rodičů a neexistence sankcí při porušení těchto pravidel. „Mamka mi něco nakáže, ale když to neudělám, tak se nic nestane“. Žáci také potvrdili fakt, že rodiče si jejich poslušnost zajišťují dárky nebo plněním přání. „Poslechnu, jen když za to něco slíbí“. Z odpovědí žáků je také jasně patrná zvyšující se otevřenost a důvěra ve vztahu s jejich rodiči. Děti mají ke svým rodičům důvěru a svěřují se jim se vším. Někteří respondenti se ve svých odpovědích zaměřili na konkrétní oblast: „Když mě něco trápí“. „Co mi říkají kamarádky a kdo se se mnou kamarádí a kdo ne“. „Můžu se zeptat na cokoliv“. Z rozhovoru se žáky vyplynulo, že si neuvědomují žádné velké rozdíly ve výchovném působení svých rodičů a prarodičů vztahující se k jejich osobě. Jediné rozdíly, které si děti uvědomují, jsou mezi prarodiči, se kterými žijí nebo se vidají velmi často a prarodiči, se kterými se vidí několikrát do roka. Prarodiče, kteří nemají možnost dlouhodobějšího výchovného působení na vnouče, jsou podle dětí daleko benevolentnější, zakazují jim méně věcí a více je rozmazlují. „Když jsem u babičky na prázdninách, tak ta mi dovolí dívat se na televizi, jak dlouho chci“. „U dědy a babičky si můžu dát čokoládu a zmrzlinu i večer“.

Dítě má možnost často se stýkat se svými prarodiči, kteří jsou většinou v dobré fyzické a psychické kondici, žijí svůj aktivní život, do kterého samozřejmě zapadá i jejich vnouče. Jak již bylo řečeno, čas, který společně tráví, je vzájemně obohacuje.

Nejen v oblasti citové, morální, ale dnes i v oblasti moderních technologií. 25,8% prarodičů se vídá denně se svým vnoučetem. 21% prarodičů tráví se svým vnoučetem tři a více dní v týdnu a mají tak stále možnost se podílet na jeho výchově. U prarodičů se autorka nesešla s častějším používáním tělesných trestů ani jejich větší důslednosti při výchově jejich vnoučete. Autorka se domnívá, že je to způsobeno tím, že prarodiče již nesdílejí tak často s vnoučaty a jejich rodiči společnou domácnost, a tím dochází ke snížení jejich výchovného působení. Více jak polovina prarodičů souhlasí s výchovnými metodami současných rodičů. Jako velice kladné hodnotí: „Obrovské nasazení při výchově dětí“. Trpělivost, empatie a snaha vše řešit domluvou“. Pokud mají prarodiče možnost se podílet na výchově svého vnoučete, tak preferují osobní příklad zejména v chování se k druhým lidem, vážení si věcí atd., dále trpělivé vysvětlování, probírání problémů a předávání zkušeností. „Osobně preferuji osobní příklad, naslouchat a být trpělivá“. Prarodiče však ve svých odpovědích stejně jako děti poukazují na nedůslednost rodičů ve výchově. „Nedůslednost v zákazech sledování TV a hraní na počítači“. „Nejsou důslední v úklidu“. Názor prarodičů na zvyšování otevřenosti vztahu mezi rodiči a dětmi hodnotí ve většině případů kladně, protože si uvědomují změnu domy a potřebu dětí být informovány o světě, který je obklopuje. „Souhlasím, dítě je potřeba připravovat na to, co ho v životě může potkat a co ho čeká“. „Je to správné, musejí být informováni o všem, aby jin nepřekvapilo“. „Myslím, že by se s dětmi mělo hovořit o tématech, která jsou pro jejich věk vhodná a která mohou pochopit“. Prarodiče také potvrzují odpovědi dětí (vnímání rozdílu ve výchovném působení prarodičů, se kterými se vídají často a s těmi, se kterými se vídají zřídka). „Se svými vnoučaty nebydlím a když přijedou, tak zastávám názor, že babička je od toho, aby je rozmazlovala“.

Rozhovory učitelkami na 1. stupni, potvrzují liberálnější přístup rodičů zejména v tom, že žáci nejsou zvyklí na respektování jakýchkoliv stanovených pravidel, nemají žádné mantinely, které by vymezovaly jejich chování. „Rodiče vychovávají své děti volnou výchovou, dítě si dělá, co chce, učitel nemá téměř žádný prostředek jak dítě umravnit“. „Většinou velká volnost a ctění osobnosti dítěte ad absurdum, hranice přijatelného chování jsou posunuty, někdy vůbec nejsou nastaveny. Učitelky se k tomuto výchovnému stylu staví v převážné většině negativně. S rodiči se shodují

v tom, že jsou děti stále většími osobnostmi a chtějí být jedinečné, nikoho nenapodobovat a zachovat si svou individualitu. Učitelky utvořily dva pomyslné tábory. Jedny to považují za velice přínosné, žáci jsou schopni říct a obhájit svůj názor („Jsou živější, otevřenější, nebojí se říct svůj názor...“), ale ty druhé poukazují na zvýšenou drzost žáků, opovrhování druhými a neochotu spolupracovat. „Jsou to silné osobnosti, vlivem liberální výchovy v rodinách škola ztrácí v očích společnosti důležitost, respekt“. Učitelky také vyjádřily svůj názor na neustále se zvyšující sociální rozdíly, které byly patrné i v dotazníkovém šetření (způsob trávení volného času, způsob odměny za úspěch,...) „Ty které nemají značkové oblečení, jsou vyčleňovány, ostatní se jim posmívají; nezúčastňují se škol v přírodě, výletů“. Respondentky kladně hodnotily zlepšující se komunikaci mezi školou a rodiči, ale poukazyvaly na to, že stále více rodičů je velmi pracovně vytížených (podnikatelé, manažeři, matky samoživitelky) a nemají tak na své dítě dostatek času a snaží se přenášet výchovné záležitosti na školu. „Řada rodičů si myslím, že jen návštěva psychologa, logopeda, doktora to vyřeší, že oni dál nic nemusí, nezamýšlí se nad svým přístupem“. Učitelky také mají možnost sledovat výchovné působení prarodičů na současné žáky. Jedná se zejména o případy dětí, jejichž rodiče jsou časově vytíženi. Prarodiče tak jejich roli suplují. „Vyzvedávání ze školy, víkendový program, doprovod na kroužky, výchovné působení na problémového žáka-řešení problémů s učitelem místo matky...“ „Jsou trpělivější při vysvětlování a snaží se dodržovat zásady, jsou důslednější“.

Závěr

Ve své diplomové práci se autorka zaměřila na výchovné styly současné české rodiny. Cílem autorčiny práce bylo poukázat na to, že výchovný styl současné rodiny je liberálnější než výchovný styl předchozí generace, že dochází k proměně vztahu mezi rodičem a dítětem. Že se v tomto vztahu se zvyšuje otevřenost v kladení otázek, kde neplatí tabu, a rozvíjí se pozitivní přístup rodičů k dítěti a že všechny tyto faktory posouvají tento vztah do partnerské roviny.

Hypotéza H1 zní: Lze předpokládat, že autoritativní výchovný styl, který byl typický pro předchozí generace, se mění na styl liberální. Na základě výsledků dotazníkového šetření a rozhovorů autorka konstatuje, že se tato hypotéza potvrdila. Autorka to dokládá odpověďmi respondentů. „Snažím se k dítěti chovat jako k rovnocennému partnerovi, ale dítě cítí věkový rozdíl a zkušenosti“. „Dáváme dítěti prostor v určitých mezích, ale hranice udáváme my“.

Hypotéza H2 zní: Lze předpokládat, že děti mladšího školního věku si nejsou vědomy rozdílů ve výchovném působení svých rodičů a prarodičů vztahující se k jejich osobě. Děti nevidí žádné rozdíly v jejich výchovných metodách nebo prostředcích, kterými na ně obě generace působí. „Babička s dědou jsou stejně hodní jako mamka s tatškou“. „Ani jeden mi třeba nedá pohlavek nebo na zadek, když zlobím“. Jediný rozdíl si žáci mladšího školního věku uvědomují mezi výchovným působením prarodičů, se kterými žijí nebo se vídají častěji a prarodiči, se kterými mají možnost se vidět několikrát do roka. Potvrzení hypotézy dokládá autorka odpověďmi respondentů z rozhovorů. „Když jedu na víkend k babičce, tak se můžu koukat na televizi, jak dlouho chci a děda co s náma bydlí, tak mě posílá brzo do postele“.

Hypotéza H3zní: Lze předpokládat, že proměny výchovného stylu se projevují proměnou vztahu mezi rodiči a dětmi a odtud plynoucích konkrétních výchovných projevů (eliminace fyzických trestů, laskavý přístup, otevřenost vztahu,...). Autorka při potvrzení této hypotézy vychází z odpovědí respondentů. Současná generace rodičů preferuje liberálnější styl výchovy než generace předchozí, jehož projevy můžeme pozorovat v přístupu k dítěti, který je ze strany rodičů mnohem otevřenější, To se projevuje v tom, že dříve tabuizovaná témata (sex, drogy, politika, vztahy) se

stávají centrem rozhovorů mezi rodiči a dětmi. Současní rodiče otevřeně o těchto tématech se svými dětmi hovoří a poskytují jim odpovědi a vysvětlení adekvátní k jejich věku. „Rodičů se můžu zeptat na všechno a oni mi odpoví“. „Hovoříme otevřeně o všem, nemáme před sebou tajnosti“. „Dcera hovoří s vnučkou o intimních věcech, moje generace to neumí“. V tomto vztahu se smazává nadřazenost rodiče nad dítětem a vztah se posouvá do partnerské roviny. „Snažím se k dítěti chovat jako k rovnocennému partnerovi, ale dítě cítí věkový rozdíl a zkušenosti“. „Diskutuji s dítětem o druhu trestu za jeho prohřešky“. Rodiče se ve svém výchovném působení na dítě snaží o rozvoj jeho individuality a jedinečnosti. „Moje dítě nemá potřebu někoho kopírovat, je originál“. Dochází k eliminaci fyzických trestů a rodiče věnují spoustu času a energie vysvětlování a opakování jimi stanovených pravidel. „Ocenila jsem, že po potrestání vnučky následovala domluva a usmíření. Dítě má pochopit za, co bylo potrestáno, a že ho rodič má dále rád“. „Většinu věcí řeším domluvou, nepoužívám tělesné tresty, někdy zakážu PC nebo TV“. 76,5% dětí uvedlo, že nemají zkušenost s fyzickými tresty.

Hypotéza H4 zní: Lze předpokládat, že učitelé reflektují liberálnější přístup současných rodičů žáků mladšího školního věku a ve své školní praxi na tuto skutečnost reagují byla potvrzena na základě rozhovorů s učitelkami na 1. stupni ZŠ. Učitelky si uvědomují zvyšující se liberalitu výchovného stylu a posun do partnerské roviny „Změna výchovy je patrná většinou ve velké volnosti a ctění osobnosti dítěte ad absurdum, hranice přijatelného chování jsou posunuty, někdy nejsou rodiči vůbec nastaveny“. „Rodiče vychovávají své děti volnou výchovou, dítě si dělá, co chce, učitel nemá téměř žádný prostředek, jak dítě umravnit.“ Děti se tak chtějí podobat svým rodičům a jiným dospělým. Považují dospělého za sobě rovného a nemají k němu respekt. Aby učitelky mohly s dětmi vůbec pracovat, je nutné nastavit určitá pravidla, s jejichž respektováním mají mnohé děti problémy. Učitelky se snaží o individuální přístup k žákům, ale kladou velký důraz na rozvoj spolupráce a zkvalitnění vztahů v dětském kolektivu, které mnohdy upadají díky přílišné individualitě, drzosti, sebestřednosti a mnohdy až rozmazlenosti některých dětí. To autorka dokládá odpověďmi ze strukturovaného rozhovoru s učitelkami. „Snažím se být více partnerem, zohledňovat individualitu dítěte a budovat přirozenou autoritu, tím se stát možným vzorem pro žáky“. Učitelé v liberální výchově vidí spíše

negativa, domnívají se, že děti nemají z rodinného prostředí stanovená žádná pravidla a řád, nemají respekt a úctu k dospělým osobám, a proto se objevují stále větší kázeňské problémy ve škole. „V posledních letech pozorujeme, že už z MŠ přichází děti, které vůbec neberou autoritu dospělého, nereagují po dobrém ani po zlém, jsou to silné osobnosti, které si postaví hlavu a chtějí si dělat, co samy chtějí. Jsou hlučnější, hyperaktivní, problematické. Nemají z příchodu do školy „respekt“-vliv liberální výchovy v rodinách“. „Chybí respekt, provázený podporou rodiny“.

Autorka se domnívá, že cíl práce byl naplněn a že došlo k potvrzení hypotéz teoretické části.

Autorka si na svém vlastním příkladu uvědomuje, kolik energie a času věnovali její rodiče, hlavně matka, výchově svých dětí. Pevně stanovili pravidla a mantinely, pokud došlo k jejich porušení nebo překročení následoval trest, který byl ze zpětného pohledu autorky adekvátní. Rodiče utvořili svou láskou a péčí takové prostředí, ve kterém panovala vzájemná důvěra, otevřenost ale i respekt a úcta.

Téma práce umožnilo velice intimní pohled do současných rodin, který mnohým vychovatelům není umožněn. Autorka považuje získání těchto informací a různých úhlů pohledu za velice cenné a věří, že tyto veškeré poznatky využije ve své budoucí praxi. Získala tím jistý předstih pro spolupráci s rodiči, ve které pro ni bude jednodušší pochopit jejich požadavky a názory. Umožní jí to utvořit takové prostředí a vybudovat takovou úroveň vzájemných vztahů, které budou přínosné a obohacující nejen pro děti, ale i pro ni samotnou.

Míra rozvodovosti v České republice svědčí o tom, že hodnota rodiny ztrácí ve společnosti na významu. Dochází k tomu, že dítě je obklopeno nestabilitou, která nepříznivě ovlivňuje jeho psychický i fyzický vývoj. Autorka chce na závěr své práce znovu zdůraznit, že bez funkční rodiny a jejího stabilního zázemí, je dítě od samého počátku pro budoucí život handicapováno a je pro něj obtížnější úspěšně se začlenit do společnosti.

Literatura a informační zdroje

- ČÁP, J., MAREŠ J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- ČMOLÍK, O., VARHOLÍK, J. *Mládež-generace-společnost*. Praha : SPN, 1977.
- DELAROCHE, P. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-441-9.
- DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí : Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5.
- HELUS, Z. *Úvod do sociální psychologie : aktualizovaná témata pro studující učitelství*. Praha : UK Pedf, 2001. ISBN 80-7290-054-4.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HELUS, Z. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. Praha : SPN, 1973. ISBN 94-0-132.
- CHVÁLA, V., TRAPKOVÁ, L. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-391-8.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., aj. *Člověk- prostředí –výchova k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-7315-004-2.
- KROPP, P. *Rodičem bez nerváků*. Praha : NLN, 2001. ISBN 80-7106-439-4.
- MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny*. Praha : Slon, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum, 1989. ISBN 08-056-89.
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém*. Praha : Portál, 2007, ISBN 80-7367-270-7
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha : Maxdorf, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha : Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Radosti a starosti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha : Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X.

- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : Slon, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- PELIKÁN, J. *Výchova : Jako teoretický problém*. Ostrava : Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8.
- PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny : Struktura, dynamika a komunikace*. Brno : Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-722-8.
- RIEGER, Z., VYHNÁLKOVÁ, H. *Ostrov rodiny: integrující přístup pro práci s rodinou, příručka pro odborníky*. Hradec Králové : Konfrontace, 1996. ISBN 80-901773-8-7.
- ROGGE, J. U. *Rodiče určují hranice*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-990-9.
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
- SAK, P., *Vývoj sociální mládeže*. Praha : SPN, 1985.
- SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha : Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0.
- SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0249-1.
- SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha : SPN, 1983.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- SOUČEK, J., HOLUBÁŘ, Z. *Sociální psychologie: vybrané kapitoly se zřetelem k učitelskému vzdělání*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 1996. ISBN 80-7194-074-7.
- STŘELEČEK, S., aj. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3.
- VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.
- VESELÁ, R., aj. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86432-93-9.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (ed). *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-26269-6.
- ŽUMÁROVÁ, M., BALOGOVÁ, B. *Medzigeneračné mosty*. Tlačiareň svidnícka : Menta media, 2009. ISBN 978-80-89392-08-7.

Elektronické dokumenty

SAK, Petr. Generace a její vztah ke společnosti a společenskému vývoji *teoreticko analytická studie*. Dostupný z WWW: < http://insoma.cz/1_9.pdf >.

SAK, Petr. Generace na přelomu věků. *Britské listy* [online] 26.3.2010 [cit.4.3.2012] ISSN 1213-1792. Dostupný z WWW: < <http://www.blisty.cz/art/51789.html> >.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Národní koncepce rodinné politiky 2005. Dostupný z WWW: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf >.

MANHAIM, Karel, Problém generací. *Sociální studia* [online] Brno: MU Brno, fakulta sociálních studií, 2007, roč. 4. Dostupný z WWW: <<http://socstudia.fss.muni.cz/archiv.php?uko=2&clanek=16> >.

www.wikipedia.cz

www.rodina.cz

www.rodiny.cz

www.socioweb.cz

<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>

Přílohy

1. Klasifikace výchovných stylů podle J. Čápa
2. Dotazník pro rodiče žáků mladšího školního věku- nevyplněný
3. Dotazník pro rodiče žáků mladšího školního- vyplněný
4. Dotazník pro žáky mladšího školního věku- nevyplněný
5. Dotazník pro žáky mladšího školního věku- vyplněný
6. Dotazník pro prarodiče žáků mladšího školního věku- nevyplněný
7. Dotazník pro prarodiče žáků mladšího školního věku- vyplněný
8. Otázky strukturovaného rozhovor pro žáky mladšího školního věku
9. Otázky strukturovaného rozhovoru pro učitele 1. stupně ZŠ